

Sprekend leren, van kleuter tot tiener

Lessenreeks voor de kleuterklas,
de lagere school en de eerste graad
secundair onderwijs

Auteurs:

Chloë De Cock
Katleen D'herteveld
Katrien Hennes
Kaatje Op de Beeck
Mieke Van der Borgh

Titularissen:

Jan T'Sas
Ria Van den Eynde

Illustraties:

Annelies Vanderroost

KdG
Expert

Karel de Grote Hogeschool

Inhoudsopgave

Dankwoordje	3
Inleiding	4
1. Wat is sprekend leren?	5
1.1. “Hoe zo? Iedereen kan toch spreken en luisteren!”	6
1.2. Er zijn goede en slechte gesprekken	7
1.3. Competitief, cumulatief, exploratief	7
1.4. Waar het om draait: zeven basisregels	11
2. Hoe leer je ze sprekend leren?	13
2.1. Algemene aanpak: basislessen	14
2.2. Leerlijn: doelen bepalen	16
Doelen kleuteronderwijs	16
Doelen lager onderwijs	17
Doelen secundair onderwijs, eerste graad	17
Doelen eerste graad secundair onderwijs	18
2.3. Leerlijn: beginnen van nul of voortbouwen op	20
3. Basislessen	23
3.1. Opzet	24
3.2. Basislessen kleuteronderwijs	25
3.3. Basislessen lager onderwijs	53
3.3.1. Eerste graad: basislessen voor starters en opvolgers	53
3.3.2. Tweede graad: basislessen voor starters en opvolgers	91
3.3.3. Derde graad: basislessen voor starters en opvolgers	144
3.4. Secundair onderwijs, eerste graad	175
Leestips	207

Dankwoordje

Er bestaat geen goede lessenreeks zonder goede leerkrachten die mee nadenken en dingen uittesten in hun klas. Daarom danken we Mieke, Katleen, Chloë, Kaatje en Katrien van harte voor hun ontwikkelwerk, hun enthousiasme en kritische feedback. Onze dank ook aan Annelies voor het tekenwerk. De Karel de Grote Hogeschool geven we op haar beurt een dikke pluim, omdat ze de realisatie van deze lessenreeks heeft mogelijk gemaakt, want er is niets zo erg als bruikbaar onderzoek waar uiteindelijk niets mee gebeurt in de klas. Lang waren spreken en luisteren het ondergeschoven kindje in ons onderwijs, en er was ook weinig lesmateriaal. Dat is nu verleden tijd. Ooit verzon iemand een woord dat ‘dankjewel’ en ‘applaus’ met elkaar verzoent en dat we hier graag willen richten tot iedereen: onze gemeente *klappreciatie*!

Inleiding

Beste collega

Wij zijn leerkrachten, net als u. En we hebben iets ontdekt waar onze leerlingen beter van leren, samenwerken en problemen oplossen. Iets waardoor we betere lessen maken ook. Sommigen onder ons hebben het al uitgebreid uitgetest in hun klas en allemaal zijn we enthousiast. Daarom hebben we voor u deze lessenreeks gemaakt. Ze helpt u om uw leerlingen sprekend tot leren te brengen. Want daar gaat het over.

Sprekend leren klinkt een beetje dubbelzinnig, vinden onze collega's. 'Bedoel je vanzelfsprekend leren, een manier om beter te leren?' vraagt de een. Of 'bedoel je dat leerlingen leren door met elkaar te praten?' vraagt de ander. Allebei eigenlijk. Het gaat om een gesprekstechniek die leerlingen samen doet leren en waarvan de spelregels bedrieglijk eenvoudig lijken. Het gaat bijvoorbeeld over actief naar elkaar luisteren, iedereen aan bod laten komen, waaromvragen stellen en goede argumenten geven. Dat klinkt zo eenvoudig dat je misschien denkt: 'O, is het dat maar. Dat kan toch iedereen!' maar dat klopt niet. Niemand kan het zomaar. We worden er niet mee geboren, we krijgen het niet allemaal mee van thuis, we moeten het leren op school. En daar kunnen we er zelfs heel goed in worden. Sterker nog: hoe vroeger kinderen het leren, hoe beter hun schoolprestaties, zeker op de langere termijn. 'Dat klinkt wel erg mooi', denkt u. En ja, dat is ook de bedoeling. We hopen dat we hiermee uw nieuwsgierigheid hebben gewekt. In de volgende hoofdstukken leest u er meer over.

- In hoofdstuk 1 komt u te weten waar dat sprekend leren vandaan komt, wat het is en waarom het een plaats verdient in elk leerjaar, van in de kleuterklas tot in het secundair onderwijs.
- Hoofdstuk 2 gaat over hoe u dit aanpakt in uw klas, per onderwijsniveau, en over de leerlijn die al die niveaus aan elkaar breidt.
- In hoofdstuk 3 vindt u basislessen sprekend leren voor elk onderwijsniveau. Via deze basislessen leren de leerlingen de basisregels van sprekend leren. De leerlijn helpt u te bepalen waar u start of inpikt, en hoe u sprekend leren binnen en vooral buiten de taallessen verder kunt inslijpen.

We wensen u en uw leerlingen veel sprekend leerplezier (en willen u vanaf nu graag tutoyeren)!

De auteurs

1.

Wat is
sprekend
leren?

1.1. “Hoe zo? Iedereen kan toch spreken en luisteren!”

Het is moeilijk om te geloven, maar al bijna vijftig jaar lang zijn spreken en luisteren het ondergeschoven kindje in het Vlaamse en het Nederlandse onderwijs. Daardoor wordt er in de klas en in de schoolboeken niet zoveel aandacht aan besteed. Veel minder dan aan lezen en schrijven. In onderzoek vind je er ook niet veel over terug en zelfs de overheid schijnt er weinig oor naar te hebben. Zo worden er in Vlaanderen vreemd genoeg wel eindtermpeilingen georganiseerd voor luisteren, maar niet voor spreken of gesprekken voeren. In Nederland doet men dat nochtans wel, en vinden we nu net niet dat ze daar veel mondiger zijn dan bij ons?

Misschien vind je het ook niet zo'n probleem, dat is best mogelijk. Leren lezen en schrijven is toch belangrijker, zeg je misschien. Dat klopt, maar wist je dat begrijpend lezen begint met begrijpend luisteren? En dat goed schrijven veel te danken heeft aan goed kunnen spreken? Het antwoord daarop zou kunnen zijn: 'Best mogelijk, maar spreken en luisteren kunnen we toch allemaal!' Spreken en luisteren kan een kind inderdaad al voor het op de schoolbanken terecht komt, en lezen en schrijven kan het dan nog helemaal niet. Maar toch...

Laten we een kleine oefening doen. Denk even terug aan je jongste overleg, personeelsvergadering of klassenraad. Of aan een gesprek thuis, aan tafel. Of aan een discussie op televisie. Probeer je ter herinneren hoe het gesprek verliep en beantwoord voor jezelf deze vragen:

1. Luisterde iedereen actief naar wat de ander zei?
2. Was er altijd respect voor wat iemand vertelde?
3. Werd iedereen aangemoedigd om zijn mening te geven?
4. Werd er gevraagd waarom iemand x of y dacht?
5. Werd er nooit iemand onderbroken?
6. Werd er een conclusie getrokken die iedereen goed vond?

Het zou ons niet verbazen mocht je vijf of zes keer 'nee' hebben geantwoord. In de meeste gesprekken tussen volwassenen (en kinderen) wordt er namelijk niet altijd goed geluisterd. Veel mensen hebben de neiging om zo snel mogelijk hun gedacht te zeggen in plaats van eerst na te gaan waarom iemand er anders over denkt. Ze onderbreken elkaar. Soms willen ze zelfs niet weten wat een ander denkt. En een conclusie die iedereen oké vindt, is er ook niet altijd...

We zijn er zeker van dat dit voor u heel herkenbaar klinkt. Als u dan weet hoe slecht de kwaliteit van een gesprek onder volwassenen kan zijn, wat moet dit dan niet zijn bij kinderen... Welnu, dat is wat wij ontdekten. En we hebben ook ontdekt hoe u die kwaliteit kunt opkrikken tot sprekend leren. Daar gaan de volgende paragrafen over.

1.2. Er zijn goede en slechte gesprekken

Het verhaal van sprekend leren begint in 1991, aan de ontbijttafel van een Brits gezin. Op een morgen zaten Neil en zijn vrouw Lynn koffie te drinken. Neil is onderzoeker aan de universiteit van Cambridge, Lynn geeft les in een lagere school in de buurt. 'Vandaag ga ik de kinderen nog eens in groepjes laten samenwerken', zegt ze bij het ontbijt. 'Maar ik heb er weinig hoop op. Het lijkt wel of ze het niet willen. En dan dat lawaai...' Neils nieuwsgierigheid is gewekt. Het toeval wil dat hij deel uitmaakt van een onderzoeksgroep die moet nagaan hoe het zit met de mondelinge taalvaardigheid van kinderen op school. Engeland gaat namelijk zijn onderwijs hervormen en de overheid wil weten wat echt belangrijk is. En dus trekt Neil er op uit met camera's en microfoons. Hij neemt gesprekken van leerlingen terwijl ze opdrachten uitvoeren in groepjes. Dat doet hij in verschillende scholen en alle gesprekken analyseert hij.

Neil en Lynn ontdekken al gauw dat de kwaliteit van de groepsgesprekken heel verschillend is. Tegelijk merken zij dat die kwaliteit een enorme invloed heeft op hoe leerlingen samenwerken, hoe ze redeneren en argumenteren, in welke mate ze van elkaar leren en hoe goed ze problemen oplossen. Neil en zijn collega's van Cambridge besluiten enkele experimenten uit te voeren: ze leren leerlingen gespreksregels aan waardoor ze goede, verstandige gesprekken met elkaar leren voeren. Het effect daarvan blijkt heel positief te zijn. Daarop schrijven ze er een rapport over en bezorgen dat aan de Britse overheid. Die besluit mondelinge vaardigheden een belangrijke plek te geven in de curricula...

Vreemd genoeg duurde het wel 25 jaar voor een gelijkaardig onderzoek ook in Vlaanderen werd uitgevoerd. In de schooljaren 2014-2015 en 2015-2016 analyseerden Jan T'Sas (Universiteit Antwerpen) en Ria Van den Eynde (Karel de Grote Hogeschool) op hun beurt groepsgesprekken van kinderen in vijf Vlaamse lagere scholen. Ze kwamen tot dezelfde conclusies als Neil en Lynn: er zijn verschillende soorten groepsgesprekken, maar er is er maar één goede, waarin echt geleerd wordt. Daar kunnen we in onderwijs dus iets mee doen. En daarover gaat de volgende paragraaf.

1.3. Competitief, cumulatief, exploratief

Als leerlingen per twee of in groepjes samenwerken, kunnen er drie soorten gesprekken ontstaan: *competitieve*, *cumulatieve* of *exploratieve*. Bij competitieve gesprekken luisteren leerlingen niet (actief) naar elkaar. Ze laten elkaar niet uitspreken. Ze proberen het gesprek te domineren en dringen hun mening op. Ze vragen niet naar argumenten en formuleren er zelf nauwelijks. Als er dan toch argumenten worden geuit, dan wordt daar niet echt op voortgebouwd. Er wordt weinig doelgericht gewerkt en slechts zelden streven de leerlingen bewust naar een consensus. Dialoog 1, hieronder, is daar een goed voorbeeld van: Timo, Kimberley en Sara lossen samen een probleemoplossende toets op. Daarbij moeten ze uit genummerde puzzelstukken het juiste stuk kiezen dat in een grotere figuur past.

DIALOOG 1 – competitief gesprek¹

Timo: De 6. Sorry hé. Wow, wow, wow. What the... Eh, bij de... Oké, klaar?

Kimberley: A4 en zo staat er niet tussen.

Timo: A8, de die denk ik. Ja, die hé? Die.

Kimberley: Maar nee.

Sara: Nee, deze. De 6.

Timo (slaat herhaaldelijk met de vuist op tafel): Deze.

Sara: Nee, want dat gaat toch zo in vakjes...

Timo: Maar nee, check: 2 lijnen, 2 lijnen.

Sara: Ja, maar het is niet zo.

Kimberley: Ja, nee dat is de 2.

Timo: Oh de A8.

Kimberley: Wat is die vorige? A5?

Timo: Ja.

Kimberley: A10.

Timo: Eh ja, eh wacht eh, 10. Ja. Oh shit, die is moeilijk.

Kimberley: De deze.

Timo: Nee, want die, die...

Kimberley: Zeg, rustig hé.

Het gesprek loopt niet van een leien dakje: de beurtwisselingen tijdens het gesprek zijn heel kort, de leerlingen onderbreken elkaar geregeld, er worden nauwelijks argumenten uitgewisseld en een van de meest voorkomende woorden is 'nee'. Het is ook onduidelijk wie uiteindelijk beslist welk puzzelstuk het wordt. Van samen leren is hier weinig sprake. En of ze de opgave juist hebben, is maar de vraag.

Bij cumulatieve gesprekken gaat het er anders aan toe. Daar stellen leerlingen elkaar weinig of geen vragen en argumenteren doen ze slechts in beperkte mate. Ze vinden het vooral belangrijk de goede sfeer in de groep intact te houden en kritisch zijn voor elkaar hoort daar niet bij. Erger nog: ze haspelen opdrachten daardoor sneller af dan wenselijk is. Soms doen ze dat zelfs bewust om 'er vanaf te zijn'. Bij een brainstorm kan cumulatief spreken positief zijn, maar groepswork is meestal meer dan dat. Een voorbeeld is dialoog 2. Hier zijn Kevin, Rob en Rani met de puzzel bezig.

¹ Alle namen zijn fictief

DIALOOG 2 – cumulatief gesprek²

Kevin: B4.

Rob: Mag ik eens zien?

Rani: Ik denk... .

[**Kevin:** Dit.]

Rani:... dit.

Kevin: Dit.

Rob: Ja, twee.

Rani: Ja, twee.

Kevin: Dan zijn we overeen hè. (eens)

Rani: Dat was direct.

Rob: Maar nu is dat nog niet zo moeilijk.

Rani: Nee, niet zo moeilijk. Dat komt nog.

Kevin: Ik denk dit.

Rob: Wacht, wacht, wacht. Wacht.

Rani: Ik denk dit.

Kevin: Ja, wat?

Rani: Ja, drie.

Kevin: Ja hè.

Rob: Dat is... B6 dan? Is dat B6?

Rani: B6 ja.

Kevin: Oké, dit.

De drie kinderen werken op het eerste gezicht goed samen, maar ze wisselen geen argumenten uit om samen tot een goed onderbouwde conclusie te komen. Als Rob met 'wacht' aangeeft dat hij een ander idee heeft, dan wordt dat genegeerd. 'ja' is hier het meest voorkomende woord. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat de moeilijkheidsgraad van de opgave ook meespeelt: blijkbaar is die zo gemakkelijk dat kritisch doorvragen of argumenteren niet hoeft. Een cumulatief gesprek kan dus ook betekenen dat de opdracht te eenvoudig is.

Het derde type is het exploratieve gesprek. De kenmerken daarvan maken dit gesprekstype bijzonder bruikbaar en effectief in de klas: leerlingen vragen aan elkaar wat ze denken, luisteren actief naar elkaar, stellen waaromvragen, wisselen argumenten uit en bouwen daarop verder, werken naar een besluit toe waarin iedereen zich kan vinden en nemen daar ook samen de verantwoordelijkheid voor. Dialoog 3 illustreert dit. Hier proberen Gabriël, Lore en Ferre de puzzelopdracht op te lossen.

² Alle namen zijn fictief

DIALOOG 3 – exploratief gesprek³

Gabriël: Iets met rond, iets met rond. Ja, die. Twee, denk ik.

Lore: Ik denk twee. Ferre?

Ferre: Ik denk vijf.

Lore: Waarom denk jij dat?

Gabriël: Een rond vierkant, een vierkant met een kruis door, een vierkant met bolletjes. Zo eentje met rond, zo eentje met een kruis door, zo eentje met bolletjes. Dus dat moet deze dan hè. Hè want... Zo en er is nog geen met een rondje ervan hè.

Ferre: Maar kijk... Je hebt een patroon... (wijst)

Lore: Zie jij ergens... zo kijk hè, wacht hè, doe uw vinger eens weg. Euh... Zie jij ergens zo eentje? Maar dan met een andere tekening?

Gabriël: Neen.

Ferre: Neen.

Lore: Neen, dus dat staat er niet bij.

Gabriël: Dat zal deze zijn eigenlijk hè.

Ferre: Ja, ja... .

Lore: Zie jij... .

Ferre: Nu zie ik het.

Lore: Oké.

Gabriël doet een voorstel, Ferre doet meteen een tegenvoorstel. Lore wil er het fijne van weten en stelt een waaromvraag. Beide jongens geven daarop hun argumenten. Doordat ze daarbij op een blad aanwijzen wat ze bedoelen, klinken die argumenten soms eerder impliciet, maar ze bouwen wel op elkaars redenering voort. Uiteindelijk bereiken ze gedrieën een consensus ('oké').

Het effect van competitieve en cumulatieve gesprekstypes kent je: meer decibels dan leren. En omdat die types zo vaak voorkomen, hebben leerkrachten soms de neiging om groepswork te schrappen uit het lijstje van werkvormen. Dat is jammer, want zo leren leerlingen niet hoe ze moeten samenwerken en samen redeneren. Ze zullen er zelfs slechter door presteren in latere jaren. Dat laatste weten we dankzij weer andere Britse onderzoekers. Zij stelden vast dat de kwaliteit van luisteren en spreken in het lager onderwijs een beslissende invloed heeft op de leerprestaties van jongeren in het secundair onderwijs.

Het verhaal van Neil en Lynn is niet af. Na hun ontdekking van de drie gesprekstypes besluiten ze, zoals eerder gezegd, een experiment te doen in verschillende Engelse lagere scholen, bij leerlingen van tien tot twaalf jaar. Acht klassen leerlingen leren exploratief spreken, acht andere klassen niet. Van beide groepen nemen de onderzoekers een probleemoplossende toets af. De leerlingen

³ Alle namen zijn fictief

maken die in groepjes van drie. Ze doen dat bij de start van het experiment en drie maanden later, aan het eind. Tegelijk analyseren Neil en Lynn de gesprekken die de kinderen in groepjes voeren terwijl ze die toets deden. De resultaten zijn duidelijk in het voordeel van de leerlingen die exploratief hebben leren spreken: ze werken beter samen, kunnen beter hun gedachten formuleren en argumenten verwoorden en lossen als groep beter probleemopdrachten op. Bovendien gaat ook het probleemoplossend vermogen van individuele leerlingen erop vooruit. In de jaren die volgen herhalen Neil en zijn collega's het experiment een aantal keren, telkens met dezelfde positieve resultaten. De beste resultaten boeken ze zelfs in scholen met veel kansarme en/of taalzwakke leerlingen.

In Vlaanderen stellen ook Jan T'Sas en Ria Van den Eynde vast dat taalzwakke kinderen veel baat hebben bij exploratief leren spreken en intussen is dit experiment in nog andere landen op allerlei manieren overgedaan. Dat gebeurde niet alleen in lagere scholen, maar ook in het secundair en hoger onderwijs, en bij kleuters. Kenmerkend is dat deze experimenten, in welk land en op welk onderwijsniveau ook, bijna overal gelijkaardige positieve effecten opleveren. Daarmee zijn we aan de belangrijkste vraag toe: wat moeten leerlingen doen om exploratief te spreken? Het antwoord krijg je in de volgende paragraaf.

1.4. Waar het om draait: zeven basisregels

Om een exploratief gesprek te voeren moeten leerlingen zeven basisregels aanleren en toepassen. Die regels klinken verrassend eenvoudig:

1. Elk groepslid mag eigen idee/mening uiten.
2. We luisteren actief naar elkaar.
3. We respecteren elkaars idee/mening.
4. We geven argumenten/tegenargumenten voor ideeën/meningen.
5. We vragen andere groepsleden naar hun idee/mening en naar hun argumenten.
6. We geven constructieve kritiek op wat er gezegd wordt.
7. We streven naar een besluit dat iedereen goed vindt.

Het merkwaardige aan deze basisregels is dat ze half verborgen en versnipperd in de leerplannen zitten. Daardoor worden ze niet gezamenlijk en systematisch aangeleerd. Om leerlingen exploratief te leren spreken is er een duidelijke, zichtbare leerlijn nodig waarin alle basisregels op een samenhangende manier vervat zitten. Het is namelijk de samenhang van deze regels die het verschil maakt. Zo focussen regels 1, 2, 3 en 7 op groepsvorming en groepsverantwoordelijkheid. Regel 4 en 6 zetten in op rationeel denken (anders dan in cumulatieve of competitieve gesprekken). En regel 5 speelt in op het feit dat leerlingen beter tot gezamenlijk overleg komen als ze elkaar aansporen om te participeren. De positieve effecten van deze regels zijn allemaal door onderzoek aangetoond.

Op basis van de experimenten van Neil en zijn collega's lijkt het logisch dat exploratief spreken in het lager onderwijs moet worden aangeleerd, want hoe jonger de leeftijd waarop leerlingen exploratief leren spreken, hoe beter. Bovendien moeten kinderen toch al een zekere leeftijd hebben om goed te kunnen samenwerken. Starten in het derde leerjaar lijkt dan ook ideaal. Maar de experimenten bij kinderen en jongeren van andere leeftijden, ook bij kleuters, hebben intussen aangetoond dat er geen grenzen zijn. Je kunt er enerzijds vroeger mee starten dan het derde leerjaar en anderzijds is het nooit te laat om ermee te beginnen. Sterker nog: het is volgens ons mogelijk exploratief spreken te integreren in een leerlijn van kleuter- tot secundair onderwijs. Die hebben we in het volgende hoofdstuk voor jou uitgewerkt, als een didactiek van sprekend leren.

2.

Hoe leer
je ze
sprekend
leren?

2.1. Algemene aanpak: basislessen

Hoe leer je leerlingen exploratieve gesprekken met elkaar voeren? Dat doe je in drie stappen:

STAP 1 maak de leerlingen luister- en spreekbewust

De leerlingen moeten zich heel goed bewust worden van wat luisteren, spreken, vragen stellen enz. precies is. Daar zijn enkele extra lessen voor nodig, maar de tijd die je daarin stopt, verdient je dubbel en dik terug.

STAP 2 introduceer de zeven basisregels

De leerlingen leren luisteren, vragen stellen, vragen beantwoorden, argumenten herkennen en zelf aanbrengen, feedback geven. Dat gebeurt geleidelijk aan via basislessen. Zo ontdekken ze zelf mee de basisregels van een exploratief gesprek.

STAP 3 laat de leerlingen oefenen in concrete lessituaties

De leerlingen passen de regels toe in allerlei leergebieden of vakken. Exploratief spreken is geen doel op zich, het is ook een leermiddel. Daarom past dit in elk leergebied, elk vak.

Om deze drie stappen te realiseren maak je gebruik van speciaal ontwikkelde basislessen die je vindt in deze lesbrochure. Er zijn basislessen die starten van nul en er zijn er die voortbouwen op wat in een vorig leerjaar is aangebracht. Een essentieel onderdeel van de basislessen en de lessen die daarop volgen is het inslijpen van de gesprekstechniek via systematische feedback en feed forward:

- **Basislessen.** Elke basisles maakt de leerlingen bewust van een aspect van de exploratieve gesprekken. Je vindt de basislessen per onderwijsniveau verderop in deze lesbrochure. De basislessen leiden je leerlingen naar de basisregels toe.
- **Starter of opvolger?** Hoe en in welke mate je de basislessen geeft, hangt af van wat er in andere leerjaren gebeurt. Misschien ben je de eerste of enige leerkracht die ermee aan de slag gaat. In dat geval ben je een **starter**. Of misschien komt exploratief spreken al in meerdere leerjaren aan bod en kun je voortbouwen op het werk van je collega in een lager leerjaar. In dat geval ben je een **opvolger**. De basislessen voor starters zijn anders dan die voor opvolgers. Je moet dus kiezen, maar in beide gevallen kun je je aanpak laten afhangen van de leerlijn. En daar gaat de volgende paragraaf over.
- **Feed forward en feedback.** Dit is essentieel! In elke stap, maar ook eenmaal de regels verworven zijn, organiseer je groepswork waarbij de leerlingen telkens kort terugblikken op de mate waarin zij de regels hebben toegepast en wat dat heeft opgeleverd. Stel daarbij vragen als: ‘Wie heeft goed geluisterd? Hoe heeft luisteren je geholpen om de opdracht te maken? Wat leverde het op om naar argumenten vragen? In welke groepje werden sommige regels minder goed gevolgd?...’ De volgende les kun je dan anticiperen:

‘Vorige week zeiden jullie dat er te weinig waaromvragen zijn gesteld. Daar ga je bij deze nieuwe opdracht extra op letten...’

Qua lesmateriaal bevelen we het volgende aan:

- **Praatkaartjes** met boodschappen als ‘praat’, ‘luister’, ‘wat denk jij?’, ‘waarom denk je dat?’ enz. In het lager onderwijs, maar ook bijvoorbeeld in de OKAN-klas, zijn het handige hulpmiddelen voor de leerlingen. In het secundair/voortgezet onderwijs vinden veel leerlingen zulke kaartjes te kinderachtig. Hier komen leerlingen beter zelf, op een inductieve manier tot de basisregels.
- **Poster met de basisregels.** Na de basislessen verzamel je de basisregels op een poster die je permanent ophangt in de klas, zodat je er altijd naar kunt verwijzen.
- **Opnamen.** In zoverre de gdpr het toestaat, bevelen we je aan af en toe groepsgesprekken van je leerlingen op te nemen met smartphone of camera, om er na de les samen met de leerlingen over te praten. Later meer hierover.

2.2. Leerlijn: doelen bepalen

Om leerlingen exploratief te leren spreken, heb je dus basislessen nodig. Dat zijn inleidende lessen die qua aantal, doelen en inhoud verschillen per onderwijsniveau. Elke basisles focust op een of twee aspecten van exploratief spreken en de ene basisles bouwt voort op de andere. Je moet ze in de juiste volgorde geven, zoals in onderstaande schema's wordt weergegeven:

Doelen kleuteronderwijs

LES	DOELEN	WAT VERDER AAN BOD KOMT
Les 1	De kleuters leren gericht te luisteren	Luisteroefeningen met vragenkaartjes, reflecteren over vragen, vragenkaartjes gebruiken bij kringgesprekken.
Les 2	De kleuters leren gericht te luisteren	
Les 3	De kleuters leren het belang van duidelijke gespreksafspraken. Ze hebben aandacht voor die afspraken en drukken zich duidelijk uit.	Filosoferen aan de hand van vragenkaartjes.
Les 4	De kleuters kunnen zich aan de afspraken houden wanneer ze aan het woord zijn.	
Les 5	De kleuters worden zich bewust van de verschillende soorten verdiepingsvragen.	Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes met elkaar combineren bij gesprekken in de grote groep waarbij de leerkracht de moderator is
Les 6	In de grote groep De kleuters leren het belang van duidelijke gespreksafspraken, hebben aandacht voor hun afspraken en houden zich eraan. Ze leren hun eigen ideeën te uiten en hun mening te formuleren	Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes met elkaar combineren bij gesprekken in kleine groepen waarbij de leerkracht de moderator is
Les 7	In kleine, gemodereerde groepen De kleuters leren het belang van duidelijke gespreksafspraken, hebben aandacht voor hun afspraken en houden zich eraan. Ze leren hun eigen ideeën te uiten en hun mening te formuleren.	

Doelen lager onderwijs

LES	DOELEN	WAT VERDER AAN BOD KOMT
Les 1	De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is	Vertellen, aan de beurt zijn, onderbreken, verduidelijken
Les 2	De leerlingen leren wat praten zoal inhoudt	Vragen stellen, het verband tussen spreken en luisteren
Les 3	De leerlingen leren samen beslissingen nemen op basis van argumenten	Individuele beslissingen vs. Groepsbeslissingen
Les 4	De leerlingen leren voorkeuren verwoorden, rangschikken enz. Met argumenten; de leerlingen leren hoe belangrijk het is als groep samen te werken	De meningen van een ander respecteren, vragen stellen, ideeën en argumenten uitwisselen; taal-denkrelaties verhelderen
Les 5	De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken	De basisregels verder inoefenen

Doelen secundair onderwijs, eerste graad

Sinds 1 september 2019 zijn voor de eerste graad secundair nieuwe eindtermen van kracht. Eindtermen zijn minimumdoelen die de overheid oplegt aan het onderwijs. Bij de formulering ervan is gekozen voor een nieuw basismodel, de taxonomie van Bloom/Kratwohl. Deze taxonomie is opgevat als een classificatie van doelen, verdeeld over soorten kennis enerzijds en denkvaardigheden anderzijds. Dat ziet er zo uit:

Soorten kennis van concreet naar abstract	Denkvaardigheden van eenvoudig naar complex					
	1 onthouden	2 begrijpen	3 toepassen	4 analyseren	5 evalueren	6 creëren
A Feiten	Feiten onthouden	Feiten begrijpen	Feiten toepassen	Feiten analyseren	Feiten evalueren	Feiten creëren
B Concepten	Concepten onthouden	→	→	→	→	→
C Procedures	Procedures onthouden	→	→	→	→	→
D Metacognitie	Metacongnitie onthouden	→	→	→	→	→

Figuur 1. Taxonomie van Bloom/Kratwohl⁴

⁴ Molein, I., Rombaut, E., Van Severen, I. (2020). De herziene taxonomie van Bloom in de klas. Antwerpen: Pelckmans

We willen hier niet al te diep op ingaan, maar benadrukken dat exploratief spreken voluit inzet op de hogere denkvaardigheden: analyseren, evalueren en creëren. Concreet doen de leerlingen tijdens exploratieve gesprekken namelijk het volgende:

- **Analyseren:** informatie opsplitsen in kleinere gehelen om verbanden te leggen en te begrijpen waar het over gaat. De leerlingen vergelijken informatie, organiseren ze, halen ze uit elkaar, bevragen ze en halen eruit wat ze zoeken.
- **Evalueren:** een beslissing of aanpak beoordelen. De leerlingen checken of informatie juist is, stellen hypothesen op, geven kritiek, experimenteren, waarderen.
- **Creëren:** nieuwe ideeën of producten genereren, dingen door een nieuwe of andere bril bekijken. De leerlingen ontwerpen een nieuwe gedachtegang. Ze construeren kennis, ze plannen, produceren, vinden uit.

De basislessen helpen u om deze denkvaardigheden maximaal in te zetten. Ze maken deel uit van een opgaande leerlijn:

Doelen eerste graad secundair onderwijs

Vorbereidende lessen

LES	DOELEN
De gestrande piloot	• Correcte instructies geven • Luisteren en instructies opvolgen • Een plan van aanpak bespreken
Het kleurendebat	• Spreken: voorkeur uiten volgens instructies • Luisteren: verschillende gesprekstypes van elkaar onderscheiden, hun kenmerken benoemen en op basis daarvan de kwaliteit ervan beoordelen • Conclusies trekken over wat een rationeel, constructief gesprek is en er de kenmerken van benoemen
Het Oog des meesters	• Soorten vragen stellen • Het belang van de waaromvraag inzien

Basislessen exploratief spreken

LES	DOELEN
Basisles 1	• Spreken: voorkeur uiten volgens instructies • Luisteren: verschillende gesprekstypes van elkaar onderscheiden • De kenmerken van verschillende gesprekstypes benoemen en op basis daarvan de kwaliteit ervan beoordelen • De kenmerken van een efficiënt en constructief gesprek selecteren uit een uitgebreide kenmerkenlijst • De basisregels voor een exploratief gesprek opnoemen • Zelf- en peer-evaluatie uitvoeren van een groepsgesprek
Basisles 2	• Spreken: elkaar vragen stellen over de betekenis van een boodschap • Luisteren: het inhoudelijke onderscheid begrijpen tussen de resultaten van ja/nee-vragen en vraagwoordvragen • Het verschil beschrijven tussen een brainstorm (cumulatief gesprek) en een besluitvormend (exploratief) gesprek • Zelf- en peer-evaluatie uitvoeren van een groepsgesprek
Basisles 3	• Spreken: argumenten formuleren • Luisteren: soorten argumenten onderscheiden • De geloofwaardigheid van argumenten kunnen bepalen • Zelf- en peer-evaluatie uitvoeren van een groepsgesprek
Basisles 4	• Spreken: een probleemoplossend gesprek voeren dat tot een consensus moet leiden • Luisteren: de formulering van een consensus herkennen • Weten wat een consensus is • Weten hoe in een gesprek een consensus wordt bereikt

Op elk onderwijsniveau eindigen de basislessen met het vastleggen van de basisregels voor exploratieve gesprekken. Ter herhaling:

1. Elk groepslid mag eigen idee/mening uiten.
2. e luisteren actief naar elkaar.
3. We respecteren elkaars idee/mening.
4. We geven argumenten/tegenargumenten voor ideeën/meningen.
5. We vragen andere groepsleden naar hun idee/mening en naar hun argumenten.
6. We geven constructieve kritiek op wat er gezegd wordt.
7. We streven naar een besluit dat iedereen goed vindt.

Hoe je deze basisregels precies formuleert, bepaal je zelf. Bovenstaande regels zijn bijvoorbeeld bruikbaar voor de derde graad van het lager onderwijs en hoger, maar allicht te moeilijk voor jongere leerlingen. Voor kleuters zal een poster met tekeningen of pictogrammen nodig zijn. Hoe dan ook is het essentieel om deze basisregels vanaf nu permanent op te hangen in de klas. Ook kan het handig zijn ze voor elke leerling te lamineren en op hun tafel te leggen. Je moet er te allen tijde naar kunnen verwijzen, laat ze dus zichtbaar zijn.

2.3 Leerlijn: beginnen van nul of voortbouwen op

Welke basislessen geef je het best? En hoeveel tijd moet je daarvoor uittrekken? Er zijn twee mogelijkheden: je bent starter of opvolger.

1. Starter: je bent de enige of eerste op school die leerlingen exploratief wil doen spreken

Kies in volgend hoofdstuk je onderwijsniveau (kleuter, eerste, tweede of derde graad lager, eerste graad secundair). De basislessen die je daar vindt met als kopje 'starter', geef je in de volgorde 1-5. Soms zijn lessen voor starter en opvolger identiek, waardoor je niet moet kiezen. Je kunt deze lessen geven zoals ze beschreven worden of je past dingen aan. Een leukere opdracht? Een tekst die meer aansluit bij de leefwereld van je leerlingen? Allemaal geen probleem, zolang je maar de doelen en de variatie van werkvormen behoudt.

Spreek de vijf basislessen over vijf lesweken, geef ze dus niet te snel na elkaar. Elke basisles neemt zo'n drie kwartier in beslag, maar het is essentieel dat je er later op terugkomt.

Tip:

Geef de basisles in het begin van de week, op maandag of dinsdag. Organiseer later in de week een groepswork voor eender welk leergebied of vak, en laat je leerlingen daarbij vijf à tien minuten met elkaar spreken, zonder dat ze dingen moeten opschrijven of veel materiaal moeten hanteren. Vervolgens kom je klassikaal terug op de principes die tijdens de basisles van die week aan bod zijn gekomen.

VOORBEELD

Je hebt op maandagochtend basisles 1 gegeven, waarin actief luisteren centraal staat. Op woensdag doen de leerlingen een groepswork voor rekenen. Je geeft ze een opdracht waarvoor ze vijf à tien minuten moeten redeneren en argumenteren. Na de groepsgesprekken stel je vragen als: ‘Hoe verliep het gesprek?’, ‘Wie heeft iemand anders actief zien luisteren?’ ‘Waarom kon je dat zien?’, ‘Hoe heeft luisteren jou geholpen om het probleem te kunnen oplossen?’ ‘Als het luisteren niet goed ging, hoe zou je dat volgende keer dan beter kunnen doen?’

Op vrijdag doet je nog eens een kort groepswork, voor wereldoriëntatie bijvoorbeeld. Opnieuw laat je de leerlingen vijf à tien minuten samen redeneren en argumenteren. Vóór het groepswork start, kom je terug op het feedbackgesprek van woensdag. ‘Hoe zie je ook weer dat iemand actief luistert?’ ‘Waarom is dat ook weer nuttig?’ en (tot een bepaald groepje:) ‘Hoe gingen jullie ervoor zorgen dat iedereen beter naar elkaar luistert?’ vervolgens gaan de leerlingen aan de slag. Na het gesprek bespreek je opnieuw met de klas hoe het gesprek verlopen is.

Zodra alle basislessen gegeven zijn, kun je feedback en feed forward organiseren aan de hand van zelf- en peer-evaluatie, met gebruik van evaluatiefiches. Dit wordt verderop besproken. Afhankelijk van de vorderingen die je leerlingen maken, ten slotte, kun je eventueel gebruik maken van de uitbreidingslessen. Die zijn dus niet verplicht.

2. Opvolger: je collega's van een vorig leerjaar leerden de leerlingen exploratief spreken

Kies in volgend hoofdstuk je onderwijsniveau (kleuter, eerste, tweede of derde graad lager, eerste graad secundair). De basislessen met als kopje ‘opvolger, geef je in die volgorde (1-5). Soms zijn lessen voor starter en opvolger identiek, dan moet je niet kiezen. In het lessjabloon lees je wat de leerlingen normaal gezien al geleerd hebben.

Je vindt hier vijf basislessen die zijn opgevat als herhalingslessen. Ze zijn korter dan de basislessen die je zou nodig hebben als starter. Je kunt deze lessen geven zoals ze beschreven staan of je past ze aan. Een leukere opdracht bijvoorbeeld? Of een tekst die meer aansluit bij de leefwereld van je leerlingen? Geen probleem, zolang je maar de doelen en de variatie van werkvormen behoudt.

De basislessen ‘opvolger’ nemen elk een halfuurtje in beslag. We bevelen aan ze te spreiden over twee of drie lesweken en ze te geven in het begin van de week. Belangrijk is dat je later in de

week af en toe een kort groepswork organiseert waarbij de leerlingen vijf à tien minuutjes samen redeneren en argumenteren, zonder dat ze dingen moeten opschrijven of veel materiaal moeten hanteren. Na deze groepswerken kom je klassikaal terug op de gespreksprincipes die tijdens de basisles van die week aan bod zijn gekomen.

3.

Basis-
lessen

3.1 Opzet

Op de volgende bladzijden vind je concrete basislessen met handleiding en bijlagen.

Het opzet is eenvoudig, we herhalen het hier nog een keer:

- **Vijf basislessen** maken de leerlingen stap voor stap vertrouwd met de basisregels voor exploratieve gesprekken.
- Er zijn **aparte basislessen** voor de kleuterklas, de tweede en derde graad van het lager onderwijs en het eerste jaar van het secundair onderwijs.
- Voor de lagere school en gedeeltelijk ook voor de eerste graad secundair zijn er twee soorten basislessen: een voor leerlingen die van nul moeten beginnen (**starter**) en een voor leerlingen die in vorige leerjaren al geleerd hebben hoe ze een exploratief gesprek moeten voeren (**opvolger**). Bij elke les duikt daartoe een marter op (het moet niet altijd een konijn zijn):

1. De leerling maakt voor het eerst kennis met de technieken van exploratieve gesprekken. Hij is een **starter**.

2. De leerling heeft reeds in vorige jaren kennisgemaakt met de basisregels voor exploratieve gesprekken en krijgt een iets moeilijkere opdracht om de basisregels op te frissen. Hij is een **opvolger**.

3. Dit pictogram verwijst naar **inslijpers**. Dat zijn extra activiteiten waarmee je de basisregels verder kunt inslijpen en verankeren.

In een aantal basislessen wordt verwezen naar **bijlagen**. Dat zijn bijvoorbeeld illustraties, praatkaartjes, werkbladen enz. Je vindt ze na elke basisles.

3.2 Basislessen kleuteronderwijs

Basisles 1.

Horen en luisteren met zintuigenkaartjes

Doelgroep: 1ste kleuterklas, 2de kleuterklas, 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Bewust worden van de verschillende zintuigen
- Bewust worden van het verschil tussen horen en luisteren

Lesdoelen

- Kleuters leren gericht te luisteren

Succescriterium

- Ik leer de zintuigen
- Ik leer luisteren
- Ik leer afspraken naleven
- Ik leer kleine verschillen in geluiden

Verdiepingsactiviteit

Focus op...

- Luisteren

Dit kwam eerder aan bod

- /

Dit komt later aan bod

- Luisteroefeningen
- Introductie vragenkaartjes
- Reflecteren aan de hand van vragenkaartjes
- Vragenkaartjes bij kringgesprekken
- Filosoferen aan de hand van vragenkaartjes
- Combineren van zintuigenkaartjes en vragenkaartjes bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

.....

Vóór de les

Print en lamineer de zintuigenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage) verschillende keren. Voorzie enkele van een touwtje, zodat de kleuters die als een ketting kunnen dragen

.....

Materiaal

Zintuigenkaartjes (symbolen Sclera):

- Oren: we luisteren
- Ogen: we kijken
- Mond: we praten
- Handen: we moeten iets doen

Via de zintuigenkaartjes kun je je afspraken visualiseren. Als je ze consequent gebruikt, ga je heel snel merken dat de klasafspraken beter worden nageleefd, omdat ook de taalzwakkere kleuters beter weten wat er van hen wordt verwacht. Ook tijdens het spelen in de hoeken geven deze kaartjes houvast aan de kleuters.

Hoe introduceer je de zintuigenkaartjes?

Impliciet:

Je hangt de zintuigenkaartjes in de kring. Telkens je een kringactiviteit doet, schuif je de kaartjes die je gebruikt om je afspraken te visualiseren naar beneden.

VOORBEELD

Je gaat een boekje voorlezen: 'We hebben onze *oren* nodig om te luisteren naar het verhaaltje, we hebben onze *ogen* nodig om te kijken naar het boekje.'

Je kunt hierin ook nog een stap verder gaan en dit ook toegepast op jezelf visualiseren: 'Juf heeft haar *mond* nodig om het verhaaltje te vertellen en ze heeft haar *handen* nodig om het boekje vast te houden en de blaadjes om te draaien'.

Als je dit consequent doet, pikken de kleuters dit snel op. De kleuters zullen je dan al gauw attent maken op de kaartjes als je ze (onbewust of bewust) een keer vergeet. Dit biedt je de kans om de zintuigenkaartjes sterker te expliciteren (zie hieronder).

Expliciet:

Hang de zintuigenkaartjes op in de kring. Je laat de kleuters vertellen wat er op de kaartjes staat: 'Waarvoor gebruiken we onze mond, oren, handen en ogen?'

Laat de kleuters zelf even brainstormen waarvoor ze die kaartjes zouden kunnen gebruiken. Vaak hebben ze heel leuke ideeën.

Toepassingen: kring, hoekenwerk, digibord

Omdat in de kleuterschool meer geïntegreerd wordt gewerkt, volgen hier een aantal ideeën van hoeken waarbij je deze zintuigenkaartjes kunt gebruiken.

Tip:

Laat de kleuters ervaren waarom het belangrijk is om duidelijke afspraken te maken in de kring. Bijvoorbeeld: als iedereen door elkaar praat, kunnen we niet naar elkaar luisteren.

IN DE KRING

Tijdens het voorlezen: *oren*, *ogen*

Tijdens een kringgesprek: *oren*, *ogen* en *mond*

TIJDENS HOEKENWERK

Aan de computer:

2 kleuters aan 1 computer:

1 kleuter *handen* (mag werken aan de computer)

1 kleuter *de ogen* (mag toekijken)

Na een bepaalde tijd (gebruik hierbij een wekkertje, timer...) worden de rollen omgedraaid: *handen* worden *ogen* en *ogen* worden *handen*.

Bij een smartgame: (vanaf K2)

2 kleuters aan de tafel:

1 kleuter *handen* (maakt het spelletje)

1 kleuter *de ogen* (controleert of het juist gespeeld wordt)

Daarna wisselen de kleuters weer van rol.

In de boekenhoek: (vanaf K2)

1 kleuter *de mond* (kleuter leest voor aan de andere kleuters)

De andere kleuter(s) *de ogen* en *oren* (kijkt en luistert)

Bij het poppenspel: (vanaf K2)

2 kleuters aan 1 tafel:

1 kleuter *handen* (mag werken spelen met de vingerpoppjes, poppenkast poppen)

1 kleuter *de ogen* (mag toekijken)

Na een bepaalde tijd (gebruik hierbij een wekkertje, timer...) wordt er gewisseld. Uiteraard kun je deze activiteit ook met meer dan twee kleuters organiseren: 2 kleuters spelen, 2 kleuters kijken e.d.

Aan het digibord:

Vaak gaat het er heel druk aan toe als kleuters samen aan het digibord een spel spelen, bv. memory of dergelijke. Niet alle digiborden reageren als meerdere handen tegelijk op het bord werken. Om die reden zijn duidelijk afspraken belangrijk.

2 kleuters aan het digibord:

1 kleuter *handen* (mag op het bord)

1 kleuter *de ogen* (mag toekijken) of 1 kleuter *de mond* (geeft mondelinge instructies)

Na één of meerdere zetten wordt er gewisseld.

Tijdens het werken met de bee-bot:

2 kleuters aan de slag met de bee-bot:

1 kleuter *handen* (mag de bee-bot programmeren)

1 kleuter *de ogen* (mag toekijken) of mondelinge instructies geven

Feedback

Eenmaal de kleuters het gewend zijn om te werken met de zintuigenkaartjes, kun je al eens ‘vergeten’ ze aan te bieden. De kleuters zullen hier waarschijnlijk een opmerking over maken; ‘Juf, je bent de afspraakjes vergeten!’. Maak hiervan gebruik en vraag waarom het zo belangrijk is om de afspraken te visualiseren. ‘Ze blijven toch immers altijd dezelfde?!’ Ga hier vervolgens dieper op in: waarom is het eigenlijk belangrijk om in de klas afspraken te maken?

De link met executieve functies

Werken met de pictogrammen van de zintuigen past in het gedachtegoed van de **executieve functies**. Dat zijn de zelfsturende functies ofwel hogere cognitieve vaardigheden (functies) die belangrijk zijn voor het uitvoeren (executie) van sociaal en doelgericht gedrag. De vier hoofdcomponenten hiervan zijn *emotieregulatie*, *impulscontrole*, *cognitieve flexibiliteit* en *werkgeheugen*:

- *Emotieregulatie* is het reguleren van emoties om doelen te bereiken of gedrag te controleren;
- *Impulscontrole* is het onderdrukken of uitstellen van ongepast gedrag of van niet-relevante prikkels en impulsen;
- *Cognitieve flexibiliteit* gaat over zich vlot kunnen aanpassen in nieuwe situaties en het aanwenden van regels in deze situaties;
- *Werkgeheugen* stelt ons in staat om informatie tijdelijk vast te houden terwijl we tegelijk andere handelingen uitvoeren.

Welke executieve functies oefenen we bij het gebruik van de zintuigenkaartjes?

- Tijdens het hoekenwerk helpen de kaartjes kleuters *zelfsturing* en *impulscontrole* te geven;
- Bij geleide activiteiten helpen de kaartjes voor de *impulscontrole*.

Waarom is het belangrijk om de executieve functies in te oefenen in functie van leerprestaties in de lagere school?

Bij kinderen dragen de executieve functies bij tot zaken als een instructie onthouden, rekensommen oplossen of aan de verleiding weerstaan om tijdens de les met klasgenootjes te praten. Executieve functies worden daarom gelinkt aan de verwerving van schoolse vaardigheden zoals rekenen, lezen en schrijven, maar ook aan adequaat functioneren in een groep en in interactie gaan met de leerkracht.

Amina denkt eerst goed na voor ze iets doet.

Karel kan zijn beurt afwachten tijdens een gezelschapsspel.

Ali kan zich zeer goed concentreren bij een kringactiviteit en jouw instructies onthouden.

Deze vaardigheden zijn niet bij alle kleuters/leerlingen zo vanzelfsprekend. Vóór ze exploratieve gesprekken kunnen voeren, moeten kleuters de executieve vaardigheden in elk geval ontwikkelen. Kleuters leren daarbij eerst nadenken over wat ze gaat zeggen, hun beurt afwachten tijdens het gesprek en iemand laten uitpraten. Ze leren ook hun gevoelens onder controle te houden wanneer ze het niet eens zijn met een argument of mening. Ten slotte leren ze zich concentreren en met aandacht luisteren naar iemand die tegen hen praat.

Basisles 2.

Van horen naar gericht luisteren

Doelgroep: 1ste kleuterklas, 2de kleuterklas, 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Zich bewust worden van de verschillende zintuigen
- Zich bewust worden van het verschil tussen horen en luisteren

Lesdoelen

- Kleuters leren gericht te luisteren

Succescriterium

- Ik leer de zintuigen
- Ik leer luisteren
- Ik leer afspraken naleven
- Ik leer kleine verschillen in geluiden

Verdiepingsactiviteit

Focus op...

- Luisteren

Dit kwam eerder aan bod

- Introductie zintuigenkaartjes

Dit komt later aan bod

- Introductie vragenkaartjes
- Reflecteren aan de hand van vragenkaartjes
- Vragenkaartjes bij kringgesprekken
- Filosoferen aan de hand van vragenkaartjes
- Combineren van zintuigenkaartjes en vragenkaartjes bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

.....

Materiaal

- Zintuigenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage)

Horen is niet hetzelfde als luisteren. Elke kind leert op eigen tempo wat het verschil is tussen beide. Kleuters worden zich eerst bewust van wat horen is, pas dan kunnen ze luisteren. Een volgende stap is dat kleuters leren gericht te luisteren (wat men in het lager en secundair onderwijs strategisch luisteren noemt). Deze verfijning zit in het luisteren naar afspraken (gericht luisteren) en luisteren naar kleine klankverschillen die al of niet andere woorden genereren (gericht luisteren voor het ontwikkelen van het fonologisch bewustzijn en het begrijpen van de klank-tekenkoppeling). Dit komt dagelijks aan bod bij het voorlezen, kringgesprekken, onthaal...

Spreken begint bij luisteren. Als kleuters niet naar elkaar kunnen luisteren, dan missen ze de groei in woordenschatontwikkeling en de basis om tot kwalitatieve gesprekken te komen. Niet alleen moeten ze kunnen leren luisteren naar elkaar, ze moeten ook gericht leren luisteren, leren letten op kleine details, kleine nuances in de communicatie.

Hoe stimuleer je dit bij kleuters?

Bewust worden van **horen** (vanaf K1):

Ontdek de geluidsbron – voorbeelden:

Thema verkeer

MATERIAAL:

- Verschillende soorten fietsbellen die elk een uniek geluid maken
- Blinddoek

LESVERLOOP

Laat de kleuters de verschillende fietsbellen horen. Bespreek samen de verschillen in geluid (toonhoogte, duur...). Daarna wordt één kleuter geblinddoekt, een andere kleuter laat een bel horen. De geblinddoekte kleuter moet zeggen welke bel hij/zij heeft gehoord.

Thema Pasen

MATERIAAL:

Verstopeitjes die geluid maken (rond Pasen te koop in o.a. Dreamland, Action,...). Een alternatief is dat je de geluiden opneemt en ergens in de klas een bluetooth box verstopt waarna je ze afspeelt, maar dan heb je natuurlijk wel niet zo het paasthema.

LESVERLOOP

1 kleuter verlaat even de klas. Een andere kleuter verstopt het eitje in de klas en drukt op het knopje. Van zodra er op het knopje wordt gedrukt, begint het eitje non-stop 'Joehoe, ik ben versto-o-o-o-opt' af te spelen. De kleuter wordt weer binnengeroepen en gaat op zoek naar het eitje. Als de kleuter het vindt, mag hij het eitje openen. Er komt dan een diertje tevoorschijn en je hoort: 'Joepie, je hebt me gevonden!'.

Diffrentiatie:

Voorzie in meerdere verstopeitjes, er bestaan verschillende versies van. Elke versie speelt een net iets andere zoek-me-kreet af. Bespreek vooraf wie op zoek moet gaan naar welk eitje!

Thema muziek

MATERIAAL:

Muziekinstrumenten

LESVERLOOP

Een aantal kinderen staan in twee rijen met de rug naar elkaar toe. De kinderen hebben verschillende muziekinstrumenten in hun handen. In elke rij zitten dezelfde instrumenten, echter in een andere volgorde. Tussen de twee rijen is loopruimte. Je loopt hier doorheen en legt je hand op de schouders van één van de kinderen. Op dat moment laat het kind het geluid horen, net zolang tot je je hand weghaalt. Het kind in de andere rij dat hetzelfde instrument heeft, imiteert het geluid.

Thema dieren (dierentuin – boerderij – huisdieren)

MATERIAAL:

- Blinddoek
- Dierenkaartjes

LESVERLOOP

Eén kleuter wordt geblinddoekt. Een andere kleuter kiest een dierenkaartje en bootst het geluid van dit dier na. De kleuter die geblinddoekt is, moet zeggen welk dier er wordt nagebootst en welke kleuter er het diertje aan het nabootsen is. Dit laatste lukt natuurlijk enkel op voorwaarde dat de kleuters elkaar goed kennen.

Thema restaurant

MATERIAAL:

Kookwekkertje

LESVERLOOP

Stel het kookwekkertje in op 1-2 minuten. Duid een aantal kleuters aan die op zoek gaan naar het wekkertje. Het wekkertje moet gevonden zijn voor de wekker af gaat. De andere kleuters in de kring wachten. De ervaring leert dat zij het meestal heel spannend vinden om te zien hoe dit afloopt (net zoals bij de verstopteitjes met pasen). Het is ook een goede tussendooractiviteit.

Bekende luisterspelletjes:

... zijn makkelijk te vinden via google: Marco Polo, schipper mag ik overvaren enz.

Luisteren (vanaf K1)

Kleine verschillen ontdekken:

MUZIKALE TEGENSTELLINGEN:

kleuters voeren verschillende bewegingsopdrachten uit op muzikale tegenstellingen:

- **Muziek – geen muziek**
 - Muziek: kleuters dansen in de zaal
 - Geen muziek: kleuters worden een standbeeld
- **Luid – zacht**
 - Luide muziek: kleuters stappen zoals olifanten rond
 - Zachte muziek: kleuters worden stille muisjes
- **Snel – traag**
 - Snelle muziek: kleuters lopen rond
 - Trage muziek: kleuters stappen rond
- **Hoog – laag.**
 - Hoge tonen in de muziek: kleuters stappen rond op hun tenen
 - Lage tonen in de muziek: kleuters kruipen rond

WAT WAS DE OPDRACHT?

Zeg de naam van een kleuter en geef een meervoudige opdracht. Bijvoorbeeld: seb, sta op, draai rond, spring eenmaal in de lucht en ga liggen op de mat. De andere kleuters volgen mee en kijken of de kleuter de opdrachten in de juiste volgorde uitvoert en niets vergeten is. Hierbij train je ook het werkgeheugen bij de executieve functies.

ALS JE... HOORT...

Als je een bepaald woord/geluid hoort, wordt er een opdracht uitgevoerd. Bijvoorbeeld: telkens je het woord 'konijn' hoort, spring je in de lucht zoals een konijn dat doet. Juf vertelt daarna een verhaaltje over een konijntje.

VARIATIE

Geef elk kind een woordkaart. De kinderen bestuderen hun kaart en leggen ze daarna omgekeerd onder hun stoel. Vervolgens noem je de kaarten op. Het kind met de genoemde kaart gaat staan bij het horen van zijn kaart op. Je kunt dit moeilijker maken door de kinderen een aantal keer van kaart of van plaats te laten wisselen.

Differentiatie voor de derde kleuterklas: als je een woord hoort dat begint met de letter..., klap je in je handen. Dit is tevens een oefening rond fonologisch bewustzijn.

LUISTERMEMORY:

Vul potjes (bv. van fotorolletjes) met verschillende Materiaal (zand, steentjes, rijst...). De kleuters schudden om de beurt met de potjes. Als ze twee potjes met hetzelfde geluid ontdekken, mogen ze die bij zich houden (volgens de regels van een memory-spel).

Gericht luisteren (vanaf K2)

FLUISTERSLANG:

De juf fluistert een woord/zin in het oor van de eerste kleuter. Deze fluistert dit door in het oor van de volgende kleuter en zo verder. Is het nog hetzelfde woord/zin bij de laatste kleuter?

Differentiatie:

Differentiatie voor de derde kleuterklas: Fluister zinnen door in de plaats van woorden

WIE ZINGT HET LUIDST?

Eén kleuter wordt geblinddoekt. Heel de klas zingt een afgesproken liedje. Eén kleuter krijgt de opdracht om het liedje extra luid te zingen. De geblinddoekte kleuter moet vertellen wie er extra luid heeft gezongen.

WELK WOORDJE ONTBREEKT ER? (AUDITIEF KIMSPEL)

Leg een aantal woordkaartjes neer (prent + woordbeeld). Noem ze allemaal op, behalve één. De kleuters zeggen welk woordkaartje er niet werd genoemd.

VARIATIE

Variatie 1: benoem alle woordkaarten, draai ze om, en herhaal ze dan allemaal behalve één.

Variatie 2: voor de derde kleuterklas: gebruik enkel het woordbeeld bij kleuters die al goed de lettertjes kennen en al korte woordjes kunnen lezen

KLEURDICTEE

Geef de kleuters een kleurplaat. Zeg hen wat ze moeten inkleuren (bv. Kleur de kat oranje). Gebruik geen voor de hand liggende kleuren, zo verplicht je de kleuters om extra aandachtig te zijn

RAADSPELLETJES

Wat is het kleinste kamertje in een huis, waar je meestal alleen zit?

Welk dier geeft melk en eet gras (meerdere mogelijkheden)?

Welk kind uit de klas heeft bruine ogen en blond haar?

Het heeft een oor en je kunt eruit drinken, wat is het?
 Het kan rijden en het heeft maar twee wielen, wat is het?

RAADSPELLETJES MET HOMONIEMEN:

Welke neus kan niet ruiken? (de neus van een schoen)
 Welke bus kan niet rijden? (beschuitbus, brievenbus)
 Welk oor kan niet horen? (domoor, oor van een kopje)
 Welke poot kan niet lopen? (tafelpoot, stoelenpoot)
 Van welk bord kun je niet eten? (schoolbord, uithangbord)
 Welke noot kun je niet opeten? (muzieknoot, voetenoot)

Fonologisch bewustzijn oefenen (vanaf K2-3)

KLANKGROEPEN (VANAF K2):

Woorden opsplitsen in klankgroepen. Gebruik hierbij je thema-woordkaarten. Kleef op de achterzijde evenveel rondjes als er klankgroepen zijn (een klankgroep is een deel van een gesproken woord dat bestaat uit een klinkerklank met vaak daaromheen een of meer medeklinkerklanken. Bij klankgroepen gaat het om een verdeling van een woord zoals je het hoort). Op die manier kunnen de kleuters dit ook zelfstandig spelen.

RIJMWOORDJES (VANAF K2):

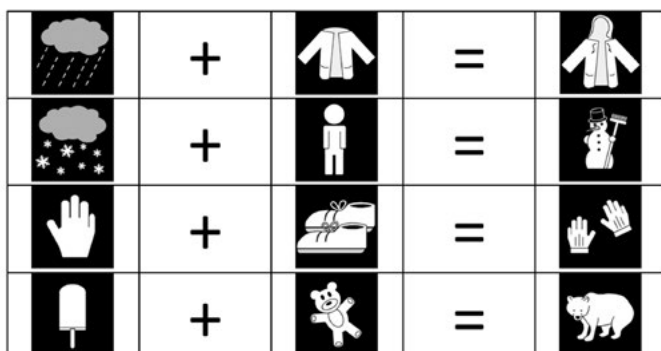
de juf zegt een aantal rijmwoordjes op, met daarin één woord dat qua klank niet in de rij thuishoort, bv. Boek – koek – maan – zoek. De kleuters herhalen het foute woordje. Je kunt dit ook moeilijker maken door het andere woord dezelfde middenklank te geven, bv. Boek - koek – roep – zoek. Speel hierbij ook met woorden met verschillende ritmes (eenlettergrepige woorden en meerlettergrepige woorden), bv. Oranje – Spanje, pompoen - schoen

Samengestelde woorden (vanaf K2)

Door samengestelde woorden te splitsen, kunnen kleuters zelf de betekenis van woorden ontdekken, bv. Boeken-tas is een tas waarin je boeken stopt.

Laat kleuters zelf samengestelde woorden maken.

Als verwerking kun je hen afbeeldingen geven die ze bij elkaar moeten leggen om een nieuw woord te maken⁵:

⁵ vergrote versie: zie www.sclera.be

Woorden in zinnen (vanaf K2)

Wat is een woord? Wat is een zin? Dit zijn heel abstracte begrippen voor kleuters. Geef de kleuters eerst eenvoudige zinnen met uitsluitend eenlettergrepige woorden, bv. De stoel is rood. Laat de kleuters een stapje zetten op een staprepel (hinkelpad⁶) voor elk woord dat ze zeggen:

Als de kleuters dit goed kunnen, kun je het moeilijker maken door zinnen te vormen met woorden met meerdere lettergrepen, bv. De grote stoel is oranje. Vaak stappen kleuters ook de klankgroepen. (de – gro – te – stoel – is – o – ran – je). Zo komen kleuters op acht woorden in plaats van vijf. Laat hen hierover zelf nadenken. Een woord heeft een betekenis, maar wat is een gro(gro-te)? Wat is een -te?

VARIATIE

Laat de kleuters voor elk woordje een blokje leggen. Welke zin is het langst? (heeft de meeste blokjes?).

ZOEK WOORDEN MET HETZELFDE 'KOPJE' (EERSTE LETTER) (VANAF K3):

De juf zegt een aantal woorden met dezelfde beginklank op, met daarin één woord met een andere beginklank, bv. Rok – raak – stoel – roep. De kleuters herhalen het 'vreemde' woordje. Je kunt dit ook moeilijker maken door het 'vreemde' woord een gelijkende klank of een rijmwoord te geven, bv. Rok – raak – haak – roep. Speel hierbij ook met woorden met verschillende ritmes (eenlettergrepige woorden en meerlettergrepige woorden).

VARIATIE

Je kunt dit ook in omgekeerde volgorde doen, nl. rat-kat-lat (andere beginletter, zelfde eindletters): bespreek met de kleuters wat één letter verschil kan betekenen.

⁶ vergrote versie: zie www.sclera.be

ZOEK WOORDEN MET HETZELFDE 'BUIKJE' (MIDDELSTE KLANK) (VANAF K3):

De juf zegt een aantal woorden met dezelfde middelste klank op, met daarin één ander woord, bv. Rok – kom – tak - mol. De kleuters herhalen het 'vreemde' woordje.

ZOEK WOORDEN MET HETZELFDE 'STAARTJE' (LAATSTE KLANK) (VANAF K3):

De juf zegt een aantal woorden met dezelfde laatste klank op, met daarin één ander woord, bv. Rok – zak – teek - mol. De kleuters herhalen het 'vreemde' woordje.

HAKKEN EN PLAKKEN

Woorden hakken en plakken.

VARIATIE

Laat de kleuters voor elke klank een blokje leggen. Welk woord is het langst? (heeft de meeste blokjes?)

SAMEN EEN VERSJE MAKEN

Bedenk een heleboel woorden die met dezelfde klank beginnen. Kunnen de kinderen hier een leuk (onzin)versje van maken? Schrijf de leukste versjes op!

Wie weet waar Willem Wouters woont?

Ward Wouters woont waar de wind waait.

Bas bouwt met blokken.

Jan jaagt Jelle weg.

Klank–tekenkoppeling

RENNEN OP DE SPEELPLAATS

Schrijf enkele letters op de speelplaats. Verklank een letter. De kinderen rennen er naartoe. Noem later ook woorden. Met welke klank begint het woord? De kinderen rennen er naartoe. Laat de kleuters ook het woord herhalen met verlengde klankwaarde.

NAMEN RADEN

Een van de kinderen gaat even op de gang staan. Wijs een kind aan in de kring. Dit kind vertelt met welke klank zijn/haar naam begint. Met de andere kinderen herhaal je deze letter een paar keer. Het kind dat op de gang staat mag binnen komen en alle kinderen zeggen samen de gekozen klank. Het kind probeert te raden wie de aangewezen persoon is. Als het kind een verkeerd kind aanwijst,

zegt de klas opnieuw de gekozen klank. Het kind moet dan verder raden.

Dit raadspelletje kan ook met voorwerpen gespeeld worden:

Het kind komt geblinddoekt binnen. In het midden van de kring liggen een aantal voorwerpen. De kinderen zeggen de klank van het bewuste voorwerp als het kind binnenkomt en telkens als er verkeerd geraden wordt na het aftasten van een voorwerp. Om het makkelijker te maken kun je deze variant ook zonder blinddoek spelen. Het kind ziet de voorwerpen dan, terwijl de klas de klank noemt waarmee het gekozen voorwerp begint.

LETTERMUUR

Knip afbeeldingen uit. Laat de kleuters de afbeeldingen op de beginklank hangen.

Tip:

koppel je aanwezigheidskalender aan de lettermuur. Laat de kleuters elke ochtend hun naamkaartje bij de beginklank van hun naam hangen. Eventueel kun je het *helpertje* dit voor de naamkaartjes van alle kleuters laten doen.

Basisles 3.

Vragen beantwoorden met vragenkaartjes

Doelgroep: 1ste kleuterklas, 2de kleuterklas, 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Zich bewust worden van de verschillende zintuigen
- Zich bewust worden van het verschil tussen spreken en praten

Lesdoelen

- Kleuters leren het belang van duidelijke gespreksafspraken
- Kleuters hebben aandacht voor hun afspraken en het zich duidelijk uitdrukken
- Kleuters kunnen zich aan de afspraken houden bij het praten

Succescriterium

- Ik leer afspraken na te leven
- Ik leer de zintuigen
- Ik gebruik de zintuigenkaartjes

Verdiepingsactiviteit

Focus op...

- Zintuigenkaartjes gebruiken bij gesprekken

Dit kwam eerder aan bod

- Introductie zintuigenkaartjes
- Luisteroefeningen

Dit komt later aan bod

- Reflecteren aan de hand van vragenkaartjes
- Vragenkaartjes bij kringgesprekken
- Filosoferen aan de hand van vragenkaartjes
- Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes met elkaar combineren bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

Vóór de les

Print en lamineer de vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlagen) verschillende keren

Materiaal

Vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlagen)

Vanaf K1	Vanaf K2	Vanaf K3
Wie	Waarom	Probleem
Wat	Wanneer	Opdracht
Waar	Hoe	Oplossing

Via de vragenkaartjes kun je je vragen visualiseren. Als je ze consequent gebruikt, ga je merken dat de kleuters zich bewust worden van de verschillende soorten vragen. De leeftijdsverdeling die hierboven staat vermeld, is uiteraard een suggestie, veel hangt af van de beginsituatie van je klasgroep. Zo doorzien sommige klasgroepen sneller de verhaalstructuren waardoor ze al meerdere soorten vragen kunnen beantwoorden. De kaartjes bieden ook een houvast aan kleuters die het Nederlands nog niet zo goed beheersen maar wel vertrouwd zijn met verhalen.

Hoe introduceer je de vragenkaartjes?

Vóór het voorlezen (= nabespreking)

Hang de kaartjes van de vragen op die je bij de nabespreking gaat gebruiken.

Bespreek de cover van het boek dat je gaat voorlezen.

Over wie zou het verhaal gaan?

Waar situeert het verhaal zich denk je?

Wat zie je nog allemaal op de kaft?

Na het voorlezen (= nabespreking)

Na het vertellen van een verhaal volgt altijd een nabespreking. Gebruik hierbij de vragenkaartjes als visuele ondersteuning.

Over *wie* gaat het verhaal?

Wat maakte het hoofdpersoonage mee?

Waar situeerde het verhaal zich?

Hoe heeft het hoofdpersoonage dat gedaan?

Was er een probleem in het verhaal?

Wat was de oplossing?

Moest het hoofdpersoonage een opdracht uitvoeren?

Je kunt de vraagkaartjes ook gebruiken om het verhaal te reconstrueren. Hang de kaartjes aan het digibord onder elkaar. Teken naast elk vragenkaartje het antwoord of laat de kleuters dit tekenen.

Bij creatief schrijven (vanaf K2):

In elk verhaal zitten een aantal heel belangrijke elementen. (hoofdpersoonage, tijd, locatie, probleemstelling/opdracht, oplossing). Als de kleuters deze elementen zelf kunnen herkennen, kun je ook samen met hen een verhaal schrijven. Leg de vragenkaartjes onder elkaar en overloop deze met de kleuters. Teken er telkens hun antwoord naast.

Wie?	Over wie gaat het verhaaltje?
Waar?	Waar speelt het zich af? (in een huis, in het bos,...)
Wat?	Wat gebeurt er met het hoofdpersoonage? (vanaf de derde kleuterklas kun je dit ook vervangen door 'probleem')
Wanneer?	Wanneer speelt het verhaal zich af? (na school, in de zomer als het heel warm is...)
Probleem?	Heeft het hoofdpersoonage een probleem?
Oplossing?	Wat zou een mogelijke oplossing kunnen zijn? Lukt dit van de eerste keer? Misschien kan het hoofdpersoonage een aantal mogelijke oplossingen uittesten?

Als je alle vragen met de kleuters hebt overlopen, kun je het verhaal gaan 'opschrijven'. Bespreek samen met de kleuters wie graag welke fase van het verhaal zou tekenen. Als de tekeningen klaar zijn, kun je er nog een kort tekstje bijschrijven en alles bundelen in een boekje. Of je hangt een fries in de gang, zodat ook andere kleuters het verhaal kunnen lezen. Hiermee bevordert je tevens de lees- en schrijfmotivatie. Laat de kleuters ook de functie van het schrijven verwoorden, zodat ze zich bewust worden van de functie van geschreven taal.

Een vervolgverhaal schrijven

De juf vertelt een verhaal tot vlak voor het hoogtepunt/de probleemstelling. De juf bespreekt met de kleuters zaken als: wie is het hoofdpersonage, wat is het probleem...? (aan de hand van de vragenkaartjes). Dan hangt de juf het kaartje 'oplossing' op, geeft de kinderen een wit blad papier en vraagt ze om zelf een oplossing/einde van het verhaal te verzinnen.

Voorwaarden om dit te kunnen doen zijn dat de kinderen al vertrouwd zijn met de begrippen 'probleem' en 'oplossing'. Ze moeten het vertelde verhaal ook al helemaal doorgrond hebben. Daartoe vertelt de juf het verhaal al de dag voordien, bij de dagafsluiting, zodat de kinderen er thuis al over kunnen nadenken. De verhalenreeks van Zoeperman is hiervoor een aanrader.

Begrijpend luisteren

"Onder begrijpend luisteren bij kleuters verstaan we het luisteren naar een voorgelezen verhaal of andere tekst. Het is het equivalent van begrijpend lezen voor leerlingen in de lagere school. Begrijpend luisteren doet immers, net als begrijpend lezen, een integraal beroep op een aantal essentiële taal- en denkvaardigheden. De kern van tekstbegrip is het kunnen leggen van verbanden binnen en buiten de tekst, of die nu wordt gelezen of voorgelezen."⁷

De kleuterleiders kunnen kinderen hierbij helpen door aandacht te besteden aan deze vaardigheden. Het belangrijkste verschil met de lagere school is dat de kleuters vooral op een speelse manier, passend bij het leren in de kleuterschool, kennismaken met luistervaardigheden.

⁷ www.digitaalspeciaal.nl/taal-en-tos/begrijpend-luisteren-bij-kleuters

Basisles 4.

Reflecteren over vragen en vragen stellen

Doelgroep: 2de kleuterklas, 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Bewust worden van de verschillende zintuigen
- Bewust worden van het verschil tussen spreken en praten

Lesdoelen

- Kleuters leren het belang van duidelijke gespreksafspraken
- Kleuters hebben aandacht voor hun afspraken en het zich duidelijk uitdrukken
- Kleuters kunnen zich aan de afspraken houden bij praten

Succescriterium

- Ik kan afspraken naleven
- Ik ken de zintuigen
- Ik gebruik de zintuigenkaartjes

Verdiepingsactiviteit

Focus op...

- Zintuigenkaartjes gebruiken bij gesprekken

Gebruik de vragenkaartjes om het hoekenwerk met de zintuigenkaartjes te evalueren. De vragenkaartjes zorgen voor een grotere variatie aan vragen en dagen de kleuters uit om doelgericht te reflecteren.

Dit kwam eerder aan bod

- Introductie zintuigenkaartjes
- Luisteroefeningen
- Introductie vragenkaartjes

Dit komt later aan bod

- Vragenkaartjes bij kringgesprekken
- Filosoferen aan de hand van vragenkaartjes
- Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes met elkaar combineren bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is en diegene is die de vragen stelt waarbij de leerkracht de moderator is

Vóór de les

Print en lamineer de vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage) meerdere keren

Materiaal

Vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage)

Vanaf K1	Vanaf K2	Vanaf K3
Wie	Waarom	Probleem
Wat	Wanneer	Opdracht
Waar	Hoe	Oplossing

Hoe reflecteer je met de vragenkaartjes?

Enkele suggesties.

Inhoud Wat? Opdracht?	Concreet terugkijken: Wat ging je doen? Wat was je plan? Wat heb je precies gedaan? Wat gebeurde er wanneer je....? Wat gebeurde er daarna? Begreep je wat de opdracht was?
Proces Hoe? Wie? Wat? Waarom? Probleem? Oplossing?	Hoe heb je dat gedaan? Met wie heb je dat gedaan? Heb je dit alleen gekund of heeft iemand jou geholpen? Beoordelvragen: Wat ging goed? Wat ging minder goed? Vragen naar de oorzaak: Hoe komt het dat je...? Waaraan ligt dat? Hoe komt het dat het (niet) lukte? Waarom heb je dat op die manier gedaan?
Beleving Hoe? Wat?	Wat vond je ervan? Vond je het gemakkelijk of moeilijk? Vond je het leuk om samen met.... te spelen? Hoe voelde je je daarbij op het dat moment? Ben je trots op jezelf?
Leren uit ervaring Wat? Hoe? Oplossing? Wie?	Vind je dat je het nu goed kan? Ga je het de volgende keer opnieuw zo doen? Wat ga je anders doen? Hoe ga je dat doen? Met wie/waarmee ga je dat doen? Wie/wat heb je nodig? Denk je dat het gaat lukken?

Tip:

je kunt dit ook visualiseren met een dikke duim naar boven en naar beneden, een lachende smiley en een denkende smiley.

Basisles 5.

Argumenteren met denksleutels

Doelgroep: 2de kleuterklas, 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Bewust worden van de verschillende soorten vragen
- Kleuters leren argumenteren aan de hand van vooropgestelde vragen

Kleuters leren hier al wat in het secundair onderwijs bij topische vragen wordt herhaald!

Lesdoelen

Kleuters worden zich bewust van de verschillende soorten verdiepvragen

Verdiepingsactiviteit

Ik leer vragen beantwoorden die steeds ingewikkelder worden

Dit kwam eerder aan bod

- Introductie zintuigenkaartjes
- Luisteroefeningen
- Introductie vragenkaartjes
- Reflecteren aan de hand van vragenkaartjes

Dit komt later aan bod

- Filosoferen aan de hand van vragenkaartjes
- Combineren van zintuigenkaartjes en vragenkaartjes bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

Vóór de les

Print en lamineer de vragenkaartjes (symbolen Sclera) verschillende keren. Print de denksleutels en lamineer ze

Materiaal

Denksleutels (info zie hieronder = tabel denksleutels in bestand: de omgekeerde quiz.)
Zintuigenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage)
Vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage)

Vanaf K1	Vanaf K2	Vanaf K3
Wie	Waarom	Probleem
Wat	Wanneer	Opdracht

Vaak vertellen alle kleuters hetzelfde in de kring. Als kleuter A met zijn ouders naar het zwembad is geweest, hebben plots alle kleuters dat gedaan. Door bijvragen te stellen, kun je kleuters toch stimuleren om te vertellen over zijn eigen ervaringen of gevoelens. Omdat ze de vragenkaartjes al kennen van vorige lessen, geven die een extra visuele ondersteuning. Dit kan vooral voor taalzwakke kleuters een meerwaarde zijn.

Gebruik ook tijdens kringgesprekken de zintuigenkaartjes. Geef het 'mond'-kaartje door aan de kleuter die aan het woord is. Neem het ook zelf in de hand als je aan het woord bent.

Hoe gebruik je de vragenkaartjes tijdens kringgesprekken?

Vrije vertelronde

In de kleuterklas wordt dagelijks of wekelijks een vertelronde gehouden. Ook na een uitstap, vakantie, speciale gebeurtenis op school wordt dit vaak gedaan. Vrije vertelrondes zijn heel waardevolle momenten voor kleuters. Hierbij leren ze te luisteren naar elkaar. Ze leren hun eigen gevoelens en ervaringen te verwoorden, durven spreken in een grotere groep. Niet alle kleuters durven dit, maar door het gebruik van de vragenkaartjes bied je deze kleuters een houvast en weten ze wat er van hen wordt verwacht. Forceer kleuters nooit om te vertellen in de groep. Begin met laagdrempelige vragen, zoals ja/nee vragen, en vraag dan bijvoorbeeld:

Wat wil je graag vertellen?

Met *wie* heb je dat gedaan?

Waar heb je dit gedaan?

Was er een probleem?

Heb je een oplossing kunnen bedenken?

Denksleutels⁸

Denksleutels (Thinker's keys) zijn in 1990 bedacht door de Australiër Tony Ryan. Het zijn kaartjes met daarop een vraag of opdracht die kinderen aanzet tot creatief, analytisch en praktisch denken. Tevens stimuleren de sleutels kinderen om een ander perspectief in te nemen. Vrijwel alle kinderen zijn vertrouwd met het begrip 'sleutel' als een ding dat je gebruikt om iets te openen. Denksleutels gebruiken we dan ook om ons denken te openen. Dit is voor kinderen een makkelijk uit te leggen concept. De *denksleutels* zijn bijzonder geschikt voor leerlingen van de basisschool, maar dat zijn ze ook voor peuters. Er zijn in totaal twintig denksleutels ontwikkeld. Op de volgende pagina beschrijven we ze een voor een. Kleutervriendelijke afbeeldingen en versies hiervan vind je via een eenvoudige zoekopdracht op het web.

Denksleutel	Opdracht	Voorbeeld
Vraag-sleutel	Begin met het antwoord Laat kinderen vragen verzinnen die leiden tot alleen dat antwoord.	Het antwoord is 'koek'. Welke vraag kun je stellen? (gebruik hierbij de vragenkaartjes).
Nietus-sleutel	Bepaal het omgekeerde. Plaats woorden als (kan) niet, (zal) nooit in een opdracht.	Noem 2 dingen die sinterklaas nooit in je schoen zou stoppen?
Wat als – sleutel	Stel de kleuters een 'wat als...' vraag. Laat kinderen oorzaken en gevolgen benoemen.	Wat zou er gebeuren als dieren plotseling konden praten?

⁸ slimmekleuters.nl/denksleutels

Denksleutel	Opdracht	Voorbeeld
Combinatie-sleutel	Laat kinderen de eigenschappen van twee voorwerpen die niet bij elkaar horen benoemen. Laat kinderen eigenschappen combineren zodat een nieuw voorwerp ontstaat.	Een knuffel is zacht en heeft ogen en een mond. Een kast staat stevig en heeft deuren en laatjes Een opbergknuffel met vakjes zou de combinatie kunnen zijn.
Alfabet-sleutel	Laat kinderen woorden bedenken die beginnen met de letters van het alfabet die op de één of andere manier te maken hebben met een bepaalde categorie of met een bepaald onderwerp.	Dieren Aap Beer C (overslaan) Duif Ezel
Lachwekkende Sleutel	Doe een lachwekkende uitspraak of stelling. Laat kinderen argumenten verzinnen om de stelling aannemelijk te maken.	Op legoblokken kun je goed slapen. Als je er veel hebt, kun je een bed bouwen. Als je er dan iets zachts overheen legt, dan lukt het misschien wel.
Variatie-sleutel	Vraag kinderen op hoeveel verschillende manieren ze een bepaalde activiteit kunnen doen.	Op hoeveel manieren kun je een jas aandoen?
Uitvinding-sleutel	Laat kinderen uitvindingen ontwerpen. Stimuleer ze om op ongebruikelijke manieren en Materiaal te gebruiken.	Maak van zand een auto.
Overeenkomst-sleutel	Vraag kinderen om overeenkomsten te noemen van twee duidelijk verschillende voorwerpen.	Wat is er hetzelfde aan een bal en een auto?
Voorspel-sleutel	Laat kinderen voorspellen hoe bepaalde voorwerpen, situaties of omstandigheden er in de toekomst uitzien.	Hoe ziet ons lokaal er met kerstmis uit?

Denksleutel	Opdracht	Voorbeeld
Muur-sleutel	Leg de kinderen een stelling of uitspraak voor die normaal gesproken niet ter discussie staat. Laat de kinderen de stelling ontkrachten door andere manieren te bedenken om met de situatie om te gaan.	Een vis leeft in het water.
Vet-sleutel	Laat kinderen alledaagse voorwerpen verbeteren door de volgende handelingen uit te voeren: • Vervormen • Eraf halen • Toevoegen	Hoe kun je deze toren verbeteren? Je mag dingen: • Vervormen • Eraf halen • Toevoegen
Nadeel-sleutel	Laat kinderen de nadelen van een alledaags voorwerp bedenken. Bedenk dan manieren om deze nadelen op te heffen en verklaar waarom dit niet gaat.	Met een vork kun je geen soep eten, want soep is vloeibaar, zoals water, en blijft niet op een vork liggen.
Plaatje-sleutel	Laat de kinderen een afbeelding zien die niet direct gekoppeld is aan een thema. Laat de kinderen argumenten bedenken waardoor dat wel lukt.	Wat heeft deze foto van een banaan met sinterklaas te maken?
Constructie-sleutel	Laat de kinderen met behulp van een beperkte hoeveelheid materiaal een bouwkundig probleem oplossen.	Probeer met deze doosjes iets te bouwen dat hoger is dan je stoel.
Interpretatie-sleutel	Beschrijf een ongebruikelijke situatie. Vraag de kinderen om verschillende redenen te bedenken voor het bestaan van deze situatie.	Waarom huilt de clown?

Denksleutel	Opdracht	Voorbeeld
Brainstorm-sleutel	Geef de kinderen een probleemstelling die opgelost moet worden. Laat kinderen brainstormen over een lijst met mogelijke oplossingen.	Hoe zou jij de speelplaats leuker kunnen maken? Regels: • Probeer zo veel mogelijk ideeën te bedenken zonder na te denken of het wel kan • Ongewone en gekke ideeën mogen ook • Aansluiten bij andere ideeën mag • Je mag andere ideeën niet afkeuren
Verplicht verbonden-sleutel	Laat de kinderen een oplossing bedenken voor een probleem waarbij ze verplicht zijn om een aantal voorwerpen te gebruiken.	Hoe kun je water drinken met een vel papier?
Ander gebruik-sleutel	Laat kinderen hun fantasie en voorstellingsvermogen gebruiken om manieren te bedenken waarop een bestaand voorwerp anders gebruikt kan worden.	Noem twee dingen die je ook met een vork kunt doen behalve eten.
Anders dan anders-sleutel	Laat kinderen manieren bedenken om een bepaalde opdracht uit te voeren zonder de normale hulpmiddelen te gebruiken.	Hoe kun je je tanden poetsen zonder tandenborstel? Hoe kun je water drinken zonder beker?

Basisles 6.

Argumenteren en tot een besluit komen: filosoferen met de vragenkaartjes in de grote kring

Doelgroep: 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Bewust worden van de verschillende zintuigen
- Bewust worden van het verschil tussen spreken en praten

Lesdoelen

- Kleuters leren het belang van duidelijke gespreksafspraken
- Kleuters hebben aandacht voor hun afspraken en het zich duidelijk uitdrukken
- Kleuters kunnen zich aan de afspraken houden bij praten
- Kleuters leren hun eigen ideeën te uiten en hun mening te formuleren

Succescriterium

- Ik leer afspraken na te leven
- Ik leer ideeën te vormen en deze te onderbouwen

Verdiepingsactiviteit

Focus op...

- Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes met elkaar combineren bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

Dit kwam eerder aan bod

- Introductie zintuigenkaartjes
- Luisteroefeningen
- Introductie vragenkaartjes
- Vragenkaartjes bij kringgesprekken

Dit komt later aan bod

- Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes met elkaar combineren bij groepsgesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

Vóór de les

Print en lamineer de vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage) verschillende keren

Materiaal

Tip: praatplaatjes – om te filosoferen met jonge kinderen:

Mooie kaartjes met op de voorzijde telkens een filosofoervraag en op de achterzijde mogelijke bijvragen⁹

Zintuigenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage)

Vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage):

Vanaf K1	Vanaf K2	Vanaf K3
Wie	Waarom	Probleem
Wat	Wanneer	Opdracht
Waar	Hoe	Oplossing

Door te filosoferen leer je heel veel. Zo groeit de woordenschat en mondelinge taalvaardigheid van de kinderen. Ze leren onder woorden te brengen wat ze denken, hun eigen ideeën te uiten, hun mening te formuleren en argumenten te bedenken. Ze trainen hun denkspieren en het is ook goed voor hun zelfvertrouwen, want foute antwoorden bestaan niet.

⁹ Zie bijvoorbeeld www.filosovaardig.nl/uitgeverij/praatplaatjes

Hoe filosofer je met de vragenkaartjes?

Praatplaatjes

Neem een kaart met een vraag uit het doosje, bv. Is de baas altijd de baas?

Op de achterzijde van het kaartje staan de kaartjes die je nodig hebt. Leg die voor je in de kring of hang ze aan het bord, zodat alle kleuters ze goed kunnen zien. Bespreek ook kort met de kleuters wat er op de ondersteunende kaartjes wordt afgebeeld.

Op het kaartje staan ook telkens 'graaf-vragen'. Die zijn bedoeld om het redeneringsvermogen van de kleuters te stimuleren. Gebruik bij de 'graaf-vragen' ook telkens de vragenkaartjes als visuele ondersteuning.

Zie erop toe dat de kleuter die aan het woord is, telkens het *mond*-kaartje vast heeft (dit telt ook voor de leerkracht). Als het gesprek stilvalt, kun je de vraag-kaartjes gebruiken om bijvragen te stellen.

Filosoferen naar aanleiding van een prentenboek

'Saartje zoekt de liefde' is een boekje over een muisje dat op zoek gaat naar de liefde. Ze zoekt overal, in het gras, tussen de bloemen... gelukkig heeft ze een vriendje dat samen met haar op zoek gaat naar de liefde. Je kunt het al raden wat er dan gebeurt... dit boek leent zich heel goed tot eerste stappen in filosoferen over 'de liefde'. Wat is dat nu eigenlijk? Wat is dat, iemand graag zien?

Basisles 7. Argumenteren en tot een besluit komen: filosoferen met de vragenkaartjes in kleine groepjes, de leraar modereert

Doelgroep: 3de kleuterklas

Leerlijnen

- Bewust worden van de verschillende zintuigen
- Bewust worden van het verschil tussen spreken en praten

Lesdoelen

- Kleuters leren het belang van gespreksafspraken
- Kleuters hebben aandacht voor hun afspraken en het zich duidelijk uitdrukken
- Kleuters kunnen zich aan afspraken houden
- Kleuters leren hun eigen ideeën te uiten en hun mening te formuleren

Succescriterium

- Ik leer afspraken naleven
- Ik leer ideeën vormen en ze onderbouwen

Verdiepingsactiviteit

Focus op...

- Zintuigenkaartjes en vragenkaartjes combineren bij groeps gesprekken waarbij de leerkracht de moderator is

Dit kwam eerder aan bod

- Introductie zintuigenkaartjes
- Luisteroefeningen
- Introductie vragenkaartjes
- Vragenkaartjes bij kringgesprekken
- Introduceren filosoferen met de vragenkaartjes in de grote kring

Vóór de les

Print en lamineer de vragenkaartjes (symbolen Sclera) verschillende keren

Materiaal

Tip: praatplaatjes – om te filosoferen met jonge kinderen:

Mooie kaartjes met op de voorzijde telkens een filosofievraag en op de achterzijde mogelijke bijvragen

Zintuigenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage)

Vragenkaartjes (symbolen Sclera, zie bijlage):

Vanaf K1	Vanaf K2	Vanaf K3
Wie	Waarom	Probleem
Wat	Wanneer	Opdracht
Waar	Hoe	Oplossing

Dit is de laatste stap. Tijdens deze lessen gaan de kleuters alle vaardigheden die ze de vorige lessen hebben geleerd, met elkaar combineren: gespreksafspraken, goed luisteren naar elkaar, vragen stellen en argumenteren. Dit is niet eenvoudig maar absoluut haalbaar als de vorige stappen voldoende zijn ingeoefend. Dit betekent dat je deze stappen vaak in allerlei activiteiten hebt geïntegreerd en kleuters spelenderwijs én bewust omgaan met de verschillende vaardigheden: gebruik van de zintuigen- en vraagkaartjes, luisteren naar elkaar, de juiste vragen stellen, argumenteren...

Hoe filosofer je met de vragenkaartjes als de leerkracht uitsluitend fungeert als moderator? (in kleine groep)

Praatplaatjes

1. Herhaal de functie van de verschillende kaartjes. Enkel de kleuter met het *mond*-kaartje mag praten (dit geldt ook voor de leerkracht! Zorg ervoor dat het *mond*-kaartje ook telkens bij je ligt als je een nieuwe instructie wil geven). De andere kleuters met het *oor*-kaartje moeten luisteren. Als de kleuter met het *mond*-kaartje klaar is met vertellen, legt hij het *mond*-kaartje in het midden en neemt een *oor*-kaartje. Als er een andere kleuter graag iets wil vertellen, ruilt die zijn *oor*-kaartje in voor een *mond*-kaartje.
2. De juf neemt een filosoferkaartje en leest de vraag voor. De kleuters die hier graag iets over willen vertellen, ruilen hun *oor*-kaartje in voor een *mond*-kaartje. Zie erop toe dat de vragenkaartjes duidelijk zichtbaar in het midden van de tafel liggen. Kleuters kunnen dit gebruiken als visuele ondersteuning om elkaar vragen te stellen.
3. Wanneer het gesprek stilvalt, geeft de leerkracht extra impulsen door de vraagkaartjes en/of de extra *graafvragen* te gebruiken die op het kaartje staan.

3.3 Basislessen lager onderwijs

3.3.1 Eerste graad: basislessen voor starters en opvolgers

Basisles 1. Wat is luisteren?	 Starter en opvolger
 Leerlijnen Dit kwam eerder aan bod: • De leerlingen kennen de zintuigkaartjes (mond, oor, oog en hand) en de vraagkaartjes uit het kleuteronderwijs • De leerlingen weten dat horen niet hetzelfde is als luisteren. Dit komt later aan bod: • Wat is spreken? Lesdoelen • De leerlingen leren hoe belangrijk het is om goed te luisteren.	 Succescriterium • Ik kan luisteren naar wat andere kinderen zeggen (en mij houden aan de afspraken – zie kleuteronderwijs) • Ik kan navertellen wat de ander zei. • Ik kan de definitie van wat bewust luisteren is verwoorden en toepassen. • Ik kan de begrippen als ‘stoorzender’, aandacht richten, waarom we 2 oren hebben en maar 1 mond, gebruiken. Materiaal • Multimediafragment Daniël Kish: (0:00 – 1:32) www.youtube.com/watch?V=xatiyq3uzm4 • Bijlage 1: foto's woestijnvos en walvis • Bijlage 2: pictogrammen (5) voor het spel “dit ben ik” • Bijlage 3: vier groeifasen (vlajo.org) • Bijlage 4: T-kaart “naar elkaar luisteren” • Bijlage 5: praat- en luisterkaartjes • Zintuigkaartje “oor” (zie bijlagen kleuteronderwijs) • Wekker die kan tikken • Kaartjes om groepjes van 3 te maken • Zandloper van 1 minuut of andere tijdsmeter

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren van doelen

1. KLASGESPREK OVER HET VERSCHIL TUSSEN HOREN EN LUISTEREN.

Toon het filmfragment Daniël Kish en echolocatie. Je vertelt het volgende:

Daniël Kish verloor zijn beide ogen door kanker en leerde zichzelf toch stappen en fietsen op straat dankzij zijn oren. Hij ontwikkelde een “kliksysteem”, (echolocatie, zoals bij vleermuizen) waarbij hij klikgeluiden maakt met zijn tong en heel goed luistert naar de manier waarop die geluiden weerkaatsen. Zo weet hij hoe dicht of hoe ver een auto, muur, mens... van hem verwijderd is. Voor Daniël Kish is het dus van levensbelang om heel goed te kunnen luisteren en om al die verschillende klanken goed te horen en van elkaar te kunnen onderscheiden.

Vraag aan je leerlingen het volgende:

- Hoe heb jij leren luisteren? Moest je dat leren?
- Zou Daniël Kish even goed of beter kunnen luisteren als wij? Waarom denk je dat?
- Zouden wij met onze oren kunnen wat Daniël Kish kan?
- Denk je dat je al goed genoeg kan luisteren?
- Heb je ooit al eens gedacht: “Oei, ik weet het niet meer, had ik maar beter geluisterd?” Wanneer was dat dan?
- Of heb je net het tegenovergestelde al eens meegemaakt: dat je blij was dat je goed geluisterd had?
- Hoe kun je zien dat iemand echt goed aan het luisteren is?
- Is het nodig/belangrijk om dat te kunnen zien? Waarom?

Tip:

Deze bedenkingen neem je zeker mee naar het eind van de les waar we een lijstje maken van kenmerken van luisteren. Maak hier aantekeningen.

Toon een foto van een woestijnvos en een walvis. Vraag het volgende:

- Welk van deze dieren heeft de grootste oren? (woestijnvos)
- Welk van deze dieren kan het best horen? (walvis)

Vertel aan je klas het volgende:

Een woestijnvos kan met zijn supergrote oren zelfs een insect onder de grond horen bewegen. De walvis heeft slechts een klein gaatje als oor en toch kan hij beter horen dan de woestijnvos. De walvissen kunnen elkaar van op enkele kilometers afstand horen. Geef voor de kinderen concreet aan welke winkel of openbaar gebouw zich op enkele kilometers van de school bevindt.

Verwoord nu het doel van deze lessen:

- In deze lessen leren we met elkaar praten zodat we van elkaar kunnen leren.
- Om in een gesprek van elkaar te kunnen leren, is het nodig dat we goed kunnen luisteren.
- Luisteren is niet hetzelfde als horen. Horen hebben we niet moeten leren: het gebeurt spontaan

via onze oren, één van onze vijf zintuigen.

- We horen de hele dag geluiden, zonder ons daar bewust van te zijn.
- We leren nu hoe we goed (bewust) kunnen luisteren en hoe je kan zien dat iemand echt naar jou luistert.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. BEWUST LUISTEREN NAAR VOORWERPEN

Leg het volgende uit:

Toon het oor en laat het benoemen als “oor” maar ook als één van onze vijf zintuigen en wat we ermee kunnen doen: horen en luisteren.

Leg de kinderen uit dat er een verschil is tussen luisteren en horen via volgende opdracht.

Opdracht:

Laat de kinderen één minuut stil zijn en bewust luisteren naar de omgevingsgeluiden die ze horen: stoelen die verschuiven op de verdieping erboven, voetstappen in de gang, flarden van een gesprek tussen kinderen op de gang, kinderen die over de speelplaats naar de wc lopen, tikken van de klok, luiden van de klok op de kerktoren, auto's, vogels...

Zeg het volgende:

Meestal horen we die geluiden niet bewust, onze oren kiezen aan welke geluiden wij aandacht geven. Een wekker of klok die de hele dag tikt, hoor je wel, maar je luistert er niet bewust naar. Dat gaan we nu wel doen: bewust luisteren.

Opdracht:

Twee leerlingen gaan naar buiten. Verstop de wekker op een plaats in de klas. De leerlingen mogen weer naar binnen en luisteren heel bewust om te weten te komen waar het tikken van de wekker vandaan komt. Hoe snel en juist lukt dit? Herhaal dit enkele keren met telkens andere leerlingen.

2. BEWUST LUISTEREN NAAR EEN MEDELEERLING

Opdracht:

Verdeel de klas in groepjes van drie. Geef elk groepje één praatkaartje en twee luisterkaartjes. Geef elk groepje ook de vijf pictogrammen. De opdracht gaat als volgt: twee leerlingen luisteren gedurende één minuut aandachtig naar één leerling uit de groep die iets over zichzelf vertelt. Het praten gebeurt met behulp van vijf pictogrammen: kleding, woning, voeding, verzorging en hobby's. Elke leerling kiest over welk pictogram hij/zij iets wil vertellen.

Leg het gebruik van de praatkaartjes goed uit: wie praat, legt het mondje voor zich. Wie luistert, legt een oortje voor zich. Bij het wisselen van beurt, worden ook de kaartjes omgewisseld. Houd dit goed in de gaten.

Doe dit spel voor via *modeling*. Kies twee leerlingen die met jou in een groep zitten. Deze leerlingen krijgen elk een luisterkaartje (= oortje): zij luisteren aandachtig naar wat jij vertelt. Jij legt een praatkaartje (= mondje) voor je op de bank.

- Draai de zandloper van één minuut om.
- Kies één pictogram (of meerdere).
- Vertel nu gedurende één minuut over je hobby's, het eten dat je graag lust, de kleren die je graag draagt...

Hang het succes criterium uit met picto's of in een zin:

Ik kan goed luisteren naar wat andere kinderen zeggen.

Geef de leerlingen nu voldoende tijd om het spel drie keer te spelen.

Tip:

als je met taalzwakke leerlingen werkt, bied dan per pictogram verschillende foto's aan. Zo geef je inhoud aan elk pictogram. Voor kleding is dat bijvoorbeeld: foto's van een broek, kleedje, rok, T-shirt, schoenen, jas, sjaal, pet, muts...

Eis niet dat de leerlingen correct gebouwde zinnen produceren bij het praten, maar wel dat ze bijvoorbeeld enkele kledingstukken kunnen benoemen die ze graag dragen. Het doel van deze les is om goed te luisteren naar wat iemand zegt, of het nu een zin is of een woord. In beide gevallen krijgen de andere leerling informatie aangereikt.

Stap 3: Reflectie, feedback, feed forward

WAT IS GOED LUISTEREN?

Maak een T-kaart op het bord en probeer klassikaal tot het antwoord te komen op de volgende vragen:

- Hoe kan ik zien dat jij goed luisterde naar jouw vriendje?
- Hoe kan ik horen dat jij goed luisterde naar jouw vriendje?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om goed te luisteren?
- Hoe kwam dat? (hier kunnen de begrippen “stoorzender” en “aandacht geven” vulling krijgen)
- Wat ga je volgende keer anders doen?

Bewaar de antwoorden. Je komt er op terug in les 5, wanneer de basisregels voor sprekend leren aan de orde zijn.

Stap 4: Begeleide klassikale zelfevaluatie

WERKEN MET GROEIFASEN (ZIE LES 1, BIJLAGE 3)

Hang de vier groeifasen onder elkaar op het magneetbord.

- Geef elke leerling een foto van zichzelf met een magneetstrip.
- Overloop de succescriteria bij de vier groeifasen van zaadje tot bloempje.
 - Ik kijk naar mijn vriendje.
 - Ik ben stil.
- Vraag het volgende:
 - Hoe goed lukte het jou om goed te luisteren naar je vriendje?
- Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

- Horen hebben we niet moeten leren: het gebeurt spontaan via onze oren, één van onze vijf zintuigen.
- We horen de hele dag door allerlei geluiden zonder dat we ons daar bewust van zijn.
- Horen is niet hetzelfde als luisteren. Bewust luisteren vraagt een inspanning, je moet namelijk:
 - je aandacht richten op de spreker
 - luisteren naar wat gezegd wordt en andere stoorzenders buitensluiten
 - knikken om te laten zien dat je mee bent

Basisles 2: Wat is praten?

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- We leerden wat horen en luisteren inhoudt.

Dit komt later aan bod:

- Beslissingen nemen op basis van argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren wat praten inhoudt.

Succescriterium

- Ik ken het verschil tussen lichaamstaal en spreektaal.
- Ik ontdek de relatie tussen luisteren en spreken.
- Ik leer vragen stellen.
- Ik maak gebruik van mijn executieve functies:
- ik denk eerst na voor ik een vraag stel.
- ik kan onthouden wat er gezegd werd.
- ik kan mijn beurt afwachten.

Materiaal

- Multimedia-filmfragment 1: hoe leren peuters praten? (0:00 tot 1:50)
www.youtube.com/watch?V=yjuftswrzu0
- Multimedia-filmfragment 2: dialecten
www.youtube.com/watch?V=2qjy47wsjnw
- Babbeldoos: schoendoos met allerlei voorwerpen i.v.m. spreken en luisteren: gsm, kerstkaartje met een deuntje, cd, koptelefoon, oortjes, fluitje...
- Praatkaartjes = praatmondje en luisterkaartje
- Prentenboek "Trompet voor olifant" Max Velthuijs
- Pot met dikke parels
- Kaartjes voor groepsverdeling (duo's)
- Bijlage 1: voortraak
- Bijlage 2: foto's van dieren
- Bijlage 3: kaartjes met kenmerken om dieren in te delen
- Bijlage 4: gevoelskaartjes
- Bijlage 5: zinnen uit trompet voor olifant
- Bijlage 6: T-kaart een vraag stellen (zie les 1, bijlage 4)
- Bijlage: groeifasen (zie les 1, bijlage 3)

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

1. KLASGESPREK OVER TAALVERWERVING.

Toon het filmfragment waarin baby's en peuters/kleuters leren praten. Stel vervolgens deze vragen:

- Hoe heb jij leren praten? Wat weet je daar nog van?
- Hoe “praten” baby's/peuters? (met hun ogen en gelaatsuitdrukking, huilen, lachen, nee=wegduwen of wapperen met de handen, stampvoeten...)?
- Noemen we dit echt “praten”? Hoe zou je dit dan kunnen noemen?
- Praten met je ogen, handen, kortom: je lichaam = lichaamstaal.
- Voorbeeld: Als de juf/meester een grapje maakt, geeft ze tegelijkertijd een knipoogje. Zo weet je dat het niet echt is, dat het maar een grapje is.
- Kennen jullie nog andere voorbeelden van lichaamstaal? (wuiven, met de vinger wijzen, duim opsteken, wijsvinger tegen voorhoofd tikken, applausje geven)
- Is het gemakkelijk voor mama's en papa's om hun kleine kindje te begrijpen?
- Hoe leer je eigenlijk praten? Leer je dat op school?

In het filmpje zagen we dat een peuter leert praten door heel veel hetzelfde woordje te horen.

Mama die dingen aanwijst en het bijhorende woordje zegt. Of papa die in een boekje kijkt met zijn peuter en elk dier aanwijst en benoemt. Wel honderd keren opnieuw. De peuter zegt zijn mama of papa na tot het lukt. Herhalen is dus heel belangrijk.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

WAT IS PRATEN?

1. Klasgesprek volgend op de activiteiten uit stap 1

- Is het belangrijk dat je goed kan praten? Waarom denk je dat? (als je de juiste woorden niet kent, is het lastig om duidelijk te maken wat je wil en dan komt er vaak ruzie van of krijg je niet wat je wil)
- Wie kan volgens jullie goed (en veel) praten? Hier op school/thuis....?
- Wie zegt niet veel? Hier op school/thuis?
- Zijn het altijd dezelfde personen die net veel of bijna niet praten?
- Wat lukt beter als je er met elkaar over praat?
- Kennen jullie ook verschillende soorten van praten?
 - Vragen stellen: wanneer doe je dat? Kun je een voorbeeld geven?
 - Uitleggen (= dingen vertellen die je weet): wanneer doe je dat? Aan wie?
 - Iets vertellen over jezelf, wat je voelt, wat je meegemaakt hebt... kun je een voorbeeld geven?
 - Luidop vertellen wat je denkt in je hoofd. Kun je een voorbeeld geven?

2. De babbeldoos

Toon de doos met de voorwerpen en vraag vrijwilligers om de voorwerpen er één voor één uit te halen.

Opdracht: wat heeft dit voorwerp met spreken te maken? (pictogrammen zintuigen (zie basislessen kleuters: mondje, oren, handen en ogen)

3. Raadspeel: wie is het?

- Geef iedere leerling één praatkaartje. Leg uit dat elk slechts één praatbeurt heeft.
- Vertel de kinderen dat vragen stellen ook praten is. Goede vragen leren stellen is heel belangrijk.
- Model de volgende fase: je kiest een foto van een dier zonder dat iemand anders de foto ziet. Vervolgens zeg je: "Raad welk dier ik in mijn hand heb door de juiste vragen te stellen." De leerlingen mogen enkel ja/nee-vragen stellen en ze krijgen slechts één kans.
- Leg de kenmerkaartjes open en stimuleer/begeleid de kinderen om een vraag te stellen over een van de kenmerken vb. aantal poten, soort huidbedekking, soort bek, zoogdier/geen zoogdier (bv. legt eieren), vliegen – zwemmen - lopen, kleur, grootte...
- Oefen dit klassikaal. Help de kinderen om goede vragen te stellen.

VOORBEELD

- Heeft het dier vier poten? - Is het een groot dier? - Kan het dier vliegen?
- Heeft het dier een snavel? - Is het een zoogdier?

- Geef aandacht aan kinderen die een vraag, die al aan bod kwam, opnieuw stellen. Goed luisteren is de boodschap!

Opdracht:

- Deel de klas in duo's in voor de opdracht. Maak gebruik van de verdeelkaartjes.
- Geef elk duo een set verknipte prenten van bijlage 'foto's van dieren' en een set van kaartjes met kenmerken om dieren in te delen. De leerling die raadt, krijgt vijf praatkaartjes.
- Verplicht de kinderen in het begin om de vijf spreekbeurten te gebruiken, anders gaan ze lukraak raden en schiet de les zijn doel voorbij, namelijk leren om vragen te stellen.
- Lukt het om in vijf beurten het dier te raden? Heb je meer beurten nodig? Geen probleem, dan begin je opnieuw met de vijf beurten.

Tip:

hier kun je verwijzen naar de zintuigkaartjes uit het kleuteronderwijs (executieve functies). Zeg hen dat het is belangrijk om met aandacht te luisteren en de informatie goed te onthouden.

- De vragensteller turft het aantal vragen dat hij stelt. Daarna wisselen de kinderen binnen elk duo van rol.
- Hang de succescriteria uit met picto's of met zinnen:

Ik kan een ja/nee- vraag stellen.
Ik denk eerst na voor ik een vraag stel.
Ik kan goed onthouden wat er gezegd werd.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

WAT IS GOED SPREKEN?

- Maak een T-kaart op het bord en bespreek de volgende vragen klassikaal:
 - Hoe kan ik zien dat jij praat of een vraag stelt? (ik beweeg mijn mond. Ik kijk naar het vriendje dat mij een antwoord moet geven.)
 - Hoe kan ik horen dat jij een vraag stelt? (ik gebruik intonatie. Ik zeg: nu ga ik een vraag stellen.)
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om goede vragen te stellen?
 - Hoe kwam dat?
 - Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)
- Bewaar de antwoorden. Je komt er op terug in les 5, wanneer de basisregels voor sprekend leren aan de orde zijn.

Stap 4: Begeleide klassikale zelfevaluatie

WERKEN MET GROEIFASEN (ZIE LES 1, BIJLAGE 3)

- Vraag: “Hoe goed lukte het bij jou om goede ja/nee-vragen te stellen? Denk hier rustig over na.”
- Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen.
- Vraag: “Hoe goed lukte het bij jou om goede ja/nee-vragen te stellen? Denk hier rustig over na.”
- Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen. Bespreek dit klassikaal.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

Laat de leerlingen de succescriteria opnieuw benoemen. Besteed aandacht aan de picto's of zinnen en hang deze goed zichtbaar in de klas zodat je ernaar kan verwijzen bij inslijpactiviteiten.

Ik kan een ja/nee- vraag stellen.
Ik denk eerst na voor ik een vraag stel.
Ik kan goed onthouden wat er gezegd werd.

Basisles 2 opvolger: Wat is praten?

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- We leerden wat horen en luisteren inhoudt.

Dit komt later aan bod:

- Beslissingen nemen op basis van argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren wat praten inhoudt.

Succescriterium

- Ik ken het verschil tussen lichaamstaal en spreektaal.
- Ik ontdek de relatie tussen luisteren en spreken.
- Ik leer vragen stellen
- Ik maak gebruik van mijn executieve functies:
 - Ik denk eerst na voor ik een vraag stel
 - Ik kan onthouden wat er gezegd werd
 - Ik kan mijn beurt afwachten

Materiaal

- Multimedia: filmfragment 1 hoe leren peuters praten? (0:00 tot 1:50), zie www.youtube.com/watch?V=yjuftswrzu0
- filmfragment 2: dialecten www.youtube.com/watch?V=2qjy47wsjnw
- Bijlage 1: voortraak
- Babbeldoos
- Praatkaartjes = praatmondje en luisterkaartje
- Prentenboek "Trompet voor olifant" Max Velthuis
- Pot met dikke parels
- Kaartjes voor groepsverdeling (duo's)
- Bijlage 1: foto's van dieren
- Bijlage 2: kaartjes met kenmerken om dieren in te delen
- Bijlage 3: gevoelskaartjes
- Bijlage 4: zinnen uit trompet voor olifant
- Bijlage 5: T-kaart - een vraag stellen (zie les 1, bijlage 4)
- Bijlage: groeifasen (zie les 1, bijlage 3)
- Extra informatie
 1. Geweldloze communicatie
 2. Een doos vol gevoelens
 3. Executieve functies

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

1. KLASGESPREK OVER TAALVERWERVING

- Bespreek de ingevulde blaadjes die ze als voortraak thuis moesten laten invullen. Stel de volgende vragen:
 - Wie praat er thuis een andere taal dan het Nederlands?
 - Van wie heb je deze taal geleerd?
 - Spreekt iedereen dezelfde taal thuis?
 - Welke taal spreek je liefst?
 - Welke taal vind je het moeilijkst / gemakkelijkst? Hoe komt dat, denk je?
 - Wie praat thuis in het dialect? Kun je dat eens voordoen?
 - Begrijpen jullie wat er gezegd werd?

Tip:

Als niemand thuis anderstalig is of in het dialect wordt opgevoed, kun je hier audiofragmenten laten horen van liedjes in het Frans, Duits, Arabisch.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes herhalen via actieve werkvormen

1. PRATEN VANUIT GEVOELENS :TROMPET VOOR OLIFANT VAN MAX VELTHUIJS

- Stel de volgende vragen:
 - Denk je dat je nu al goed genoeg kunt praten? Of zou je nog iets kunnen leren over praten?
 - Zouden volwassenen nog iets kunnen leren over praten? Wat zou dat dan kunnen zijn?

VOORBEELD

Wanneer stond jij al eens met je “mond vol tanden” (wist je niet wat je moest zeggen)?
Wanneer heb jij al eens “sorry” gezegd? Wanneer heeft een volwassene al eens “sorry” gezegd tegen jou?

- **Lees het prentenboek “Trompet voor olifant” voor en bespreek het verhaal**
Olifant en krokodil houden beiden van muziek. Ze ontdekken dat ze ook samen muziek kunnen maken en hun liefde voor muziek dus kunnen delen, nadat ze eerst geconfronteerd werden met intense gevoelens van woede, frustratie en verdriet. Omdat ze niet geleerd hebben om deze gevoelens op een rustige manier te uiten, komt het tot een zwaar conflict: de muur tussen hun huizen wordt gesloopt.
- **Spel met stemgebruik en gevoelens**
- Ga in een kring zitten. Leg de gevoelskaartjes en de kaartjes met zinnen op een stapel op een tafeltje in het midden. Neem een zin uit het verhaal van trompet voor olifant.

VOORBEELD

zin = “wat krijgen we nu? Is olifant gek geworden?!”

Gevoelskaartje = woedend

- Zeg de zin met een woedende intonatie voor. Vraag de leerlingen hoe dit bij hen binnenkomt.
 - Is het fijn als iemand zo tegen jou praat? Waarom wel/ niet?
- Je kunt ook de gevoelens verdrietig, bang en jaloers... behandelen. Als de leerlingen goed het verschil gevoeld hebben, kun je gaan ‘freestylen’. Je toont een gevoelskaartje en je laat de leerlingen zelf een gepaste zin bedenken die ze met de juiste intonatie uitspreken als de parel bij hen komt. Het doel van dit spel is zich inleven in gevoelens. Help hen ook opmerken dat mimiek en lichaamstaal boodschappen met intense gevoelens ondersteunen.
- Neem nu een parel uit de pot. Geef de parel door aan een leerling rechts van jou. Deze leerling herhaalt de zin en leeft zich in in het gevoel woede. De parel wordt zo aan elke leerling doorgegeven tot iedereen de zin met het gevoel woede heeft uitgesproken.

VOORBEELD

zin = “Dat is een goed idee!”

Gevoelskaartje= blij/enthousiast

Herhaal de stappen.

Stap 3 Reflectie, feedback, feed forward

WAT IS GOED LUISTEREN?

- Maak een T-kaart op het bord en probeer klassikaal tot het antwoord te komen op de volgende vragen:
 - Hoe kan ik zien dat jij goed luisterde naar jouw vriendje?
 - Hoe kan ik horen dat jij goed luisterde naar jouw vriendje?
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om goed te luisteren?
 - Hoe kwam dat? (hier kunnen de begrippen “stoorzender” en “aandacht geven” vulling krijgen)
 - Wat ga je volgende keer anders doen?
- Bewaar de antwoorden. Je komt er op terug in les 5, wanneer de basisregels voor sprekend leren aan de orde zijn.

WAT IS GOED SPREKEN?

- Maak een T-kaart op het bord en bespreek de volgende vragen klassikaal:
 - Hoe kan ik zien dat jij praat of een vraag stelt? (ik beweeg mijn mond. Ik kijk naar het vriendje dat mij een antwoord moet geven.)
 - Hoe kan ik horen dat jij een vraag stelt? (ik gebruik intonatie. Ik zeg: nu ga ik een vraag stellen.)
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om goede vragen te stellen?
 - Hoe kwam dat?
 - Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)
- Bewaar de antwoorden. Je komt er op terug in les 5, wanneer de basisregels voor sprekend leren aan de orde zijn.

Stap 4: Begeleide klassikale zelfevaluatie

WERKEN MET GROEIFASEN (ZIE LES 1, BIJLAGE 3) - LUISTEREN

Hang de vier groeifasen onder elkaar op het magneetbord.

- Geef elke leerling een foto van zichzelf met een magneetstrip.
- Overloop de succescriteria bij de vier groeifasen van zaadje tot bloempje.
 - Ik kijk naar mijn vriendje.
 - Ik ben stil.
- Vraag het volgende:
 - Hoe goed lukte het jou om goed te luisteren naar je vriendje?

Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen.

WERKEN MET GROEIFASEN - SPREKEN

- Vraag: “Hoe goed lukte het bij jou om goede ja/nee-vragen te stellen? Denk hier rustig over na.”
- Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen.
- Vraag: “Hoe goed lukte het bij jou om goede ja/nee-vragen te stellen? Denk hier rustig over na.”
- Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen. Bespreek dit klassikaal.

Stap 5: samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

- Spreken gebeurt eerst via het lichaam: mimiek, lichaamstaal en intonatie.
- Spreken leer je thuis in de taal van je ouders.
- Goed leren spreken is heel belangrijk: zo kunnen we elkaar beter begrijpen en ontstaan er minder misverstanden.
- Spreken = vertellen, vragen stellen, een probleem oplossen....
- Wanneer we geen woorden vinden, vallen we terug op onze lichaamstaal.

PRATEN OVER GEVOELEN

Soms ontstaan er situaties waarbij mensen geen woorden vinden, omdat ze overvallen worden door intense gevoelens: blijdschap, verdriet, angst, woede. Het tegenovergestelde gebeurt net zo vaak: mensen die bij intense gevoelens vervallen in verwijten en grof taalgebruik. Eigenlijk moeten we ons hele leven lang blijven leren om goed en zorgvuldig te praten met elkaar. Meer info om dit verder uit te diepen vind je in de extra informatie

Basisles 3: Wat denk jij en waarom denk je dat?

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- We leerden wat luisteren en spreken inhoudt.
- We gaan luisteren en spreken nu met elkaar verbinden en consolideren in het voeren van een gesprek.

Dit komt later aan bod:

- We gaan dieper in op argumenteren.
- We leren elkaar overtuigen van onze mening door het geven van argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren argumenteren.
- De leerlingen van onze groep kunnen zeggen waarom ze iets denken (=argumenten aandragen) *en proberen samen een beslissing te nemen.*
- De leerlingen ervaren dat je een voorkeur kan hebben en dat je mits goede argumenten van mening kan en mag verschillen!

Succescriterium

- De leerlingen van onze groep kunnen met aandacht luisteren naar elkaar.
- De leerlingen van onze groep kunnen zeggen wat ze denken: voorkeur uitspreken.
- De leerlingen van onze groep kunnen zeggen waarom ze iets denken: argumenten aandragen.
- De leerlingen kunnen een wat-vraag stellen.
- De leerlingen kunnen een waaromvraag stellen

Materiaal

- Multimedia: filmfragment brood kopen (00:00 - 1:56) (dvd box 'Wat als')
+ proefjes en woordenschat rond smaken
www.technopolis.be/nl/proefjes/proeven-met-je-neus
www.klascement.net/downloadbaar-lesmateriaal/24803/eten-beschrijven-woordenschat/
- Bijlage 1: praatkaartjes en denkwolkjes
- Bijlage 2: criteriarooster voor zelfevaluatie brooddoos - argumenteren
- Bijlage 3: foto smaken

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

1. KLASGESPREK

- Terugblik naar de twee vorige basislessen.
- **Horen** hebben we niet moeten leren: het gebeurt spontaan via onze oren, één van onze vijf zintuigen. We horen de hele dag door allerlei geluiden, zonder dat we ons daar bewust van zijn. Horen is bovendien niet hetzelfde als luisteren. Bewust luisteren vraagt een inspanning:
 - je aandacht richten op de spreker;
 - luisteren naar wat gezegd wordt en andere stoorzenders buitensluiten;
 - knikken om te tonen dat je mee bent;
 - nadien kunnen navertellen wat je net gehoord hebt.
- **Spreeken** gebeurt eerst via het lichaam: mimiek, lichaamstaal en intonatie. Spreken leer je thuis in de taal van je ouders. Goed leren spreken is heel belangrijk: zo kunnen we elkaar beter begrijpen en ontstaan er minder misverstanden. Spreken = vertellen, vragen stellen, een probleem oplossen... Wanneer we geen woorden vinden, vallen we terug op onze lichaamstaal.
- We leerden wat spreken en luisteren inhoudt. Wat is spreken? Wat is luisteren?
- In deze les gaan we spreken en luisteren met elkaar verbinden.

Stap 2: begrippen en babbeltaartjes duiden via actieve werkvormen

1. “WAT ALS BROOD KOPEN ERG BELANGRIJK WAS?”

- Bekijk samen met de kinderen het filmpje uit de reeks van “Wat als?”. Vraag de leerlingen om goed te kijken wie er spreekt en wie er luistert.
Nabespreking. Stel de volgende vragen:
 - Wie heeft ooit al zelf eens een brood gekocht?
 - Hoe doen jullie dat dan? Gaat dat dan zoals in het filmpje?
 - Hoe kiest jouw mama/papa een brood? Hoe moet een brood voor jouw gezin eruit zien?
 - Mag jij soms ook kiezen? Wat kies je dan? Welk brood heeft jouw voorkeur?
 - Wie sprak er in het filmpje? Wie luisterde er?
- Kom met de klas tot het besluit dat dit in het filmpje mooi afgewisseld werd tussen spreken en luisteren: de verkoper vraagt iets aan de klanten. Terwijl de klanten hun voorkeur vertellen, luistert hij aandachtig en kijkt hij de klanten aan. Je ziet de verkoper knikken terwijl hij luistert. De klanten luisteren op hun beurt aandachtig naar de verkoper als hij uitleg geeft en je hoort ze zeggen “Ja, ja dat is waar.”
- Trek klassikaal de conclusie dat luisteren en spreken onlosmakelijk samengaan als we informatie nodig hebben over iets.

2. MIJN BROODDOOS

- **Opdracht:** mama smeert je boterhammen voor in je brooddoos en ze vraagt je welk beleg je liefst op je boterhammen hebt. Kies uit de foto's van broodbeleg wat jij het liefst zou eten.
- **Modeling:** kies twee taalsterke kinderen uit die met jou een groepje vormen. Leg het mondje bij jezelf. Geef de beide kinderen een oortje. Toon dan de twee nieuwe praatkaartjes, de denkwolkjes “Wat denk je?” En “Waarom denk je dat?” Geef die ook aan de twee luisteraars: naast luisteren mogen zij ook vragen stellen aan de spreker. Kies zelf een foto uit van het broodbeleg dat jij het liefste eet. Toon het denkwolkje en vertaal dat als “Welk beleg eet jij het liefst?”. Laat deze vraag aan jezelf stellen door een van de twee andere kinderen uit je groepje.

Tip:

Zeg de vraag traag en duidelijk voor. Als je veel taalzwakke en/of anderstalige kinderen in je klas hebt, geef dan extra veel aandacht aan het onderdeel van modeling.

- Geef antwoord op de vraag die de leerling je stelde, bijvoorbeeld: “Ik hou van komkommer en kruidenkaas op mijn boterham.”
- Toon daarna het tweede denkwolkje en vertaal die vraag als: “waarom eet jij dit beleg het liefst?”

- Laat daarna deze tweede vraag aan jezelf stellen door dezelfde leerling uit je groepje.
- Geef antwoord op de vraag die de leerling je stelde, bijvoorbeeld: “Ik eet graag komkommer omdat dat fris, knapperig en sappig is. Ik hou van de zachtheid en de smeugheid van de kruidenkaas die ook pittig smaakt door de kruiden en het zout. Ik vind het heerlijk om de knapperige komkommer samen te eten met de zachte kruidenkaas.”
- Daarna herhaal je dit scenario met de twee andere leerlingen.

3. GROEPSWERK: PER DRIE

- Geef de leerlingen informatie over de verschillende smaken en laat hen ook proeven. Een uitgewerkte les vind je op www.technopolis.be/nl/proefjes/proeven-met-je-neus. Zorg ervoor dat ze voldoende woordenschat hebben om onderstaande oefening aan te vatten of gebruik de afbeeldingen van de site zodat ze kunnen wijzen.
- Vertel de kinderen dat ze de opdracht krijgen om straks (doende alsof) de boterhammen te smeren voor een van hun vriendjes. Het is dus belangrijk dat je goed luistert naar wat je vriendje zal zeggen.
- Ieder kind kiest een foto en vertelt om de beurt welk beleg hij/zij verkiest.
- De spreker krijgt het mondje bij zich.
- De andere twee kinderen luisteren, zij hebben het oortje voor zich.
- Eén van hen stelt de twee vragen.
- Gebruik hiervoor het denkwolkje: “Wat denk je?” (“Wat eet jij het liefst op je boterham?”)
- De spreker vertelt wat hij/zij gekozen heeft.
- De leerling stelt de tweede vraag. Gebruik hiervoor het denkwolkje: “Waarom denk je dat?” (“Waarom lust jij dit beleg graag?”)
- Begeleid het wisselen van de beurten eventueel door het te timen met een zandloper of chronometer. Hou het kort: een halve minuut tot één minuut maximum per kind.
- Schenk bij het wisselen van de beurten voldoende aandacht aan het ruilen van het mondje en oortje en ook de denkwolkjes wisselen van plaats.
- Nadat al de kinderen in hun groepje aan de beurt geweest zijn, ga je na in hoeverre ze ook aandachtig naar elkaar geluisterd hebben.
 - **Starter:** elk kind maakt een tekening van het favoriete broodbeleg van één van zijn andere twee vriendjes. Ze vertellen erbij wat de argumenten waren.
 - **Opvolger:** elk kind schrijft kort op wat het favoriete broodbeleg was van één van zijn andere twee vriendjes. Ze schrijven /vertellen erbij wat de argumenten waren.
- Nabespreking:
 - Heeft iedereen in het groepje hetzelfde broodbeleg gekozen? Bij wie was dat zo?
 - Hebben sommige kinderen hetzelfde gekozen en om dezelfde redenen?
 - In welk groepje had iedereen iets anders gekozen?
 - Waren er ondanks die verschillen ook dezelfde argumenten?
- Besluit: broodbeleg kiezen is heel persoonlijk. We kunnen hier moeilijk komen tot een eenduidig besluit.

Ga nog een stap verder met de brooddoos: laat de kinderen in hun groepje van drie samen beslissen welk broodbeleg ze alle drie het lekkerste vinden.

- Hang de succescriteria uit:

Ik kan/durf mijn voorkeur uitspreken.

Ik kan een argument bedenken en uitspreken waarom iets mijn voorkeur heeft.

Ik probeer samen met mijn vriendjes tot een eensgezinde keuze te komen.

- Laat de leerlingen de foto van het broodbeleg die ze alle drie het lekkerst vinden omhoog steken. Vraag rond:
 - Zijn jullie snel tot een beslissing gekomen?
 - Vonden jullie gemakkelijk een broodbeleg dat iedereen even lekker vindt?
 - Indien niet: wat liep moeilijk?
- Besluit: broodbeleg kiezen is heel persoonlijk en is voor iedereen verschillend. We kunnen hier moeilijk komen tot een eenduidige keuze.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

WAT IS GOED ARGUMENTEREN?

Bespreek de volgende vragen klassikaal:

- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om een goede wat-vraag te stellen?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om een goede waaromvraag te stellen?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je voorkeur uit te spreken?
- Vond het moeilijk/gemakkelijk om een goed argument te bedenken/uit te spreken waarom iets jouw voorkeur heeft? Hoe kwam dat?
- Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)

Bewaar de antwoorden op deze vragen voor les 5, wanneer de basisregels aan de orde zijn.

Stap 4: Begeleide klassikale- en zelfevaluatie

GROEIFASEN

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.

- Bespreek klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het passende hokje kleuren.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

- We leerden ons een eigen mening vormen en uitspreken.
- We leerden argumenten formuleren om onze mening te verdedigen.

Ik kan/durf mijn voorkeur uitspreken.

Ik kan een argument bedenken en uitspreken waarom iets mijn voorkeur heeft.

Ik probeer samen met mijn vriendjes tot een eensgezinde keuze te komen.

Basisles 4: Ik, jij en wij: of hoe communicatie ons kan verbinden

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Luisteren, spreken, argumenteren

Dit komt later aan bod:

- Als groep gezamenlijk basisregels opstellen

Lesdoelen

- De leerlingen leren in duo een rangorde te bepalen op basis van het vinden van een consensus.
- De leerlingen leren hoe belangrijk het is als duo/ groep samen te werken

Succescriterium

- Ik kan mijn eigen mening verdedigen met argumenten
 - Ik kan iemand anders overtuigen van mijn mening.
 - Ik kan mijn eigen mening bijsturen na het beluisteren van iemand anders
-

Materiaal

- Boek "Was de aarde vroeger plat?" Bette Westera
- Multimedia: filmfragmenten 1 tot 7: zie bijlage 4
- Multimedia: filmfragment 8: beroemdheden op volgorde van intelligentie zetten:
<https://youtu.be/eVbJHxqWGMQ>
- Bijlage 1: praatkaartjes deel 3
- Bijlage 2: evaluatiedocument
- Bijlage 3: filmfragmenten
- Bijlage 4: talenten
- Bijlage 5: brillen om kunst te beschouwen
- Zandloper (5 minuten)

Lesverloop

Stap 1: Terugblik, motiverende instap en expliciteren doelen

We herhalen wat we leerden in de afgelopen lessen.

- **Horen** hebben we niet moeten leren: het gebeurt spontaan via onze oren, één van onze vijf zintuigen. We horen de hele dag door allerlei geluiden, zonder dat we ons daar bewust van zijn. Horen is niet hetzelfde als luisteren. Bewust luisteren vraagt een inspanning: je aandacht richten op de spreker, luisteren naar wat gezegd wordt en andere stoorzenders buitensluiten, knikken om te laten zien dat je mee bent en nadien kunnen navertellen wat je net gehoord hebt.
- **Spreken** gebeurt eerst via het lichaam: mimiek, lichaamstaal en intonatie. Spreken leer je thuis in de taal van je ouders. Goed leren spreken is heel belangrijk: zo kunnen we elkaar beter begrijpen en ontstaan er minder misverstanden. Spreken is vertellen, vragen stellen, een probleem oplossen... Wanneer woorden ons ontschieten, vallen we terug op onze lichaamstaal.
- We leerden ook onze **voorkeur** uitspreken.
- We leerden **argumenten** te formuleren om onze voorkeur te staven.

In deze les ligt het accent **op het elkaar overtuigen van je eigen mening** door argumenten te geven. Heel concreet: waarom wil ik liever jam op mijn boterham in plaats van choco? Omdat ik confituur gewoon lekkerder vind. Punt. Dat gaat over subjectieve zaken.

In de transfer vind je een rekenles waarin kinderen ook argumenten moeten geven, maar dan om een wiskundig probleem op te lossen. Dan kadert sprekend leren binnen **probleemoplossend denken**.

Tip:

Hanteer zeker het begrip '**argumenten**'. Zeg ook dat een argument een antwoord is op de vraag "waarom?" Verwacht nog niet te snel van taalzwakke/anderstalige kinderen dat ze dit woord ook actief kunnen toepassen. Gebruik het woord vooral heel veel en laat het bewust nazeggen zodat het begint te leven. In de latere lessen komt dit begrip nog veelvuldig terug.

Stap2: Begrippen babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen.

1. DE SLIMSTE MENS: WIE IS HET?

- **Voorkennis activeren over het onderwerp 'intelligentie'.**

Vertel aan de kinderen dat we vandaag praten over intelligentie. Laat een kind dit woord nazeggen. Leg uit: "Intelligentie is een geleerd woord voor verstand."

- **Wat** is dat: intelligentie? Verstandig zijn? "slim" zijn?
Vraag de leerlingen om dit te omschrijven.
- Wanneer ben je "slim"? Hoe zie je dat aan iemand? Wat kan die dan?
Waarom denken jullie dat?

- Wie is volgens jou de “slimste mens”?
- **Bekijk** samen met de kinderen enkele filmpjes over beroemde mensen. Leg uitvoerig uit wie deze mensen zijn. Kies mensen die jouw kinderen zeker kennen of waar ze affiniteit mee hebben: Donald Trump, Nina Derwael, Sylvia Vanden Heede, Laura Tesoro, Lieven Scheire enz.
- **Bespreek** met de kinderen tijdens het bekijken van de filmpjes op welke manier deze mensen intelligent/slim zijn. Zeg de leerlingen dat ze straks in duo’s mogen werken om deze beroemde mensen in volgorde van intelligentie/slim zijn te rangschikken. Mogelijke argumenten kunnen zijn:
 - “De president is de baas.”
 - “Nina heeft een gouden medaille gewonnen. Niemand van de anderen heeft zo iets.”
 - “Sylvia Vanden Heede heeft heel veel boeken geschreven.”
 - “Om te zingen hoef je niet slim te zijn.”
 - “Maar zij heeft de meeste fans!”
 - “Lieven Scheire praat met moeilijke woorden, ik begrijp hem niet.
- Video: beroemdheden in volgorde van intelligentie zetten via modeling (www.bazalt.nl/formatieve-assessment/video2): bekijk het filmpje waarin twee kinderen voordoen hoe ze een aantal beroemdheden gerangschikt hebben en daarvoor argumenten geven. Je hoort de leerkracht duidelijk de waaromvraag stellen.

Opdracht: mijn “slimste mens”

- Verdeel de klas in duo’s of drietallen en geef elk groepje een set foto’s.
- Introduceer de laatste praatkaartjes:
 - “Ik vind het goed, want...”
 - “Ik vind het niet goed, want...”
- Geef de leerlingen vijf minuten om de beroemde mensen te rangschikken in volgorde van intelligentie/slim zijn. Na de activiteit vertellen ze beurtelings waarom (= argumenteren) ze deze volgorde gekozen hebben.
- **Modeling** door de leerkracht en één leerling:
 - Neem het denkwolkje “Wat denk je?” En vraag: “Wie vind jij de slimste?” Laat de leerling een foto kiezen.
 - Neem het praatkaartje “Waarom denk je dat?” en vraag: “Waarom vind je die persoon de slimste?”
 - Ga als leerkracht niet akkoord met de keuze van de leerling en neem het praatkaartje (duim omlaag).
 - Neem het denkwolkje “Wat denk je?” En kies een andere foto.
 - Neem het denkwolkje “Waarom denk je dat?” En geef jouw argument.
- De kinderen voelen nu dat de leerkracht en de leerling het niet eens zijn met elkaar. Toch moeten ze tot één beslissing komen. Leggen ze deze foto op nummer één of niet? Eén van beiden zal zijn mening dus moeten herzien om verder te kunnen met de activiteit. Doe dit ook voor als leerkracht. Nadat je eerst niet akkoord was met de leerling, ga je nu je eigen mening herzien.

Tip:

Deze fase is essentieel in de didactiek van sprekend leren. Als kinderen hardnekkig bij hun eigen standpunt blijven, kunnen ze nooit een consensus bereiken. Zeg dus heel duidelijk dat je nu je eigen idee loslaat omdat er toch nog vier andere foto's zijn en dat je anders nergens komt.

- Zeg de leerlingen dat het best oké is om je eigen idee/mening bij te sturen. Zeg ook dat als ze wel akkoord gaan, ze het praatkaartje (duim omhoog) nemen:
 - Ga je akkoord met je vriendje zijn/haar mening? “Duim omhoog”.
 - Ga je niet akkoord, neem dan “Duim omlaag” en zeg dan waarom dat zo is.
 - Wie zet jij dan op de eerste plaats? Probeer hier met elkaar tot een overeenstemming te komen.
 - Als jullie alle beroemde mensen besproken hebben, leg de foto's dan in de volgorde die volgens jullie consensus klopt.
- Hang de succescriteria uit:

Ik kan mijn eigen mening verdedigen met argumenten.

Ik kan iemand anders overtuigen van mijn mening.

Ik kan mijn eigen mening bijsturen na het beluisteren van iemand anders.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

WAT IS GOED SAMENWERKEN?

- Interview elk duo of drietal over de gekozen volgorde, zoals je dat in het filmpje kon zien. Besteed hier voldoende aandacht en tijd aan.
- Vervolgens of simultaan evalueer je dit samen met de kinderen.
- Bespreek de volgende vragen:
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je eigen mening uit te spreken, zeker als jouw mening verschillend was van die van je partner?
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je eigen mening te verdedigen, om dus argumenten te zoeken en uit te spreken ?
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je eigen mening bij te sturen?
 - Vond het moeilijk/gemakkelijk om samen met je partner vlot een rangorde te maken?
 - Hoe kwam dat?
 - Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)
- Bewaar de antwoorden op deze vragen voor les 5, wanneer de basisregels aan de orde zijn.

Stap 4: Klassikale- en zelfevaluatie

GROEIFASEN

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.
- Bespreek de evaluaties klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het gepaste hokje kleuren.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

Laat de leerlingen de succescriteria opnieuw benoemen. Besteed aandacht aan de picto's of zinnen en hang deze goed zichtbaar in de klas zodat je ernaar kan verwijzen bij inslijpactiviteiten.

Ik kan mijn eigen mening verdedigen met argumenten.

Ik kan iemand anders overtuigen van mijn mening.

Ik kan mijn eigen mening bijsturen na het beluisteren van iemand anders.

Basisles 4 opvolger: Ik, jij en wij: of hoe communicatie ons kan verbinden

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Luisteren, spreken, argumenteren.

Dit komt later aan bod:

- Als groep gezamenlijk basisregels opstellen.

Lesdoelen

- De leerlingen leren in duo een rangorde te bepalen op basis van het vinden van een consensus.
- De leerlingen leren hoe belangrijk het is als duo/ groep samen te werken.

Focus op...

- De leerlingen kunnen het woord 'argument' gebruiken.
- De leerlingen ervaren dat het ok is om je mening bij te sturen op basis van wat anderen zeggen.
- De leerlingen kunnen hun eigen spreken, luisteren en argumenteren evalueren.
- De leerlingen ontdekken wat intelligentie inhoudt.

Succescriterium

- Ik kan mijn eigen mening verdedigen met argumenten.
 - Ik kan iemand anders overtuigen van mijn mening.
 - Ik kan mijn eigen mening bijsturen na het beluisteren van iemand anders.
-

Materiaal

- Boek "Was de aarde vroeger plat?" Bette Westera
- Multimedia - filmfragmenten 1 tot 7: zie bijlage 4 + filmfragment 8: beroemdheden rangschikken volgens hun intelligentie:
<https://youtu.be/eVbJHxqWGMQ>
- Bijlage 1: praatkaartjes deel 3
- Bijlage 2: evaluatiedocument
- Bijlage 3: filmfragmenten
- Bijlage 4: talenten
- Zandloper (5 minuten)

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

1. FILOSOFEREN

- Toon het boek 'Was de aarde vroeger plat?' van Bette Westera. De titelvraag en andere filosofische vragen dagen kinderen uit om heel breed te denken. Ze gaan vanzelf argumenten bedenken als antwoord op deze vragen. Het is dus een dankbare opstap om het begrip 'argumenten geven' concreet te maken. Ook het akkoord of niet akkoord gaan met deze mening/dit argument komt hier spontaan aan bod.
- Geef de leerlingen de ... opdracht 'De slimste mens: werken met talenten' die in de startersles wordt beschreven. De verschillende invalshoeken om naar intelligentie te kijken gebruiken ze nu als opstap naar werken met talenten. Daag de kinderen uit om beroemde mensen één of meerdere talenten toe te kennen.¹⁰
- Leg dan de link naar henzelf: welke talenten bezitten zij? Laat hen hiervoor argumenten bedenken. Fijn is ook om van anderen te horen welke talenten zij in jou waarderen.

Stap 2: Begrippen babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen.

1. DE SLIMSTE MENS: WIE IS HET?

- **Voorkennis activeren over het onderwerp 'intelligentie'.**
Vertel aan de kinderen dat we vandaag praten over intelligentie. Laat dit woord nazeggen. Leg uit: "Intelligentie is een geleerd woord voor verstand."
 - **Wat** is dat: intelligentie? Verstandig zijn? "slim" zijn?
Vraag de leerlingen om dit te omschrijven.
 - Wanneer ben je "slim"? Hoe zie je dat aan iemand? Wat kan die dan?
Waarom denken jullie dat?
 - Wie is volgens jou de "slimste mens"?
- **Bekijk** samen met de kinderen enkele filmpjes over beroemde mensen. Leg uitvoerig uit wie deze mensen zijn. Kies mensen die jouw kinderen zeker kennen of waar ze affiniteit mee hebben: Donald Trump, Nina Derwael, Sylvia Vanden Heede, Laura Tesoro, Lieven Scheire enz.
- **Bespreek** met de kinderen tijdens het bekijken van de filmpjes op welke manier deze mensen intelligent/slim zijn. Zeg de leerlingen dat ze straks in duo's mogen werken om deze beroemde mensen in volgorde van intelligentie/slim zijn te rangschikken. Mogelijke argumenten kunnen zijn:
 - "De president is de baas."
 - "Nina heeft een gouden medaille gewonnen. Niemand van de anderen heeft zo iets."
 - "Sylvia Vanden Heede heeft heel veel boeken geschreven."
 - "Om te zingen hoef je niet slim te zijn."
 - "Maar zij heeft de meeste fans!"
 - "Lieven Scheire praat met moeilijke woorden, ik begrijp hem niet."

¹⁰ Dit is heel mooi uitgewerkt in de lesmap: 'Onze klas, ons team' van Abimo. Je vindt hier prenten per talent: natuurknap, zelfknap, beeldknap, muzieknep, samenknep, beweegknap, taalknap, rekenknap.

- Video: beroemdheden in volgorde van intelligentie zetten via modeling (www.bazalt.nl/formatieve-assessment/video2): bekijk het filmpje waarin twee kinderen voordoen hoe ze een aantal beroemdheden gerangschikt hebben en daarvoor argumenten geven. Je hoort de leerkracht duidelijk de waaromvraag stellen.

Opdracht: mijn “slimste mens”

- Verdeel de klas in duo's of drietallen en geef elk groepje een set foto's.
- Introduceer de laatste praatkaartjes:
 - “Ik vind het goed, want...”
 - “Ik vind het niet goed, want...”
- Geef de leerlingen vijf minuten om de beroemde mensen te rangschikken in volgorde van intelligentie/slim zijn. Na de activiteit vertellen ze beurtelings waarom (= argumenteren) ze deze volgorde gekozen hebben.
- **Modeling** door de leerkracht en één leerling:
 - Neem het denkwolkje “Wat denk je?” En vraag: “Wie vind jij de slimste?” Laat de leerling een foto kiezen.
 - Neem het praatkaartje “Waarom denk je dat?” en vraag: “Waarom vind je die persoon de slimste?”
 - Ga als leerkracht niet akkoord met de keuze van de leerling en neem het praatkaartje (duim omlaag).
 - Neem het denkwolkje “Wat denk je?” En kies een andere foto.
 - Neem het denkwolkje “Waarom denk je dat?” En geef jouw argument.
- De kinderen voelen nu dat de leerkracht en de leerling het niet eens zijn met elkaar. Toch moeten ze tot één beslissing komen. Leggen ze deze foto op nummer één of niet? Eén van beiden zal zijn mening dus moeten herzien om verder te kunnen met de activiteit. Doe dit ook voor als leerkracht. Nadat je eerst niet akkoord was met de leerling, ga je nu je eigen mening herzien.

Tip:

Deze fase is essentieel in de didactiek van sprekend leren. Als kinderen hardnekkig bij hun eigen standpunt blijven, kunnen ze nooit een consensus bereiken. Zeg dus heel duidelijk dat je nu je eigen idee loslaat omdat er toch nog vier andere foto's zijn en dat je anders nergens komt.

- Zeg de leerlingen dat het best oké is om je eigen idee/mening bij te sturen. Ze ook dat als ze wel akkoord gaan, ze het praatkaartje (duim omhoog) nemen:
 - Ga je akkoord met je vriendje zijn/haar mening? “Duim omhoog”.

- Ga je niet akkoord, neem dan “Duim omlaag” en zeg dan waarom dat zo is.
- Wie zet jij dan op de eerste plaats? Probeer hier met elkaar tot een overeenstemming te komen.
- Als jullie alle beroemde mensen besproken hebben, leg de foto’s dan in de volgorde die volgens jullie consensus klopt.
- Hang de succescriteria uit:

Ik kan mijn eigen mening verdedigen met argumenten.

Ik kan iemand anders overtuigen van mijn mening.

Ik kan mijn eigen mening bijsturen na het beluisteren van iemand anders.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

WAT IS GOED SAMENWERKEN?

- Interview elk duo of drietal over de gekozen volgorde, zoals je dat in het filmpje kon zien. Besteed hier voldoende aandacht en tijd aan. Vervolgens of simultaan evalueer je dit samen met de kinderen.
- Bespreek de volgende vragen:
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je eigen mening uit te spreken, zeker als jouw mening verschillend was van die van je partner?
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je eigen mening te verdedigen, om dus argumenten te zoeken en uit te spreken ?
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je eigen mening bij te sturen?
 - Vond het moeilijk/gemakkelijk om samen met je partner vlot een rangorde te maken?
 - Hoe kwam dat?
 - Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)
- Bewaar de antwoorden op deze vragen voor les 5, wanneer de basisregels aan de orde zijn.

Stap 4: Klassikale- en zelfevaluatie

GROEIFASEN

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.
- Bespreek de evaluaties klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het gepaste hokje kleuren.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

- Je eigen mening geven is iets heel persoonlijks.
- Door met anderen te praten over hetzelfde onderwerp ontdek je dat er meerdere, verschillende meningen zijn.

- Het is oké om van mening te veranderen op basis van wat anderen zeggen.
- Het is ook oké om je eigen mening te verdedigen met argumenten.
- Een consensus bereik je door goed naar elkaars mening en argumenten te luisteren én door de durf om je eigen mening uit te spreken mét argumenten. Alleen zo kun je goed samenwerken.

Basisles 5: Dit zijn onze basisregels

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Luisteren, spreken, argumenteren en consensus vinden in groep.

Dit komt later aan bod:

- In de tweede graad worden alle basisregels opnieuw herhaald en verdiept.

Lesdoelen

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Succescriterium

- We hebben een reeks basisregels.
- We willen die allemaal gebruiken.

.....

Materiaal

- Doos met allerlei voorwerpen: zwembroek, voetbal, verkeersbord, bibliotheekkaart, ganzenbord of schaakspel, 6 praatkaartjes, notities met afspraken vorige lessen, ingevulde criteriaroosters van de kinderen, rode reflectiekaders.
- Bijlage: T-kaart (les 1, bijlage 4)
- Bijlage 5.1: rode reflectiekaders

Lesverloop

Stap 1: Terugblik, motiverende instap en expliciteren doelen

1. KLASGESPREK: TERUGBLIK

Deze les bundelt alle nieuwe vaardigheden en inzichten die uit de vorige lessen. Laat de kinderen spontaan opsommen wat ze nog onthouden hebben uit de basislessen. Zet hen op weg door foto's te tonen uit elke les.

- Les 1 en 2 hebben de kinderen bewust gemaakt van luisteren en spreken als middel om te communiceren.
- Les 3 heeft hen geholpen om argumenten te vinden, te formuleren en te aanhoren.
- Les 4 heeft hen geholpen om samen tot een besluit te komen.

Verwoord het doel van deze les: we zoeken samen naar regels/afspraken om gesprekken te voeren die effectief zijn om te komen tot leren van elkaar.

Stap 2: Begrippen en babbelregel duiden via actieve werkvormen

1. INTRODUCTIE CONCEPT “BASISREGELS”

- Ga in de kring zitten en plaats de doos met voorwerpen in het midden.
Laat iemand een voorwerp uit de doos nemen.
- Vraag of de leerlingen een regel kennen die past bij de context van het voorwerp.
 - zwembroek: context = zwembad
 - Aan welke gedragsregels moeten we ons houden in het zwembad?

VOORBEELD

Niet lopen, anders glijden we uit en doen we ons pijn → veiligheid

Lang haar opbinden met een rekker → hygiëne

Badmuts in een bepaalde kleur → veiligheid

- voetbal: context = voetbalspel
- Aan welke gedragsregels moeten we ons houden op het voetbalveld?

VOORBEELD

Je mag de bal enkel aanraken met je voeten, niet met je handen → eerlijkheid

Foute tackles worden bestraft met gele of rode kaart → veiligheid/eerlijkheid.

- bibliotheekkaart: context bibliotheek
- Aan welke gedragsregels moeten we ons houden in de bibliotheek?

VOORBEELD

In de leeszaal moet het stil zijn → respect
 Een boek mag je niet stuk maken → respect

- verkeersbord: context = verkeer
- Aan welke gedragsregels moeten we ons houden in het verkeer?
- ganzenbord of schaakspel: context = in groep een gezelschapsspel spelen
- Aan welke gedragsregels moeten we ons houden als we ganzenbord spelen?

VOORBEELD

Ieder om de beurt gooien, ieder om beurt een zet doen → eerlijkheid

- **Introduceer het concept 'basisregels'** als algemene regels of afspraken die iedereen kent. Bespreek waarom die basisregels nodig zijn: veiligheid, eerlijkheid, hygiëne, respect... Stel de vraag: wat zou er gebeuren als je de regels zou veranderen? Bijvoorbeeld: je mag bij voetbal wel je handen gebruiken, je mag bij schaken zelf bepalen hoe een schaakstuk beweegt over het spelbord, je mag plots wel door rood rijden...

Stap 3: Reflectie , feedback en feed forward

Kom samen met de klas tot de vaststelling dat

- 1. regels/afspraken niet werken als niet iedereen ze volgt.** Maar... hoe leer je deze basisregels?

Voorbeelden:

- De juf zegt dat je in het zwembad niet mag lopen. Je ziet het aan het pictogram dat in het zwembad aan de muur hangt.
- Mama zegt dat je in de auto steeds je gordel moet aandoen. Je hebt al eens een filmpje gezien om het dragen van de autogordel aan te moedigen. Of je las die boodschap op een reclamepaneel langs de snelweg.
- Papa legt jou de spelregels uit voor schaken.

- 2. regels/afspraken ook kunnen veranderen.**

Voorbeeld: In de refter mocht er vroeger niet gepraat worden, nu wel.

- 3. Er ook thuis regels/afspraken zijn.** Vraag of er thuis ook regels zijn waaraan ze zich moeten houden.

Voorbeeld:

- Handen wassen voor het eten, schoenen uit als je binnenkomt, een halfuurtje op de computer werken per dag...
- Kennen de leerlingen thuis ook regels die met praten te maken hebben? Bijvoorbeeld: Als grote mensen spreken, niet onderbreken. Of als ze een koekje willen, dan moeten ze dat eerst vragen.

Stap 4: Klassikale evaluatie

WE KOMEN SAMEN TOT BASISREGELS

Zeg aan de leerlingen dat er ook regels nodig zijn voor spreken en luisteren en dat je die nu samen met de klas op een rijtje wil zetten. Gebruik hiervoor de T-kaarten en de notities die je na elke les maakte en waarin je kernachtig samenvatte wat er geleerd werd. Lees de tekst in de kaders en de criteria uit de criteriaroosters nog eens voor.

Vraag: Welke regels vinden we echt belangrijk? We spreken af dat we er minstens vijf kiezen.

Je kan ook gebruik maken van de zes praatkaartjes om tot de regels te komen.

Hieronder vind je een voorbeeld van de basisregels voor een eerste graad.

Basisregels voor sprekend leren.

1. Elke leerling heeft recht van spreken.
2. Praat en luister om de beurt.
3. Zeg wat je denkt.
4. Vraag waarom.
5. Denk samen na over de ideeën van iedereen.
6. Probeer het eens te worden met elkaar.

Maak hiervan een poster met tekeningen van de kinderen om de geschreven boodschap te ondersteunen. Zo worden het echt hun basisregels

Stap 5: Samenvatten

DIT HEB IK GELEERD:

- Een goed gesprek bestaat uit zowel luisteren als spreken.
- Beide zijn even belangrijk.
- Het is ook belangrijk om je eigen idee of mening te durven/mogen uitspreken.
- Aan de andere kant is het ook nodig dat je je vriendje bevraagt over zijn mening of idee.
- We hebben nu basisregels opgesteld met de hele klas.
- Elke keer dat we in groep werken of elke keer dat we een gesprek voeren, kunnen we teruggrijpen naar onze poster met de basisregels. Ze gelden altijd en overal en voor iedereen!

Inslijpers eerste graad

voor starters en opvolgers

Probeer de leerlingen wekelijks minstens één keer in dezelfde groepjes van drie te laten samenwerken. Dit kun je doen met een opdracht uit een van je geplande lessen zijn of met een van de suggestieopdrachten hieronder.

Inslijper 1 - Spelling: klankzuivere woorden

Luisterstrategie aanbrengen: ik schrijf wat ik hoor.

Verdeel de leerlingen in groepjes van vier en geef elke groep een placemat en een pen.

Laat hen afspreken wie er om de beurt de juiste oplossing in het middenvak mag schrijven.

Dicteer woorden die klankzuiver zijn.

Inslijper 2 - Godsdienst: David en Goliath

David, de herdersjongen, moest goed kunnen luisteren om het verschil te horen in alle soorten geluiden die hij hoorde als hij 's nachts bij zijn schaapjes waakte. Hij moest zijn schapen immers beschermen tegen wolven en dieven.

Kunnen de kinderen ook zo scherp horen?

Geef hen verschillende potjes die per twee gevuld zijn met maïs, boontjes, rijstkorrels....

Laat hen schudden en luisteren welke potjes hetzelfde geluid maken.

Inslijper 3 - Muzo: drama/woord

Kringopstelling. Fluister een zin door aan je linkerkant tot de zin het midden van de kring bereikt heeft. Fluister dezelfde zin door aan je rechterkant tot die het midden van de kring bereikt heeft.

Welke kant heeft met de meeste aandacht geluisterd?

Bij kinderen van het eerste leerjaar mag je zelfs luidop praten, want dit is een hele moeilijke opdracht. Wie kan de zin het best doorgeven?

Inslijper 4 - Muzo: drama met bepoppen

Zorg ervoor dat elk kind een bepop heeft. Ga in een kring staan of zitten.

Leer de techniek aan om met een echte bepop te 'praten' door eerst korte zinnen te laten zeggen: vb. Hallo! Mijn naam is.....

Zie dat het praten en het bewegen met de mond van de pop synchroon verloopt.

Daarna kun je per twee een klein rollenspel laten opbouwen volgens dit stappenplan: begroeting, naam zeggen, zeggen wat je graag doet of goed kan, afscheid nemen.

Inslijper 5 - Spelling: leestekens

Punt, vraagteken en uitroepetekens: bij elk van deze tekens hoort een intonatie.

Bedenk zelf zinnen die passen bij elk leesteken.

Wanneer stel je een vraag? Bedenk een situatie. Voorbeeld: Je hebt honger.

Wanneer gebruik je een uitroep? Bedenk een situatie. Voorbeeld: Je ziet iets moois. Je laat een brandende lucifer vallen. Wanneer gebruik je een gewone (mededelende) zin? Bedenk een situatie. Voorbeeld: Je bent naar een pretpark geweest en wil erover vertellen.

Inslijper 6 - Wero: E.H.B.O. Praten kan levens redden

Voorbeeld 1: Blijven inpraten op iemand die dreigt bewusteloos te gaan om de persoon alert te houden.

Voorbeeld 2: De hulpdiensten bellen en juist en duidelijk vertellen wat er gebeurd is en waar je je bevindt.

Voorbeeld 3: Vertellen waar je pijn voelt en hoe die pijn voelt: stekende pijn, brandende pijn, prikkende pijn, ..

Inslijper 7 - Wero: techniek in het thema van sinterklaas

Laat de kinderen experimenteren met verschillende soorten materiaal en vormen: wat drijft? Wat zinkt? Verdeel hen in duo's en laat hen een boot maken met materiaal dat ze zelf gekozen hebben. Doel is dat de boot kan drijven.

Laat hen per twee de boot te water laten en verwoorden (= argumenteren) waarom ze gekozen hebben om met dat materiaal en die vormen te werken. Het gaat niet om persoonlijke voorkeuren, maar om goed overdachte keuzes.

Inslijper 8 - Muzo: liedjes van de sint

Laat een tiental traditionals horen van sinterklaasliedjes. Laat de kinderen in groepjes van drie of vier hun voorkeur uitspreken voor één liedje en daarna argumenten geven waarom ze dat liedje het mooiste vinden. Dat liedje (het nummer) schrijven ze op hun stukje van de placemat. Daag hen uit om met hun groepje te komen tot het allermooiste liedje waar alle kinderen van het groepje kunnen achter staan. Dit allermooiste liedje schrijven ze in het midden. Laat hen besluiten dat dit onbegonnen werk is: smaken verschillen nu eenmaal.

Inslijper 9 - Wero: thema rond “anders- zijn”

De kinderen krijgen per twee een gelamineerde fiche met foto's van allerlei heel verschillende mensen. De leerkracht stelt vragen en de kinderen bespreken hun antwoord met elkaar en duiden met een uitwisbare stift hun antwoord(en) aan.

- Wie draagt een bril? (dat is een controleerbare vraag)
- Wie heeft een bruine huidskleur? (idem)
- Wie lust graag pannenkoeken? (dit kun je niet zien of weten)
- Wie kan niet tegen zijn verlies? (idem)

Ze bevragen elkaar met de denkwolkjes naar hun argumentatie. Eén kind is verslaggever. Het is uiteraard de bedoeling dat ze tot de conclusie komen dat ze op sommige vragen het antwoord niet kunnen geven omdat je bepaalde informatie niet kan aflezen van het gezicht van mensen. Hier kun je de brug maken naar vooroordelen en pesten: hier wordt een 'mening' een vooroordeel.

Inslijper 10 - Rekenen: probleemoplossend denken

Strategieën verwoorden over het plaatsen van getallen op het twintigveld.

Er zijn heel veel verschillende strategieën om het getal 9 te zoeken en ze zijn allemaal meetbaar.

9: ik weet dat 10 in het paarse hokje staat op de eerste lijn. 9 komt vlak voor 10.

Of: ik zie 18 staan en weet dat 8 boven 18 staat. Na 8 komt 9.

Of: ik zie 7 staan en ik weet dat 9 twee plaatsen na 7 komt.

Of: ik zie 7 staan en ik tel gewoon door tot 9.

Dit is een voorbeeld van hoe je sprekend leren kan inzetten om tot probleemoplossend denken te komen. Het gaat hier niet over je mening geven of iemand anders overtuigen van jouw mening. Het is wel heel zinvol om je inwendige gedachten luidop te verwoorden zodat andere kinderen ervan kunnen leren. Misschien is jouw strategie om 9 te zoeken wel veel gemakkelijker dan die van hen.

Inslijper 11 - Wero: praten over spelletjes, reizen, vervoermiddelen....

Kinderen krijgen foto's van verschillende soorten spelletjes en moeten in groepjes van voer bespreken welk spel zij op één plaatsen. Ze moeten dus om de beurt spreken en luisteren naar elkaars mening en argumenten en toch tot een consensus komen. Ze rangschikken de foto's vóór ze op het werkblad de nummers noteren, van belangrijkste naar minst belangrijk.

Inslijper 12 - Muzo: kunst beschouwen

Geef je mening en zeg waarom je dit kunstwerk/ kunstvorm mooi vindt of waarom het jou aanspreekt. Werk hier ook met een stappenplan om de leerlingen te begeleiden in dit proces van pure emotie (= bril 1: eerste indruk) naar argumenten aanhalen door meer info te vergaren over het kunstwerk en de kunstenaar (= bril 2, 3 en 4) naar onderbouwde mening. (= bril 5: mening)

BRILLEN OM KUNST TE BESCHOUWEN

Bril 1: eerste indruk

IK-perspectief

Hier ga je 'spuien', puur vanuit je eerste indruk en vanuit je emotie

"Waar denk je aan bij dit schilderij, deze voorstelling,...?"
"Welk woord komt bij je op?"
"Laat het pure gevoel spreken."
"Alle remmen los, geen diepgang"

Bril 2: gericht kijken

IK-perspectief

"Wat wordt er afgebeeld op het schilderij?"
"Welke kleuren, vormen zie je?"
"Laat het pure gevoel spreken."
"Alle remmen los, geen diepgang"

Bril 3: analyse

KUNSTENAAR-perspectief

"Waar gaat dit schilderij/beeldend werk?"
"Hoe is het schilderij/beeldend werk gemaakt?"
"Kun je iets zeggen over de bouwstenen?"
"Wat zou de schilder/beeldhouwer willen vertellen?"

Bril 4: context

KUNSTENAAR-perspectief

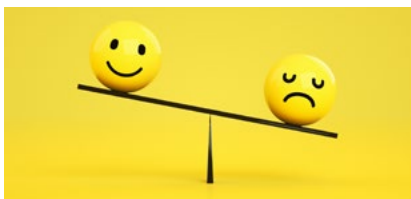

Hier geef jij als leekkracht informatie over de schilder en de kunststroming
Je vertelt over het tijdstip waarop het schilderij werd gemaakt, waar en voor wie.

Bril 5: mening

KUNSTENAAR-perspectief

"Wat vind je van dit schilderij/beeld, spreekt het je aan?"
"Waarom niet?"
Hier leer je kinderen een gefundeerd waarde-oordeel uitspreken

Hier kom je tot het verwoorden van een mening die gebaseerd is op de informatie die je kreeg over het kunstwerk en de kunstenaar. Je kan uiteraard bij je eerste mening blijven en het nog steeds mooi of lelijk vinden. Of je kun je mening bijsturen op basis van de info die je kreeg.

3.3.2 Tweede graad: basislessen voor starters en opvolgers

Basisles 1 starter: spreken en luisteren

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod:

- /

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen worden zich bewust hoe belangrijk praten met elkaar is.

Lesdoelen

- De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is.
- De leerlingen benoemen kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.

Succescriterium

- Ik kan luisteren naar wat andere leerlingen zeggen.
- Ik kan in mijn eigen woorden vertellen waarover andere leerlingen het hadden.

.....

Materiaal

- Multimedia: K-cinerea
www.youtube.com/watch?V=3yyzshmb23o
- Kaartjes met namen van plekken in de school + foto's van die plekken.
- Bijlage (graad 1, les 1): de praatkaartjes. Voor deze les heb je 'spreek' en 'luister' nodig.
- Bijlage (graad 1, les 1, bijlage 4): t-schema "naar elkaar luisteren en met elkaar praten ziet er zo uit."
- Bijlage (les 1): schema "iemand die goed luistert... iemand die goed praat..."
- Bijlage 1: toelichting bij evaluatieformulier.
- Bijlage 2: evaluatieblad voor de leerlingen.
- Een fotootje van elke leerling met velcro-strip.
- Een vergrote versie van het evaluatieblad met velcro-strips op elk item.
- Schriftje of käftje om de evaluaties in te kleven en te bewaren.

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doel.

INTRO: HOREN IS NIET HETZELFDE ALS LUISTEREN

- Ga in een kring zitten. De leerkracht duidt dat we eerst horen en dan leren luisteren om te begrijpen en te leren spreken.
- De leerlingen luisteren naar k-cinerea: een liedje met nonsenstaal.
- Stel de volgende vragen :
 - Waarover gaat dit liedje, denken jullie?
 - Welke woorden ken je?
 - Welke woorden doen je denken aan een woord dat je wel kent?
 - Is het een droevig blij, boos... lied?
 - Waarom denk je dat?
- Vertel dat we het vandaag ook vooral 'luisteren' zullen hebben.

Stap 2: Begrippen duiden via actieve werkvormen

1. MINDMAP

- Schrijf de antwoorden eventueel op het bord in een mindmap. Vul de map verder aan. Introduceer de begrippen die in de eerste graad worden aangeleerd: stoorzender, gericht luisteren, communiceren, 2 oren, 1 mond... (zie basislessen eerste graad, les 1).
- Maak gebruik van het zintuigkaartje oor.
- Leg uit dat leraren leerlingen in groep laten werken, omdat ze precies door met elkaar te praten, ideeën aan elkaar kunnen doorgeven en van elkaar kunnen leren.

2. PRAATKAARTJES INTRODUCEREN: PRAAT EN LUISTER

- Leg het gebruik van de praatkaartjes uit. Wie praat, legt de mond voor zich.
- Wie luistert, legt een oortje voor zich. Bij het wisselen van beurt, worden ook de kaartjes om omgewisseld. Houd dit wisselen goed in de gaten.
- Geef elke groep de praatkaartjes. Laat de leerlingen de kaartjes open op de tafel leggen.
- Introduceer de praat- en luisterkaartjes: elke groep heeft evenveel kaartjes gekregen als er groepsleden zijn. Op één kaartje staat 'praat' en op de andere staat 'luister'. Wat zou de bedoeling daarvan zijn? *(je kan niet praten en luisteren tegelijkertijd. Je moet de kaartjes doorgeven als iemand anders aan het woord krijgt.)*
- Leg uit: in het begin liggen alle kaartjes in het midden. Wanneer het gesprek begint, neemt één leerling het 'praatkaartje' en de anderen nemen een 'luisterkaartje'. Wanneer een andere leerling wil reageren op wat gezegd wordt, ruilt die zijn luisterkaartje met het praatkaartje van de andere leerling.
- Kondig aan dat je dit in een spel gaat oefenen.

3. GPS-SPEL

- Doe dit spel voor via modeling: je geeft een voorbeeld van de uit te voeren opdracht en maakt gebruik van de praatkaartjes. Als de leerlingen een vraag willen stellen, kunnen ze hun spreekkaartje al gebruiken.
- Maak groepjes van 4 leerlingen. Elke leerling van de groep krijgt een plaats (en eventueel een foto) van een plek op school. Voorbeelden: de speelplaats, de toiletten, de waterfonteinen, het kopieerlokaal...
- Laat elke leerling aan de andere groepsleden vertellen hoe ze deze plek kunnen bereiken, maar zonder de plek zelf te noemen. De andere leerlingen luisteren aandachtig en proberen de wegbeschrijving te herhalen en de plek te benoemen. Elke leerling beschrijft één plek.
- De leerlingen zullen al snel gebruik maken van én het luisterkaartje én het spreekkaartje als ze extra vragen stellen bij onduidelijkheden in de gegeven beschrijving.

Tip 1:

De leerlingen mogen niet schrijven of tekenen, maar bij erg taalzwakke leerlingen kan je hiervan afwijken en tekenen wel toestaan. Geef zelf een voorbeeld en hang je beschrijving aan het bord zodat de leerlingen wat houvast hebben.

Tip 1:

Voor de wegbeschrijving maak je gebruik van woorden als *links, rechts, tweede aan je rechterkant, derde deur, steek over, ga naar beneden, ga langs de turnzaal, draai om, neem de trap...*

- Bespreek klassikaal:
 - Is het gelukt om de routes te beschrijven, de plek te raden? Waarom wel/ niet?
 - Wat zou de opdracht gemakkelijker gemaakt hebben? (elkaar aankijken, kunnen voorbereiden iets mogen opschrijven, stilte in de klas, stilzitten...).

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

WAT IS GOED LUISTEREN?

- Maak een T-kaart (bijlage) aan bord en kom tot volgende conclusies door de volgende vragen te stellen:
 - Hoe kan ik zien dat jij goed luisterde naar jouw vriendje? (ik kijk naar hem.)
 - Hoe kan ik horen dat jij goed luisterde naar jouw vriendje? (Ik ben stil.)
 - Vond je het moeilijk/gemakkelijk om goed te luisteren?

- Hoe kwam dat? (Hier kunnen de begrippen ‘stoorzender’ en ‘aandacht geven’ invulling krijgen).
- Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)
- Bewaar de antwoorden op deze vragen voor gebruik in les 5, waarin je met de klas tot de basisregels komt.
- **Toon de illustratie ‘praat en luister’** aan het bord en bouw een bordschema op met kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren (bijlage). Stel daarbij de volgende vragen:
 - Wie kan er goed praten?
 - Wie kan er goed luisteren?
- Vertel dat je beide niet tegelijkertijd kan doen. Dan wordt het gesprek moeilijk en verwarrend.

Stap 4: Begeleide klassikale zelfevaluatie

- Hang de vier groeifasen onder elkaar op aan het magneetbord (uitvergroot).
- Geef elke leerling een foto van zichzelf met een magneetstrip.
- Overloop de succescriteria bij de vier groeifasen van zaadje tot bloempje.
 - Ik kijk naar mijn groepsleden.
 - Ik ben stil.
- Vraag het volgende aan de leerlingen:
 - Hoe goed lukte het bij jou om goed te luisteren naar de anderen?
Denk hier rustig over na.
- Elke leerling mag zijn/haar foto naast één van de groeifasen hangen. Leg uit dat het belangrijk is om even stil te staan bij wat al goed gaat en waar de leerlingen nog in kunnen groeien.
- Geef de leerlingen de opdracht om samen te na te denken over hun gebruik van de twee praatkaartjes. Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) bij elk groepslid.
- Je kan de leerlingen ook individueel laten werken en het evaluatieformulier laten aankruisen. Ze schrijven ook de tip en de top over. Ze bewaren het document in een schrift of map.

Geef elk groepslid een schriftje en laat het evaluatiedocument erin kleven. Ze kunnen er eventueel ook iets bij schrijven.

Stap 5: Samenvatten

DIT HEB IK GELEERD: :

- Horen hebben we niet moeten leren: het gebeurt spontaan via onze oren, één van onze vijf zintuigen.
- We horen de hele dag door allerlei geluiden, zonder dat we ons daar bewust van zijn.
- Horen is niet hetzelfde als luisteren. Bewust luisteren vraagt een inspanning:
 - je aandacht richten op de spreker;
 - luisteren naar wat gezegd wordt en andere stoorzenders buitensluiten;
 - knikken om te laten zien dat je mee bent.

Basisles 1 opvolger: spreken en luisteren

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- /

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen worden zich bewust hoe belangrijk praten met elkaar is.

Lesdoelen

- De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is.
- De leerlingen benoemen kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.

Succescriterium

- Ik kan luisteren naar wat andere leerlingen zeggen.
- Ik kan in mijn eigen woorden vertellen waarover andere leerlingen het hadden.

.....

Materiaal

- Beeldfragment 'asmr': www.ketnet.be/kijken/asmr
- Bijlagen van les 1:
 - de praatkaartjes. Voor deze les heb je 'spreek' en 'luister' nodig.
 - t-schema "naar elkaar luisteren en met elkaar praten ziet er zo uit."
 - schema "iemand die goed luistert... iemand die goed praat..."
 - toelichting bij evaluatieformulier.
- Bijlage: per leerling een evaluatieblad.
- Schriftje of kaftje om de evaluaties in te kleven en te bewaren.

Lesverloop

Stap 1: Herhaling, motiverende instap en expliciteren doelen

- Herhaal met de leerlingen
 - wat goed luisteren is;
 - wat de kenmerken zijn van een goed luisteraar en spreker;
 - welke praatkaartjes ze kennen en hoe ze deze moeten gebruiken.

1. ASMR

- De leerlingen kijken naar het Ketnet-fragment over asmr. Zij krijgen vooraf volgende vragen: (op het bord).
 - Wat is asmr?
 - Welke geluiden hebben ze allemaal gehoord?
 - Welk materiaal hebben ze gebruikt?
 - Gaat dit over horen en/of luisteren?
 - Wat doet het met je? (je zou er rustig van worden)
- Geef wat uitleg over asmr, bijvoorbeeld door dit filmpje te tonen:
www.vrt.be/nl/over-de-vrt/nieuws/2019/06/11/brengen-onze-asmr-videos-jou-tot-rust/
- Bespreek samen met de leerlingen hun antwoorden en ervaringen.

Stap 2: Begrippen herhalen via actieve werkvormen

TOEPASSING: SAMEN EEN ASMR MAKEN

- Daag de leerlingen uit om zelf een aantal geluiden te bedenken met alledaags materiaal
 - Welk materiaal?
 - Hoe gebruik je het?
 - Wie brengt wat mee?
 - Wat vertel je bij je geluid?
 - Welk gevoel roept een geluid bij hen op?
 - Vraag hen om dit aan elkaar te vertellen op fluisterton (zoals in het filmpje). Filmen kan met smartphone?

Tip 1:

De leerlingen mogen hun drie beste geluiden kiezen. In een les muzische vorming wordt met de klas een nieuw filmpje asmr gemaakt voor gebruik in de klas (stiltemoment, ontspanningsmoment).

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

- Bespreek klassikaal:
 - Wat ging goed? Waarom wel/niet?
 - Wie kon er goed praten?

- Wie kon er goed luisteren?
- Waar ga je volgende keer op letten.

Stap 4: Begeleide zelf- en peer-evaluatie

- Vraag het volgende aan de leerlingen:
 - Hoe goed lukte het bij jou om goed te luisteren naar de anderen?
 - Denk hier rustig over na.
 - Elke leerling duidt voor zichzelf de geschikte groeifase aan .
- Leg uit dat het belangrijk is om even stil te staan bij wat al goed gaat en waar je nog in kan groeien.
- Kijk terug naar de kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren. Elke leerling verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) voor zichzelf (feed forward). Als er voldoende tijd over is, kunnen de leerlingen hun evaluatieblad met elkaar delen en positief becommentariëren.
- Geef elk groepslid een schriftje en laat het evaluatiedocument erin kleven. Ze kunnen er eventueel ook iets bij schrijven.

Stap 5: Samenvatten

DIT HEB IK GELEERD:

- Horen hebben we niet moeten leren: het gebeurt spontaan via onze oren, één van onze vijf zintuigen.
- We horen de hele dag door allerlei geluiden, zonder dat we ons daar bewust van zijn.
- Horen is niet hetzelfde als luisteren. Bewust luisteren vraagt een inspanning:
 - je aandacht richten op de spreker;
 - luisteren naar wat gezegd wordt en andere stoorzenders buitensluiten;
 - knikken om te laten zien dat je mee bent.

Basisles 2 starter: luisteren en spreken

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen worden zich bewust hoe belangrijk het is naar elkaar te luisteren.
- De leerlingen kennen het verschil tussen horen en luisteren.
- De leerlingen zijn zich bewust van de relatie tussen horen, luisteren en spreken.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren wat praten zoal inhoudt.

Succescriterium

- Ik kan aan iemand anders vertellen hoe we zoal praten

.....

Materiaal

- A3-blad
- Per groepje: kopie van stills van mimefragment + blanco tekstballonnen
- Schilderstape
- Multimedia – beeldfragmenten:
https://youtu.be/_JmA2CIUvUY (tot 1 min.)
<https://youtu.be/-BN0kyGUg7M> (tot 57 sec.)
- Bijlage 1: stills uit filmpje 3
- Bijlage 2: evaluatieblad

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

BABYTAAL

- Verdeel de klas in heterogene groepjes van drie leerlingen (jongens-meisjes, hee spreekvaardig – minder spreekvaardig, goede werkrelatie binnen de groep).
- Toon deze filmfragmenten:
 - https://youtu.be/_JmA2CIUvUY (tot 1 min.)
 - <https://youtu.be/-BN0kyGUg7M> (tot 57 sec.)
- Bespreek:
 - Wat zag je? (Het lijkt alsof de baby's met elkaar praten)
 - Wat deden de baby's/peuter? (Ze kunnen nog geen woorden zeggen, ze gebruiken klanken, maken gebaren, gebruiken lichaamstaal,...)
 - Hoe deden ze dat? (Met hun ogen en gelaatsuitdrukking, huilen, lachen, nee = wegduwen of wapperen met de handen, stampvoeten,...)
 - Noemen we dit echt 'praten'? (Nee, we spreken wel eens van 'brabbelen'.)
 - Vertellen de ondertitels echt wat ze zeggen? (Nee, dit is grappig bedoeld.)
 - Is het gemakkelijk voor ouders om hun kleine kindje te verstaan? (Nee, dat is vaak frustrerend voor het kindje.)
- Verwoord het doel van deze lessen:

In deze lessen leren we over 'praten'. We leren met elkaar praten om van elkaar te leren. We noemen dit 'sprekend leren'. Om dit goed te kunnen, moeten we afspraken maken en veel oefenen.

Tip:

Denk goed na over de samenstelling van de groepen. Voor de basislessen zitten de leerlingen immers een aantal weken in steeds dezelfde groep.

Stap 2 : Begrippen duiden via actieve werkvormen

1. LEREN PRATEN

- Stel de leerlingen de volgende vragen in een klasgesprek. Noteer eventueel trefwoorden op het bord.
 - Hoe leer je praten? (Door heel veel hetzelfde woordje te horen en te proberen nazeggen. Ouders die iets aanwijzen en benoemen, telkens opnieuw. Herhalen is dus heel belangrijk.)
 - Waarom is het goed dat je kan praten? (Je kan duidelijk maken wat je bedoelt.)
 - Kunnen jullie al goed praten?
 - Wie kan er goed praten?
 - Met wie praat je graag?

Tip:

Laat leerlingen voldoende anekdotes vertellen hoe zij of andere gezinsleden leerden praten met eigen gebaren en zelfverzonnen woorden.

- Waarover praat je graag met vrienden?
- Wat is een babbelkous? (Iemand die veel praat.)

2. KUNNEN WE ELKAAR VERSTAAN ZONDER TE PRATEN?

- Geef je leerlingen een opdracht waarbij je alleen maar lichaamstaal gebruikt (bv. Je wijst naar een leerling, kijkt streng en wijst hem de deur).
 - Hebben ze de opdracht begrepen?
 - Hoe wist leerling x wat hij moest doen?
- Je laat de klas opnieuw in de groepjes van drie leerlingen werken. Vertel dat de leerlingen nog een filmfragment te zien krijgen.
- Laat de leerlingen in hun groepje het verhaal even reconstrueren. Breng daarna de informatie samen.
- Laat de leerlingen de praatkaartjes 'spreek' en 'luister' gebruiken en vragen stellen als:
 - Wat heb je gezien?
 - Wat gebeurde er eerst?
 - En daarna?
 - Hoe weet je dat? Wat deden de man en het jongetje?
 - Wat was moeilijk voor het jongetje?
 - Wat zag leerling a wat leerling b niet zag en omgekeerd?
- Bespreek de resultaten klassikaal. Besteed opnieuw aandacht aan de praatkaartjes en verwijst al eens naar goede argumenten (opstap naar les 3).
 - Waarom denk je dat?
- Stel de volgende vragen aan de klas:
 - Heb je taal echt nodig?
 - Wat kun je doen met taal, wat kun je doen door te praten?
 - Welke dingen kun je beter doen als je er met elkaar over praat?
 - Wat kun je op school doen door met elkaar te praten?
 - Welke manier van communiceren is het gemakkelijkste? Waarom? (praten gaat veel sneller en is duidelijker, en er kunnen minder misverstanden ontstaan.)

Tip:

Dit stukje gaat over lichaamstaal. Neem eventueel een kijkje in les 2 van de eerste graad voor meer info en inspiratie.

Tip:

Teken twee kolommen op het bord. Zet de verschillende stappen van het verhaal in de eerste kolom. Plaats de antwoorden op de vragen 'Hoe weet je dat?' 'Wat doet de man?' 'Wat zegt hij?' in de tweede kolom. Laat de leerlingen eventueel de handelingen nadoen.

3. GROEPSWERK: EEN STRIP MAKEN

- Geef elk groepje een envelop met stills uit de mime-act (bijlage).
- Geef hen ook blanco tekstballonnen om met de stills erbij een strip te maken.
- Laat hen overleggen wat ze in de tekstballonnen schrijven. Moedig hen aan om de praatkaartjes te gebruiken. Geef hen een aanzet om hun keuze te verantwoorden.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

- De groepjes hangen hun stripverhaal op en lezen elkaars verhaal.
- Bespreek samen met hen:
 - Wat is gelijk?
 - Wat is anders?
 - Hoe zou dat komen?
- Kom samen met de klas tot de volgende bevindingen:
 - Praten is eenduidiger dan gebarentaal, want met gebaren kun je minder precies uitdrukken wat je wil zeggen. Niet iedereen verstaat daarbij hetzelfde.
 - Je gevoelens uitdrukken lukt soms makkelijker in gebarentaal, want je vindt niet altijd de juiste woorden voor wat je wil zeggen.
 - Besluit: door goed te kijken, goed te luisteren naar elkaar en de juiste woorden te kiezen, kunnen we elkaar beter begrijpen. Toch begrijpen we niet altijd hetzelfde. Dan moeten we doorvragen.

Stap 4: Begeleide klassikale zelf- en peer-evaluatie

- Hang de vier groeifasen op aan het (magneet)bord.
- Geef elke leerling een kopie. Overloop, indien nodig, de succescriteria bij de vier groeifasen van zaadje tot bloempje.
 - Ik kijk naar mijn groepsleden.
 - Ik ben stil.
- Vraag aan de leerlingen:
 - Hoe goed lukte het om naar de andere te kijken?
 - Hoe goed lukte het om goed om goed te luisteren naar anderen en hen te laten uitpraten?
 - Hoe goed lukte het om goed te vertellen wat je zag en dacht?
 - Hoe goed lukte het om uit te leggen waarom je koos voor deze tekst in de ballonnetjes?
- Elke leerling krijgt een blad met de groeifasen en duidt aan in welke groeifase hij zich bevindt voor luisteren en spreken. Vervolgens kan hij dit met zijn groepje bespreken en in zijn map/schrift opbergen. De leerkracht kan feedback geven door in een andere kleur haar observaties van het groepswerk aan te duiden.

Stap 5: Samenvatten

- Praten is eenduidiger dan gebarentaal, want met gebaren kun je minder precies uitdrukken wat je wil zeggen. Niet iedereen verstaat daarbij hetzelfde.
- Je gevoelens uitdrukken lukt soms makkelijker in gebarentaal, want je vindt niet altijd de juiste woorden voor wat je wil zeggen.
- Besluit: door goed te kijken, goed te luisteren naar elkaar en de juiste woorden te kiezen, kunnen we elkaar beter begrijpen. Toch begrijpen we niet altijd hetzelfde. Dan moeten we doorvragen.

Basisles 2 opvolger: luisteren en spreken

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen worden zich bewust hoe belangrijk het is naar elkaar te luisteren.
- De leerlingen kennen het verschil tussen horen en luisteren.
- De leerlingen zijn zich bewust van de relatie tussen horen, luisteren en spreken.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren wat praten zoal inhoudt.

Succescriterium

- Ik kan aan iemand anders vertellen hoe we zoal praten

.....

Materiaal

- A3-blad
- Per groepje: kopie van stills van mimefragment + blanco tekstballonnen
- Schilderstape
- Multimedia – beeldfragmenten:
https://youtu.be/_JmA2CIUvUY (tot 1 min.)
<https://youtu.be/-BN0kyGUg7M> (tot 57 sec.)
- Bijlage: stills uit filmpje 3
- Bijlage: evaluatieblad

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

BABYTAAL

- Verdeel de klas in heterogene groepjes van drie leerlingen (jongens-meisjes, hee spreekvaardig – minder spreekvaardig, goede werkrelatie binnen de groep).
- Toon deze filmfragmenten:
 - https://youtu.be/_JmA2CIUvUY (tot 1 min.)
 - <https://youtu.be/-BN0kyGUg7M> (tot 57 sec.)
- Bespreek:
 - Wat zag je? (Het lijkt alsof de baby's met elkaar praten)
 - Wat deden de baby's/peuter? (Ze kunnen nog geen woorden zeggen, ze gebruiken klanken, maken gebaren, gebruiken lichaamstaal,...)
 - Hoe deden ze dat? (Met hun ogen en gelaatsuitdrukking, huilen, lachen, nee = wegduwen of wapperen met de handen, stampvoeten,...)
 - Noemen we dit echt 'praten'? (Nee, we spreken wel eens van 'brabbelen'.)
 - Vertellen de ondertitels echt wat ze zeggen? (Nee, dit is grappig bedoeld.)
 - Is het gemakkelijk voor ouders om hun kleine kindje te verstaan? (Nee, dat is vaak frustrerend voor het kindje.)
- Verwoord het doel van deze lessen:

In deze lessen leren we over 'praten'. We leren met elkaar praten om van elkaar te leren. We noemen dit 'sprekend leren'. Om dit goed te kunnen, moeten we afspraken maken en veel oefenen.

Tip:

Denk goed na over de samenstelling van de groepen. Voor de basislessen zitten de leerlingen immers een aantal weken in steeds dezelfde groep.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. LEREN PRATEN

- Klasgesprek: stel de leerlingen de volgende vragen. Noteer eventueel trefwoorden op het bord.
 - Hoe leer je praten? (Door heel veel hetzelfde woordje te horen en te proberen nazeggen. Ouders die iets aanwijzen en benoemen. Telkens opnieuw. Herhalen is dus heel belangrijk.)
 - Waarom is het goed dat je kan praten? (Je kan duidelijk maken wat je bedoelt.)
 - Kunnen jullie al goed praten?
 - Wie kan er goed praten?

Tip:

Laat leerlingen anekdotes vertellen hoe zij of andere gezinsleden leerden praten met eigen gebaren en zelfverzonnen woorden.

- Met wie praat je graag?
- Waarover praat je graag met vrienden?
- Wat is een babbelkous? (Iemand die veel praat.)

2. KUNNEN WE ELKAAR VERSTAAN ZONDER TE PRATEN?

- Herhaal even wat lichaamstaal is. Geef leerlingen enkele opdrachten waarbij ze alleen lichaamstaal mogen gebruiken.
 - Laat hen kort samen bespreken wat moeilijk was (uitbeelden, raden).
 - Kunnen ze nog varianten bedenken?
- Bespreek kort klassikaal. Verwijs eventueel naar het kader onderaan deze les.
- Je laat de klas opnieuw in de groepjes van 3 leerlingen werken. Vertel dat de leerlingen zo dadelijk nog een filmfragment zullen zien en dat ze aandachtig moeten kijken.
- Laat de leerlingen in hun groepje het verhaal even reconstrueren. Breng daarna de informatie samen. Laat de leerlingen de praatkaartjes 'spreek' en 'luister' gebruiken:
 - Wat heb je gezien?
 - Wat gebeurde er eerst?
 - En daarna?
 - Hoe weet je dat? Wat deden de man en het jongetje?
 - Wat was moeilijk voor het jongetje?
 - Wat zag leerling a wat leerling b niet zag en omgekeerd?
- Bespreek de resultaten klassikaal. Besteed daarbij opnieuw aandacht aan de praatkaartjes en verwijs al eens naar goede argumenten (opstap naar les 3).
 - Waarom denk je dat?
- Teken twee kolommen op het bord. Zet de verschillende stappen van het verhaal in de eerste kolom. Plaats de antwoorden op de vraag: 'Hoe weet je dat?' 'Wat doet de man?', 'Wat zegt hij?' in de tweede kolom. Laat de leerlingen eventueel de handelingen nadoen.
- Stel de volgende vragen aan de klas:
 - Heb je taal echt nodig?
 - Wat kun je doen met taal, wat kun je doen door te praten?
 - Welke dingen kun je beter doen als je er met elkaar over praat?
 - Wat kun je op school doen door met elkaar te praten?
 - Welke manier van communiceren is het gemakkelijkste? Waarom? (Praten gaat veel sneller en is duidelijker. Er kunnen minder misverstanden ontstaan.)

Tip:

Teken twee kolommen op het bord. Zet de verschillende stappen van het verhaal in de eerste kolom. Plaats de antwoorden op de vraag: 'Hoe weet je dat?' 'Wat doet de man?', 'Wat zegt hij?' in de tweede kolom. Laat de leerlingen eventueel de handelingen nadoen.

3. GROEPSWERK: STRIP MAKEN

- Geef elk groepje een envelop met stills uit de mime-act (bijlage 1).
- De leerlingen leggen een lijst aan van woorden die gevoelens en emoties uitdrukken die passen bij het filmfragment. Laat hen de woorden zelf verzamelen en eventueel opzoeken. Je kan eventueel een lijst aanbieden waaruit ze kunnen kiezen.
- De leerlingen schrijven een dialoog uit voor het mimespel. Laat hen overleggen hoe ze het dit uitschrijven, wat de inhoud is, of deze overeenstemt met de beelden. Moedig hen aan om hierbij de praatkaartjes te gebruiken en geef hen een aanzet om hun keuze te verantwoorden.

Tip:

In een les muzische vorming kunnen de leerlingen het verhaal 'een stem geven' door de dialogen bij de beelden te gebruiken. Dit vormt dan ook een goede oefening voor het juiste gebruik van intonatie.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

- De groepjes lezen hun dialogen voor aan elkaar.
- Bespreek samen met hen:
 - Wat is gelijk?
 - Wat is anders?
 - Hoe zou dat komen?
- Kom samen met de klas tot de volgende bevindingen:
 - Praten is eenduidiger dan gebarentaal, want met gebaren kun je minder precies uitdrukken wat je wil zeggen. Niet iedereen verstaat daarbij hetzelfde.
 - Je gevoelens uitdrukken lukt soms makkelijker in gebarentaal, want je vindt niet altijd de juiste woorden voor wat je wil zeggen.
 - Besluit: door goed te kijken, goed te luisteren naar elkaar en de juiste woorden te kiezen, kunnen we elkaar beter begrijpen. Toch begrijpen we niet altijd hetzelfde. Dan moeten we doorvragen.

Stap 4: Begeleide klassikale zelf- en peer-evaluatie

- Hang de vier groeifasen op aan het (magneet)bord.
- Geef elke leerling een kopie. Overloop, indien nodig, de succescriteria bij de vier groeifasen van zaadje tot bloempje.
 - Ik kijk naar mijn groepsleden.
 - Ik ben stil.
- Vraag aan de leerlingen:
 - Hoe goed lukte het om naar de andere te kijken?
 - Hoe goed lukte het om goed om goed te luisteren naar anderen en hen te laten uitpraten?
 - Hoe goed lukte het om goed te vertellen wat je zag en dacht?

- Hoe goed lukte het om uit te leggen waarom je koos voor deze tekst in de ballonnetjes?
- Elke leerling krijgt een blad met de groeifasen en duidt aan in welke groeifase hij zich bevindt voor luisteren en spreken. Vervolgens kan hij dit met zijn groepje bespreken en in zijn map/schrift opbergen. De leerkracht kan feedback geven door in een andere kleur haar observaties van het groepswork aan te duiden.

Stap 5: Samenvatten

- Praten is eenduidiger dan gebarentaal, want met gebaren kun je minder precies uitdrukken wat je wil zeggen. Niet iedereen verstaat daarbij hetzelfde.
- Je gevoelens uitdrukken lukt soms makkelijker in gebarentaal, want je vindt niet altijd de juiste woorden voor wat je wil zeggen.
- Besluit: door goed te kijken, goed te luisteren naar elkaar en de juiste woorden te kiezen, kunnen we elkaar beter begrijpen. Toch begrijpen we niet altijd hetzelfde. Dan moeten we doorvragen.

Basisles 3 starter: argumenteren

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is;
- De leerlingen benoemen kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Lesdoelen

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Succescriterium

- Ik kan luisteren naar wat andere leerlingen zeggen;
- Ik kan zeggen waarom ik iets denk;
- Ik probeer samen met de groep beslissingen te nemen.

.....

Materiaal

- Praatkaartjes
- Een nonsensverhaaltje over jezelf als leerkracht
- Het boek van Manon Sikkel “*De niet zo enge buurman*”*(2018) Amsterdam, Luitingh-Sijthoff bv. P.7-9
- Kopieerblad 1: lijst van karaktertrekken en eigenaardigheden van de enge buurman + zijn probleem
- Kopieerblad 2: notitieblad om eigenschappen te ordenen
- Kopieerblad 3: tips voor een make-over. Sjabloon.
- Kopieerblad 4: afbeelding van de enge buurman vóór de make-over
- Kopieerblad 5: criteriarooster Vlajo
- Boek Evelien De Vlieger (2018). *Hoe maak ik een vriend?* Leuven, Lannoo

*De griezels van Roald Dahl of “Meneer Stink” van David Walliams zijn goede alternatieven met een gelijkaardige inhoud nodig voor deze les.

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

- De leerkracht vertelt iets over zichzelf (een al dan niet waargebeurd verhaal). Zeg aan de leerlingen dat je hen wel wat voor de gek houdt. Er zitten drie fouten in het verhaal. Kennen ze jou een beetje, kunnen zij goed luisteren en vinden ze de fouten?

VOORBEELD

Je vertelt dat één van je drie grote honden ziek is, terwijl de leerlingen weten dat je niet van honden houdt en ze dus ook niet hebt.

Vraag de leerlingen waarom ze iets een fout vinden in je verhaal. Waarom is dit niet juist?

- Verwoord het doel van deze lessen:
 - De leerlingen kunnen luisteren naar anderen en inspelen op de geboden inhoud
 - De leerlingen kunnen verwoorden wat ze denken
 - De leerlingen kunnen argumenten geven bij hun uitspraken
 - De leerlingen kunnen de praatkaartjes 'Wat denk je?' en 'Waarom denk je dat?' gebruiken

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. NAAR EEN VERHAAL LUISTEREN

Voor deze les is een uitdagende context nodig: de leerlingen leren wat het betekent om beurtelings te spreken, naar elkaar te luisteren, elkaars mening te vragen en kritisch door te vragen. De leerlingen mogen elkaars mening niet zomaar mogen goedkeuren of afwijzen. Ze moeten waaromvragen stellen, redenen aangeven waarom ze een idee bruikbaar of niet vinden.

- Herhaal de praat-en luisterwoorden die in basisles 2 werden geïntroduceerd. Toon de woordkaartjes ter herinnering.
- Vertel de leerlingen over de engste buurman van de hele wereld én over zijn probleem (bijlage) of lees een stukje voor uit het boek "De niet zo enge buurman", p. 7-9 en 29-35 .
- Laat de leerlingen kort reageren op het citaat: "Grovers mondhoeken zakken naar beneden, en met een zielige stem zegt hij: 'Ik heb geen vrienden, maar ik zou ze wel willen hebben.'... 'Maar als u vrienden wilt, dan moet u er anders uitzien,' zegt Roxy". (p.34)

2. DE UITDAGING

Daag de leerlingen uit om de buurman te helpen.

2.1 klassikaal

- Stel de leerlingen de volgende vragen:
 - Hoe maak je vrienden?
 - Wat is een goeie vriend?
- Noteer de antwoorden op het bord.

2.2 Duowerk

Geef de leerlingen de volgende opdracht:

- Lees alle eigenschappen van de buurman en rangschik ze op je blad: Wat is positief aan hem? Wat is lastig aan hem? (kopieerblad 1)
- Teken de buurman. (optioneel)

2.3 make-over

- Vertel het volgende: We maken een make-over van de buurman. We geven hem tips om vrienden te maken. Vrienden kies en maak je niet alleen om hun uiterlijk maar ook om wie ze zijn.
- Geef de volgende opdracht:
 - Bespreek wat er aan zijn uiterlijk moet veranderen en waarom.
 - Bedenk samen tips hoe hij vrienden kan maken. Zeg ook waarom je deze tips geeft.
 - Kies samen je beste twee tips uit. Waarom kies je deze tips?

Tip:

Vertel aan de leerlingen dat ze tips kunnen halen uit het boek 'Hoe maak ik een vriend'. Voorzie in meerdere exemplaren (optioneel).

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

De make-overs worden klassikaal besproken. Elke groep mag een drietal verbeteracties aangeven. Zij moeten telkens kunnen benoemen waarom ze deze tips geven.

De klas beslist welke tips weerhouden worden. Ook hier kunnen ze duidelijk argumenten geven voor hun keuze.

In een les muzische vorming kan gewerkt worden rond een make-over van Grover.

Indien je voor deze verwerking kiest, biedt dit je een extra kans om te werken met argumenten. De leerlingen moeten beslissingen nemen over wat haalbaar is en wat niet en hoe ze de make-over gaan realiseren.

Stap 4: Begeleide klassikale en individuele evaluatie

1. KLASGESPREK: STEL DE LEERLINGEN VOLGENDE VRAGEN

- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om een goede wat-vraag te stellen? Waarom?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om een goede waaromvraag te stellen? Waarom?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je voorkeur uit te spreken? Waarom?
- Vond het moeilijk/gemakkelijk om een goed argument te bedenken/uit te spreken waarom iets jouw voorkeur heeft?
- Hoe kwam dat?
- Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)

2. ZELFEVALUATIE MET GROEIFASEN

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.
- Bespreek indien nodig klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het passende hokje kleuren.
- Laat hen het formulier opbergen in hun schrift of map.

Stap 5: Samenvatten

Dit heb ik geleerd: wat is goed argumenteren?

- Besluit: we kunnen ons een eigen mening vormen en uitspreken.
We kunnen argumenten formuleren om onze mening te verdedigen.

Basisles 3 opvolger: argumenteren

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is;
- De leerlingen benoemen kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Lesdoelen

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Succescriterium

- Ik kan luisteren naar wat andere leerlingen zeggen;
- Ik kan zeggen waarom ik iets denk;
- Ik probeer samen met de groep beslissingen te nemen.

.....

Materiaal

- Praatkaartjes
- Een nonsensverhaaltje over jezelf als leerkracht
- Het boek van Manon Sikkels *“De niet zo enge buurman”* (2018) Amsterdam, Luitingh-Sijthoff bv. p. 7-9
- Kopieerblad 1: lijst van karaktertrekken en eigenaardigheden van de enge buurman + zijn probleem
- Kopieerblad 2: notitieblad om eigenschappen te ordenen
- Kopieerblad 3: tips voor een make-over. Sjabloon.
- Kopieerblad 4: afbeelding van de enge buurman vóór de make-over
- Kopieerblad 5: criteriarooster Vlajo
- Boek Evelien De Vlieger (2018). *Hoe maak ik een vriend?* Leuven, Lannoo, *De griezels van Roald Dahl of “Meneer Stink” van David Walliams zijn goede alternatieven met een gelijkaardige inhoud nodig voor deze les.

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

ZOEK DE FOUT

- De leerkracht vertelt iets over zichzelf (een al dan niet waargebeurd verhaal). Zeg aan de leerlingen dat je hen wel wat voor de gek houdt. Er zitten drie fouten in het verhaal. Kennen ze jou een beetje, kunnen zij goed luisteren en vinden ze de fouten?

VOORBEELD

Je vertelt dat één van je drie grote honden ziek is, terwijl de leerlingen weten dat je niet van honden houdt en ze dus ook niet hebt.

Vraag de leerlingen waarom ze iets een fout vinden in je verhaal. Waarom is dit niet juist?

2. Naar een verhaal luisteren

1. VERWOORD HET DOEL VAN DEZE LESSEN:

- De leerlingen kunnen luisteren naar anderen en inspelen op de geboden inhoud
- De leerlingen kunnen verwoorden wat ze denken
- De leerlingen kunnen argumenten geven bij hun uitspraken
- De leerlingen kunnen de praatkaartjes 'Wat denk je?' en 'Waarom denk je dat?' gebruiken

2. NAAR EEN VERHAAL LUISTEREN

- Herhaal de praat- en luisterwoorden die in basisles 2 werden geïntroduceerd. Toon de woordkaartjes ter herinnering.
- Vertel de leerlingen over de engste buurman van de hele wereld én over zijn probleem (bijlage) of lees een stukje voor uit het boek "De niet zo enge buurman", p. 7-9 en 29-35.
- Laat de leerlingen kort reageren op het citaat: "Grovers mondhoeken zakken naar beneden, en met een zielige stem zegt hij: 'Ik heb geen vrienden, maar ik zou ze wel willen hebben.'... 'Maar als u vrienden wilt, dan moet u er anders uitzien,' zegt Roxy". (p.34)

Tip:

Voor deze les is een uitdagende context nodig: de leerlingen leren wat het betekent om beurtelings te spreken, naar elkaar te luisteren, elkaars mening te vragen en kritisch door te vragen. De leerlingen mogen elkaars mening niet zomaar mogen goedkeuren of afwijzen. Ze moeten waaromvragen stellen, redenen aangeven waarom ze een idee bruikbaar of niet vinden.

3. DE UITDAGING

Daag de leerlingen uit om de buurman te helpen.

3.1 klassikaal

- Stel de leerlingen de volgende vragen:
 - Hoe maak je vrienden?
 - Wat is een goeie vriend?
- Noteer de antwoorden op het bord.

3.2 Groepswerk: make-over langs binnen

- Opdracht: we maken een make-over van de buurman. We geven hem tips om vrienden te maken. Vrienden kies en maak je niet alleen om hun uiterlijk maar ook om wie ze zijn.
- Neem het boek (of een aantal gekopieerde bladzijden) “Hoe maak ik een vriend?” van Evelien de Vliegheer.
 - Bekijk de eigenschappen van Grover.
 - Bespreek samen welke tips je hebt voor Grover als persoon. Wat maakt hem gezelliger, liever, leuker... voor anderen?
 - Schrijf deze tips op in trefwoorden.
- Maak een vriendenboekje van Grover, zodat iedereen kan lezen wie hij echt is, wat hij leuk vindt, wat hij doet, waarvan hij houdt. Wedden dat hij snel vrienden maakt? Gebruik je praatkaartjes wanneer je overlegt wat in het boekje moet komen.
- Neem de envelop met uitspraken over vriendschap. Lees ze aan elkaar voor. Vind je ze juist of niet? Waarom? Wil je nog iets toevoegen? Gebruik je praatkaartjes.
- Schrijf nu drie tips voor Grover op het blad in de vorm van “een echte vriend...”-kaartjes die Grover op de koelkast kan kleven, zodat hij weet waarop hij moet letten.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

KLASSIKALE NABESPREKING

- De tips en de bladzijde voor het vriendenboekje worden klassikaal besproken. Elke groep mag een drietal ideeën aangeven. Zij moeten telkens kunnen benoemen waarom ze deze tips geven.
- De klas beslist welke tips weerhouden worden. Ook hier kunnen ze duidelijk argumenten geven voor hun keuze.
- Als je voor deze verwerking kiest, heb je een extra kans om te werken met argumenten. De leerlingen moeten beslissingen nemen over wat haalbaar is en wat niet en hoe ze een ontwerp maken voor de kaartjes (tekeningen, lettertypes, kleuren...)

Tip:

In een les muzische vorming kunnen de leerlingen mooie kaartjes met de beste tips maken. Bevestig achteraan een magneet zodat grover ze op de koelkast kan kleven als reminder of gebruik ze in de klas om de leerlingen er af en toe aan te herinneren wat vriendschap is.

Stap 4: Begeleide klassikale en zelfevaluatie

Klasgesprek: stel de leerlingen volgende vragen

- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om een goede wat-vraag te stellen? Waarom?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om een goede waaromvraag te stellen? Waarom?
- Vond je het moeilijk/gemakkelijk om je voorkeur uit te spreken? Waarom?
- Vond het moeilijk/gemakkelijk om een goed argument te bedenken/uit te spreken waarom iets jouw voorkeur heeft?
- Hoe kwam dat?
- Wat ga je volgende keer anders doen? (= feed forward)

Zelfevaluatie met groeifasen

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.
- Bespreek indien nodig klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het passende hokje kleuren.
- Laat hen het formulier opbergen in hun schrift of map.

Stap 5: Samenvatten

DIT HEB IK GELEERD: WAT IS GOED ARGUMENTEREN?

- we kunnen ons een eigen mening vormen en uitspreken.
- We kunnen argumenten formuleren om onze mening te verdedigen.

Basisles 4 starter: ik vind het niet goed, want...

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Lesdoelen

- We leren samen praten om dingen te rangschikken en ideeën aan elkaar door te geven

Succescriterium

Ik kan zeggen welke dingen leerlingen goed vinden die ikzelf ook goed vind.

.....

Materiaal

- Praatkaartjes
- Kaartjes met namen van de leerlingen
- Enveloppen
- Doos
- Materiaal om kaarten te versieren
- Bijlage 1: ordenen in venndiagrammen
- Bijlage 2: keuzes maken
- Bijlage 3 wat is een cadeautje?
- Bijlage 4: vriendenboekje leeg
- Bijlage 5: richtvragen bij stap 3 + cadeaubon
- Bijlage 6: evaluatie

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

1. TERUGBLIK

- Je verdeelt de klas in dezelfde groepen van 3 of 4 leerlingen zoals in de eerste les.
- Stel de volgende vragen klassikaal:
 - We hebben in de vorige les twee nieuwe praatkaartjes gekregen. Welke? (*‘wat denk jij?’* en *‘Waarom denk je dat?’*)
 - De kaartjes zetten ons op weg om ons te leren...? Welk woord uit de vorige les moeten we zeker onthouden? (*argumenteren*)

Je verwoordt het doel van deze les:

We leren praten om dingen te rangschikken en ideetjes aan elkaar door te geven.

2. KLASSIKAAL: KIEZEN EN ORDENEN

- Op het bord staan 3 cirkels die elkaar gedeeltelijk overlappen. Elke cirkel wordt gemarkeerd met 3 soorten voeding: snoep, groenten, frietjes. Vraag aan de leerlingen wat ze het liefst eten. Enkele kinderen hangen hun naamkaartje in de cirkel van hun voorkeur.
- De labels worden veranderd naar drie schoolvakken: wiskunde, taal, turnen. Zelfde activiteit.
- De labels worden voor een derde keer veranderd, ditmaal naar drie sporten: dansen, voetballen, basketballen.
- Als de leerlingen hun naamkaartje ergens hebben gehangen, worden er vragen gesteld:
 - Wat zou je doen als je twee dingen even graag eet/doet?
 - Waar hang je je kaartje als je geen enkel van de 3 graag doet/eet?
 - Heb je dezelfde voorkeur als iemand anders in de klas?
 - Zijn de redenen dan hetzelfde?

3. CADEAUTJES GEVEN EN KRIJGEN (KLASSIKALE TOEPASSING)

- Toon een ingepakt cadeautje. Vertel dat je iets gekocht hebt voor X,Y,Z. Vertel ook waarom je dat cadeau uitkoos. “Ik kocht een voetbalshirt van... omdat X, Y, Z hem heel erg bewondert.”
- Vraag aan de leerlingen met welk cadeautje ze heel erg blij waren (met Nieuwjaar, met hun verjaardag, bij een ander feest...).
- Maak met hun antwoorden een woordspin op het bord.

3.1 Groepsgesprek: wat is een cadeau?

- Vraag de leerlingen om in hun groepje na te denken over de volgende vragen: wat is een cadeau en waarom geven we cadeautjes aan elkaar? (gebaseerd op een idee van djapo¹¹). Je kan gebruik maken van onderstaande vragen of een selectie ervan.
 - Is alles wat je krijgt een cadeau?
 - Moet een cadeau ingepakt zijn?

¹¹ Bron: djapo.be

- Moet een cadeau nieuw zijn?
- Mag een cadeau een verrassing zijn of moet je op voorhand weten wat je zal krijgen?
- Is een zelfgemaakt cadeau evenveel een cadeau als iets dat nieuw gekocht is?
- Bestaan er cadeaus die je niet kan vastpakken?
- Is een cadeau altijd een ding zoals een nieuw spelletje of een uitstap of kan een cadeautje voor iemand ook iets helemaal anders zijn? Wat kan dat dan zijn?
- Moet je altijd blij zijn met een cadeau?
- Kun je een cadeau delen?

Tip:

Moedig de leerlingen aan om de praatkaartjes te gebruiken, vooral de kaartjes 'Ik vind dat goed/wel, want...' of 'Ik vind dat niet, omdat...'

De leerlingen schrijven hun antwoorden in trefwoorden in de cadeautjes (bijlage 3)

3.2 Een cadeau verzinnen voor een vriend

- Vertel de leerlingen dat ze in hun groepjes cadeautjes mogen bedenken voor iemand van de klas.
- Geef de leerlingen opnieuw een fragment uit een vriendenboekje. Vraag hen het blad in te vullen voor henzelf (bijlage 4).
- Vervolgens steken de leerlingen dit blad in een doos.
- Grabbel een aantal vriendenblaadjes uit de doos (bij moeilijke relaties binnen de klas selecteer je de blaadjes zelf) en geef elk groepje (bestaande groepjes van vorige lessen) een ingevuld vriendenblaadje.
- Via onderstaande vragen gaat de groep aan de slag om een origineel en kosteloos cadeautje te verzinnen voor de persoon op het vriendenblaadje. Hierbij moeten ze rekening houden met de kenmerken en de wensen van die leerling.
 - Elk lid van de groep denkt na over een cadeautje.
 - De leden delen hun ideeën.
 - De leerlingen kiezen wat ze gaan doen. Hierbij geven ze hun mening én waarom ze denken dat dit het beste cadeau is.

Maak de leerlingen erop attent dat ze moeten overleggen, hun mening mogen geven, en die onderbouwen met argumenten. Moedig hen aan om de praatkaartjes te gebruiken.

Motiveer de leerlingen extra door hen te beloven dat ze het cadeautje echt mogen maken in de komende week én dat iedereen een keertje aan bod komt (bv. bij de verjaardag). De leerlingen krijgen een lijstje met richtvragen en suggesties die ze kunnen gebruiken tijdens hun discussie. (bijlage 5)

Het is bedoeling dat de leerlingen tot een consensus komen. Ze hoeven geen schriftelijke neerslag te maken maar moeten hun idee wel kunnen verantwoorden en verwoorden voor de hele de klas. De leerling voor wie het cadeautje bestemd is, mag zijn mening geven: 'Ik zou er (niet) blij mee zijn, omdat...'

Geef eventueel een voorbeeld:

1. De leerling die ik koos, vind het ellendig om haar lessenaar netjes gehouden. Ze weet niet hoe eraan te beginnen. Ze doet het ook niet graag. Wij gaan daarom haar lessenaar herschikken en haar drie tips geven om alles snel terug te vinden.
2. Mijn vriend houdt van spannende verhalen maar leest zelf niet graag. Ik ga hem voorlezen en ik leen hem een film, of we kijken samen naar een verfilmd verhaal en praten erover.

4. REFLECTIE, FEEDBACK EN FEED FORWARD

- Laat de leerlingen hun groeps mening delen met de klas. Laat ook enkele leerlingen hun persoonlijke mening geven.
- Kom samen tot de volgende vaststellingen:
 - Door samen te praten kunnen we kiezen wat we belangrijk vinden, of goed, of het beste idee. Dat doen we door:
 - samen de informatie te ordenen;
 - samen de informatie te vergelijken;
 - argumenten met elkaar te delen;
 - samen tot een mening komen.
 - Mijn eigen mening moet niet dezelfde zijn als die van de groep. Om samen te werken moeten we wel afspreken welke mening we kiezen.

Stap 4: Begeleide klassikale en zelfevaluatie met groeifasen

EVALUATIE DOOR DE ANDERE LEDEN VAN DE GROEP. (EN EVENTUEEL DE LEERKRACHT)

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.
- Bespreek het klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het gepaste hokje kleuren.
- Geef ruimte voor vergelijking binnen de groep: ik zou (niet) hetzelfde voor jou invullen, omdat...

Stap 5: Samenvatten

DIT HEB IK GELEERD:

- Door samen te praten kunnen we kiezen wat we belangrijk vinden, of goed, of het beste idee. Dat doen we door:
 - samen de informatie te ordenen;
 - samen de informatie te vergelijken;
 - argumenten met elkaar te delen;
 - samen tot een mening komen.
- Mijn eigen mening moet niet dezelfde zijn als die van de groep. Om samen te werken moeten we wel afspreken welke mening we kiezen. De leerlingen krijgen een lijstje met richtvragen en suggesties die ze kunnen gebruiken tijdens hun discussie.

Basisles 4 opvolger: ik vind het niet goed, want...

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Lesdoelen

- We leren samen praten om dingen te rangschikken en ideeën aan elkaar door te geven.

Succescriterium

Ik kan zeggen welke dingen leerlingen goed vinden die ikzelf ook goed vind.

.....

Materiaal

- Praatkaartjes
- Multimedia:
archeologieonline.nl/nieuws/stak-hannibal-hier-de-alpen-over
www.geschiedenisvandaag.nu/2019/04/10/hannibal-barkas-met-olifanten-over-de-alpen/
<https://youtu.be/9DQEsWOMpHE>
- Materiaal om kaarten te versieren
- Bijlage 1: ordenen in venndiagrammen
- Bijlage 2: keuzes maken
- Bijlage 3: wat is een cadeautje?
- Bijlage 4: voorbeeld uit een vriendenboekje
Bijlage 5: vriendenboekje leeg
- Bijlage 6: richtvragen bij stap 3
- Bijlage 7: cadeaubon + materiaal om kaarten te versieren en enveloppen.

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK

Je verdeelt de klas in dezelfde groepen van 3 of 4 leerlingen zoals in de eerste les.

Stel de volgende vragen klassikaal:

- We hebben in de vorige les twee nieuwe praatkaartjes gekregen. Welke? (*'wat denk jij?' en 'waarom denk je dat?'*)
- De kaartjes zetten ons op weg om ons te leren...? Welk woord uit de vorige les moeten we zeker onthouden? (*argumenteren*)

Verwoord het doel van deze les:

- We leren praten om dingen te rangschikken en ideetjes aan elkaar door te geven.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. KLASSIKAAL: KIEZEN EN ORDENEN

- Op het bord zijn drie cirkels getekend die elkaar gedeeltelijk overlappen.
- Elke cirkel wordt gemarkeerd met drie soorten voeding: snoep, groenten, frietjes. Vraag aan de leerlingen wat ze het liefst eten. Misschien eten ze alles wel graag.
- Enkele kinderen hangen hun naamkaartje in de cirkel van hun voorkeur.
- De labels worden veranderd naar drie schoolvakken: wiskunde, taal, turnen.
- Zelfde activiteit.
- De labels worden voor een derde keer veranderd naar drie sporten: dansen, voetballen, basketballen.
- Als de leerlingen hun naamkaartje ergens hebben gehangen, worden er vragen gesteld:
 - Wat zou je doen als je twee dingen even graag eet/doet?
 - Waar hang je je kaartje als je geen enkel van de drie graag doet/eet?
 - Heb je dezelfde voorkeur als iemand anders in de klas?
 - Zijn de redenen dan hetzelfde?

2. DIEREN MENSENVRIEND? MENSEN DIERENVRIEND? TOEPASSING (KLASSIKAAL):

2.1. Informatie uitwisselen

- Vertel aan de leerlingen dat dieren mensen vaak helpen. Laat de leerlingen eerst zelf voorbeelden geven. Noteer hun ideeën aan het bord.
- Vertel verder. Soms kunnen de dieren dit werk heel goed doen, soms laten mensen dieren dingen doen die ze zelf niet kunnen, omdat ze niet sterk genoeg zijn of niet vlug genoeg of omdat ze minder goed ruiken en horen. Soms worden de dieren ingezet om mensen te helpen in gevaarlijke situaties of om nieuwe dingen uit te testen. Wisten jullie dat ooit, lang geleden olifanten in de winter over de bergen moesten om mee te doen in een oorlog?
- Je vertelt wat over Hannibal en zijn olifanten. Toon één van de filmpjes hieronder.

archeologieonline.nl/nieuws/stak-hannibal-hier-de-alpen-over
www.geschiedenisvandaag.nu/2019/04/10/hannibal-barkas-met-olifanten-over-de-alpen/
<https://youtu.be/9DQEsWOMpHE>

2.2 GROEPSWERK

- De leerlingen krijgen in hun groepjes een afbeelding van de eigenschappen van een olifant zien (bijlage 2 of rangers.wwf.nl/siteassets/spreekbeurten/wwf-spreekbeurt-olifant.pdf).
 - Kijk naar de eigenschappen van de olifant (bijlage).
 - Jullie maken een lijst met de sterke punten van en olifant en de zwakke als je aan bergen, ijs, kou en oorlog denkt.
 - Je zegt ook **waarom** dit een pluspunt of minpunt is.

Plus	Min	Omdat
Groot → maakt mensen bang Groot → als je erop zit kun je ver zien		

2.3. DE KEUZE VAN HANNIBAL

- Laat de leerlingen in hun groepjes de voor- en de nadelen van Hannibals keuze opsommen. Stel vragen als:
 - Waarom koos Hannibal voor olifanten?
 - Vinden jullie dit een goed idee? Waarom wel, waarom niet?
 - Denk je dat olifanten over de bergen kunnen? Waarom wel, waarom niet?
 - Denk je dat olifanten door de sneeuw en door de kou kunnen? Waarom wel, waarom niet?
 - Kunnen olifanten voedsel vinden in de bergen? Waarom wel, waarom niet?
 - Vinden jullie dat dit kan? Mocht Hannibal olifanten inzetten in zijn oorlog? Waarom wel, waarom niet?

2.4. KLASSIKAAL: WAT IS JOUW MENING?

- De verschillende groepjes formuleren hun antwoord bij de laatste vraag. Ze geven ook argumenten. De leerkracht ordent ze op het bord. De verschillende antwoorden worden met elkaar vergeleken.
- Geef de leerlingen drie stellingen over de relatie tussen mens en dier. Laat hen hun mening formuleren en hierbij argumenten geven.
- Moedig hen aan om de praatkaartjes te gebruiken!
 - Je krijgt drie uitspraken over dieren en mensen. Bespreek in je groepje wat je ervan vindt. Vind je het goed? Vind je dat het niet kan? Waarom?
 - Schrijf op een blaadje wat jij vindt. Hebben de anderen dezelfde mening? Moet dat?

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

- Laat de leerlingen hun groepsmening delen met de klas. Laat ook enkele leerlingen hun persoonlijke mening geven.
- Kom samen tot de volgende vaststellingen:
 - Door samen te praten kunnen we kiezen wat we belangrijk vinden, of goed, of het beste idee. Dat doen we door:
 - samen de informatie te ordenen;
 - samen de informatie te vergelijken;
 - argumenten met elkaar te delen;
 - samen tot een mening komen.
 - Mijn eigen mening moet niet dezelfde zijn als die van de groep. Om samen te werken moeten we wel afspreken welke mening we kiezen.

Stap 4: Zelfevaluatie met groeifasen + evaluatie door peers en eventueel de leerkracht.

- Geef elke leerling een kopie van het criteriarooster.
- Bespreek klassikaal.
- Laat elke leerling voor zichzelf nadenken en het passende hokje kleuren.

Stap 5: Samenvatten

DIT HEB IK GELEERD:

- Door samen te praten kunnen we kiezen wat we belangrijk vinden, of goed, of het beste idee. Dat doen we door:
 - samen de informatie te ordenen;
 - samen de informatie te vergelijken;
 - argumenten met elkaar te delen;
 - samen tot een mening komen.
- Mijn eigen mening moet niet dezelfde zijn als die van de groep. Om samen te werken moeten we wel afspreken welke mening we kiezen.

Basisles 5: de basisregels formuleren

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Lesdoelen

- We proberen regels op te stellen voor onze groepsgesprekken

Succescriterium

- We hebben een reeks basisregels. We willen die allemaal gebruiken.

.....

Materiaal

- Tekeningen: speelgoedauto, voetbal, spel, vliegtuig, keuken, zwembad
- Alle praatkaartjes
- Werkblad p. 92 uit T'Sas, J. (2019). "Sprekend leren. Een nieuwe didactiek voor gespreksvaardigheden tijdens groepswork". Brugge, die Keure. Zie ook: www.neejandertaal.be/sprekendleren.php

Lesverloop

Stap1: motiverende instap en expliciteren van doelen

TERUGBLIK

Wat leerden we in de vorige lessen? Koppel terug op alle belangrijke aspecten van lessen 1-4.

DOELEN

Dit is de sleutelles! De kinderen stellen zelf **basisregels** op voor groepsgesprekken. Ze baseren zich daarbij op hun ervaringen uit de vorige lessen. Ze spreken af om die tijdens het groepswerk te gebruiken. De voorgaande lessen heb je de kinderen bewust gemaakt van spreken en luisteren als middelen om samen te denken. Ze hebben hen geholpen om argumenten te vinden, te formuleren, te aanhoren. Ze hebben hen geholpen om samen tot beslissingen te komen. De basisregels (zie hieronder, je kunt ook spreken van 'babbelregels') moedigen leerlingen aan om gesprekken te voeren die op onderwijskundig vlak effectief zijn. We noemen het *exploratieve gesprekken*. De voorgaande lessen en deze les stimuleren de leerlingen om deze regels zelf te ontdekken.

BASISREGELS OPSTELLEN

De basisregels voor sprekend leren zijn:

1. Elke leerling heeft recht van spreken.
2. Elk idee, elke opinie geniet respect.
3. Iedereen kijkt/luistert naar elkaar.
4. Leerlingen geven en vragen argumenten ('wat denk jij?', 'waarom denk je dat?')
5. Alle informatie wordt gedeeld.
6. Leerlingen aanvaarden dat je het eens/niet eens kunt zijn met een mening, dat hoort bij de aard van het gesprek.
7. Alle leden van de groep werken naar een consensus/conclusie toe.

In deze vijfde les kun je de kinderen helpen om (in hun eigen woorden, zodat ze alles goed begrijpen) hun eigen regels op te stellen, regels die deze 7 basisregels belichamen. Het is bijvoorbeeld erg belangrijk kinderen erop te wijzen dat in groepsgesprekken alle meningen gewaardeerd worden en dat elke bewering moet gestaafd worden met argumenten. Wijs er ook op dat constructieve uitdaging en argumentatie deel uitmaken van exploratieve gesprekken.

Kinderen stellen vaak gespreksregels voor die in feite slaan op correct gedrag, bv.: 'Stil zijn in de gang en in de bibliotheek.' 'Niet roepen in de klas.' Dergelijke regels hebben hun nut, maar ze brengen zelden een exploratief gesprek op gang. Maak dit ook duidelijk aan de leerlingen. Vraag hen om over de regels te praten. Vraag hen ook om tijdens het gesprek hun eigen regels te volgen (die eventueel worden geprojecteerd of opgehangen in de klas). Wil je er zeker van zijn dat de leerlingen bepaalde regels zeker formuleren, leg ze dan situaties voor waarin die regels nodig zijn.

Voorbeelden van gesprekken die in de klas hebben plaats gehad, werken het best: de leerlingen leggen dan onmiddellijk de link met hun eigen concrete ervaringen.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. KLASSIKAAL WERK

- Leerlingen nemen tekeningen uit de doos. Vraag telkens of er regels zijn die daarbij horen.
- De basisregels worden geïntroduceerd. Dit zijn regels die iedereen kent en iedereen moet volgen. Ze hebben te maken met veiligheid, eerlijkheid, hygiëne... wat zou er gebeuren als mensen die regels niet zouden volgen? (eigen spelregels maken, handen niet wassen, 4 koffers meenemen op het vliegtuig...). Regels werken alleen als iedereen ze volgt.
- Vraag hoe je die regels leert (sommige regels ken je gewoon, bijvoorbeeld niet eten in het zwembad of niet rechtop staan in de auto tijdens het rijden.) en of de leerlingen thuis ook regels of afspraken moeten naleven. Vraag en slotte: Heb je thuis ook regels die iets te maken hebben met praten? Bijvoorbeeld elkaar niet onderbreken, niet praten met de mond vol, niet roepen naar elkaar enz.
- We winnen allemaal wel eens graag een spel en doen dan vaak alles om te kunnen winnen, we zijn competitief. Maar dit werkt niet in een gesprekje, daar luistert en praat iedereen om beurten.
- Leg uit dat je samen gespreksregels voor je klas gaat opstellen. Licht toe dat het aspect competitie niet werkt bij groepsgesprekken. Het gaat om samenwerken, delen. Gebruik hiervoor na groepswerkjes deze vragen:
 - Wat werkte goed in de groep terwijl jullie aan het praten waren?
 - Wat liep niet zo goed?
 - Wie kan goed spreken/luisteren?
 - Hoe weet je dat?
 - Welke basisregel zou je groep beter kunnen doen samenwerken?

2. GROEPSWERK

Maak groepjes van drie en geef elk groepje het werkblad Basisregels zoeken (bijlage 1). Ga dan als volgt te werk:

- Een leerling leest het kaderstukje.
- Leerlingen vullen het werkblad in. Hierbij gebruiken ze de kaartjes: 'ik praat', 'ik luister', 'ik vind dit goed want...', 'ik vind dit niet goed, want...'
- Daarna praat de hele groep erover, wisselt meningen en ideeën uit e.d. met als doel te beslissen of dit:
 - een zinnige regel is voor groepsgesprekken (groen);
 - geen zinnige regel is (rood);
 - misschien zinnig is of niet, we twijfelen (oranje).

Indien nodig mogen de leerlingen hun praatkaartjes gebruiken om de discussie meer structuur te geven. Geef de leerlingen voldoende ruimte om toe te lichten wat ze in hun groep geleerd hebben.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

KLASSIKALE TERUGBLIK

- De groepen vertellen welke regels zij belangrijk vinden. Noteer die op het bord.
- Ook de twee extra regels worden besproken. Stel vragen: worden ze toegevoegd op het bord? Hoe is de groep tot eenzelfde besluit gekomen? Heeft iedereen zijn zegje kunnen doen?
- Vat samen: dit noemen we vanaf nu de 'basisregels'. Je krijgt ze op een kaartje en we gaan ze vanaf nu zoveel mogelijk gebruiken.
- Gebruik de succescriteria om te controleren of de lesdoelen bereikt zijn.

Stap 4: Begeleide klassikale en zelfevaluatie

Hiermee wordt in deze slotles niet meer specifiek gewerkt.

Stap 5: Samenvatten

Hier presenteert je de basisregels (voorbeeldposter bijlage)

We hebben de volgende basisregels opgesteld voor onze klas:...

INSLIJPERS TWEEDE GRAAD

voor starters en opvolgers

Probeer de leerlingen wekelijks minstens één keer in dezelfde groepjes van drie te laten samenwerken. Dit kun je doen met een opdracht uit een van je geplande lessen zijn of met een van de suggestieopdrachten hieronder.

Inslijper 1 - Rekenen, vierde leerjaar

DOELEN

De leerlingen voeren rekenopdrachten uit waarbij ze probleemoplossend denken via een exploratief gesprek.

LESVERLOOP

De leerlingen krijgen een brief of een mail van Jef, die zijn kamer helemaal wil herinrichten. Hij voegt een grondplan toe en informatie over de afmeting van vensters, deur en muren. Wat hij wil weten is welke verf hij het best koopt, wetende dat zijn budget beperkt is. Leg de leerlingen het probleem voor en laat ze werken in duo's of groepjes van drie. Vraag hen het probleem eerst te bespreken en een plan van aanpak te bedenken. Bespreek dit klassikaal na. Vervolgens lossen de leerlingen in dezelfde duo's/groepjes de rekenopdrachten op en trekken conclusies. Bespreek de resultaten na.

EVALUATIE

Gebruik de evaluatiefiches 'sprekend leren' om na te gaan in welke mate de leerlingen de basisregels hebben toegepast en hoe het de volgende keer beter kan.

Hallo allemaal!

Ik ben Jef en de foto hieronder is mijn kamer.

Lelijk he?! Dit is de oude kamer van mijn zus!

Ik heb aan mijn ouders gevraagd om mijn kamer helemaal te veranderen. En het mocht!

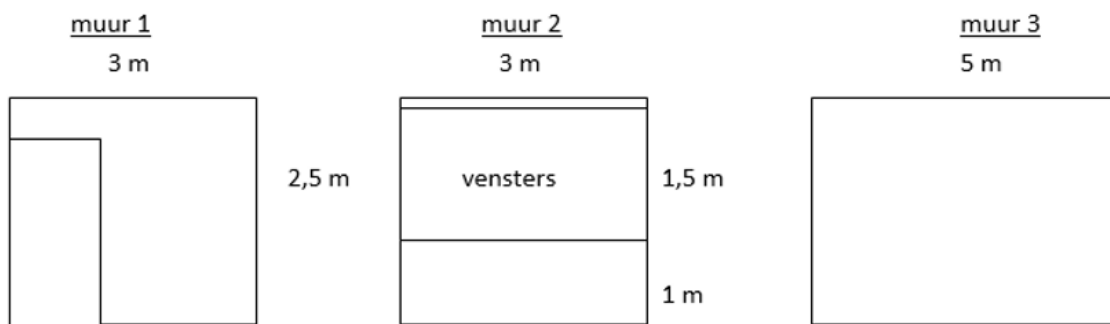
Hoe ik het wil, zie je op de foto hieronder.

Tof, hé!

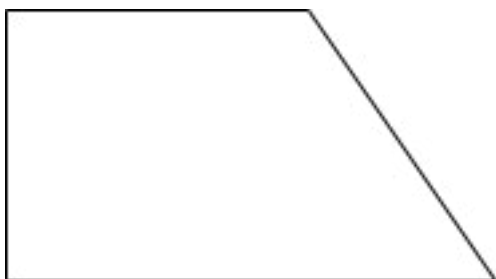
Nu is er wel één klein detail ... ik krijg 600 euro en daar moet ik alles mee betalen! Kunnen jullie mij helpen? Eerst moet ik de oppervlakte van alle muren berekenen. De deur wil ik ook mee verven. De ramen natuurlijk niet 😊.

Dit is een tekening van mijn kamer:

Op de vierde muur komt behangpapier met een snowboarder. Echt super cool ... maar wel duur. De foto bedekt de hele muur! (2,5 meter x 5 meter) maar kost 150 euro.

De vloer van mijn kamer is van hout en die wil ik ook schilderen. Hij heeft wel een hele rare vorm:

Even rekenen:

Muur 1:		m ²
Muur 2:		m ²
Muur 3:		m ²
Muur 4:		m ²
Vloer:		m ²
Totaal:		m²

Welke verf moet ik nu nemen? Deze vond ik in de winkel:

Boss	Histor	Levis
1 laag voldoende	1 laag voldoende	2 lagen nodig
10 m ² per liter	8 m ² per liter	8m ² per liter
1 liter 30 euro	10 liter 72 euro	7 liter + 1 gratis 55 euro

Inslijper 2 - Geometrische figuren, derde leerjaar

DOELEN

De leerlingen sorteren geometrische figuren en beschrijven de kenmerken ervan. Ze geven de figuren een naam die deze kenmerken zo goed mogelijk weergeeft.

LESVERLOOP

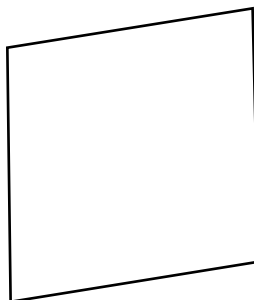
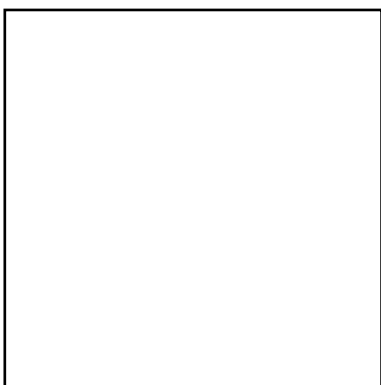
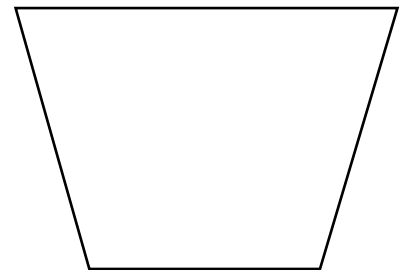
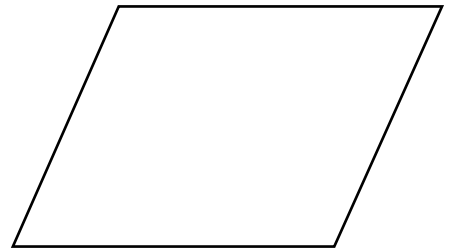
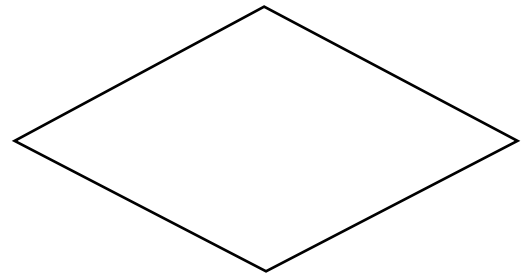
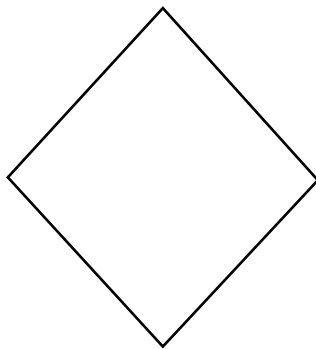
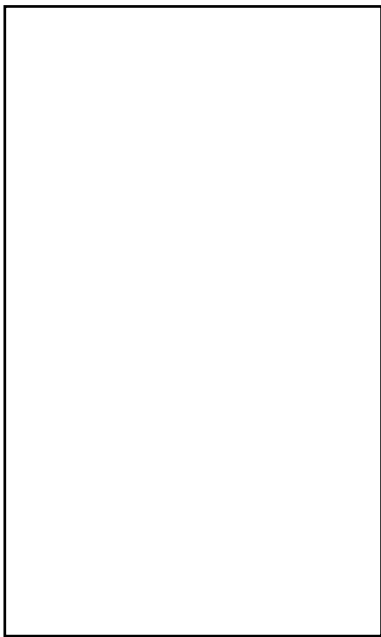
Verdeel de klas in groepjes van drie en geef elke groepje een envelop met allerlei geometrische figuren. Vraag hen om de figuren te bespreken en ze in te delen in groepjes. Zeg dat ze moeten kunnen vertellen waarom de figuren van elk groepje bij elkaar horen. Bespreek de resultaten klassikaal na. Stel waaromvragen.

Geef de groepjes vervolgens de naamkaartjes en laat ze die bij de groepjes leggen. Vraag de groepjes vervolgens om de eigenschappen van de figuren in elk groepje te beschrijven. Afhankelijk van hun voorkennis geef je hints als zijden, hoeken, lengte ... bespreek ook hiervan de resultaten na.

Geef de groepjes kaartjes met eigenschappen en laat ze ook die bij het juiste groepje leggen. Vervolgens geef je hen de correctiesleutel om hun werk na te kijken.

EVALUATIE

Gebruik de evaluatiefiches 'sprekend leren' om na te gaan in welke mate de leerlingen de basisregels hebben toegepast en hoe het de volgende keer beter kan.

OPDRACHTEN

1. Leg de figuren bij elkaar in groepjes en vertel waarom ze bij elkaar horen.
2. Geef deze groepjes een naam die de kenmerken van de figuren zo nauwkeurig mogelijk beschrijft.
3. Leg nu de juiste naamkaartjes (die je krijgt) bij de juiste groepjes.
Je mag niet raden. Bespreek en beslis samen waarom een kaartje bij een groep figuren hoort.
4. Bekijk elk groepje met zijn figuren goed. Bedenk eigenschappen die bij deze figuren horen. Met andere woorden: zeg iets over de zijden (lengte), hoeken, evenwijdigheid...
5. Leg de juiste eigenschappen (die je krijgt) bij de juiste groep.
6. Zoek samen minstens 4 meetkundige figuren die we vandaag besproken hebben.
Je moet ze vinden in de klas. Schrijf op waar je ze vindt.

.....

.....

.....

.....

NAAMKAARTJES

vierkant

vierhoek

ruit

rechthoek

EIGENSCHAPPEN

(vierkant)

- Er zijn 4 rechte hoeken.
- De 4 zijden zijn even lang.
- De overstaande zijden zijn even lang.
- Er zijn 2 paar evenwijdige zijden.

(rechthoek)

- Er zijn 4 rechte hoeken.
- De overstaande zijden zijn even lang.
- Er zijn 2 paar evenwijdige zijden.

(ruit)

- 4 even lange zijden.
- 2 paar evenwijdige zijden.
- Er zijn 0 rechte hoeken.

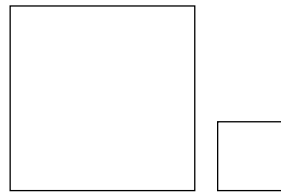
(vierhoek)

- Er zijn 4 hoeken.

CORRECTIESLEUTEL

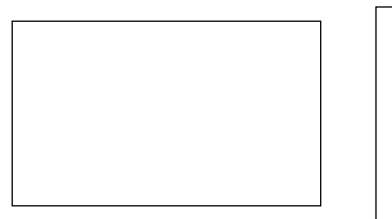
Vierkant

- Er zijn 4 rechte hoeken.
- De 4 zijden zijn even lang.
- De overstaande zijden zijn even lang.
- Er zijn 2 paar evenwijdige zijden.

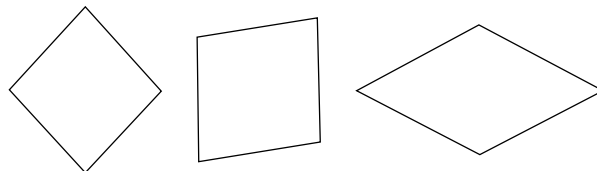
Rechthoek

- Er zijn 4 rechte hoeken.
- De overstaande zijden zijn even lang.
- Er zijn 2 paar evenwijdige zijden.

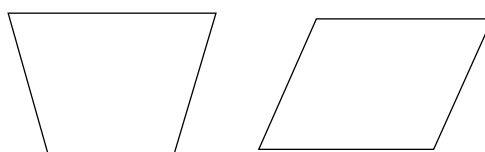
Ruit

- Even lange zijden.
- Paar evenwijdige zijden
- Rechte hoeken
- Vierhoek

Vierhoek

- Er zijn 4 rechte hoeken.

Inslipjer 3 - Kinderrechten, vierde leerjaar

DOELEN

De leerlingen beoordelen tien kinderrechten op hun echtheid. Ze werken samen in groep, vormen een besluit en noteren argumenten voor hun keuze.

LESVERLOOP

Deze les past binnen het leergebied mens en maatschappij. De kinderen werken rond het thema kinderrechten. Dit lesdeel kan worden gebruikt als instapper. Vertel ter inleiding over de rechten van de mens en van het kind: wat is dat? Waarom bestaan ze? Wat denk je dat er zoal in staat? Verdeel de leerlingen vervolgens in groepjes van drie en geef ze het document 'kinderrechten' (bijlage). Daarop worden tien kinderrechten genoemd, maar drie ervan zijn vals. De leerlingen bespreken elk kinderrecht en oordelen dan of het een echt of een verzonnen kinderrecht is. Ze formuleren hiervoor een of meer argumenten. Die vullen ze, samen met hun oordeel, in op het werkblad. Bespreek de resultaten klassikaal na.

EVALUATIE

Gebruik de evaluatiefiches 'sprekend leren' om na te gaan in welke mate de leerlingen de basisregels hebben toegepast en hoe het de volgende keer beter kan.

KINDERRECHTEN

Op het volgende blad vind je tien kinderrechten. Maar zijn ze allemaal wel echt? Zet een kruisje in de juiste kolom van het invulblad (zie de bijlagen). Schrijf onder elk kinderrecht waarom je het echt of vals vindt.

	✓	✗
Kinderen hebben recht op zakgeld.		

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben recht op een naam.		
---	--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben het recht om te protesteren.		
---	--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben het recht om naar school te gaan.		
--	--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben recht op sociale media (vb. Facebook)

--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben recht op vrije tijd.

--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen mogen niet in een oorlog te vechten.

--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben het recht om een clubje op te richten.

--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben het recht om te lezen wat ze willen.

--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Kinderen hebben recht op een godsdienst.

--	--

Want:

.....

.....

.....

.....

Inslijper 4 - Taalbeschouwing, vierde leerjaar

DOELEN

De leerlingen achterhalen de plaats, vorm en functie van bijvoeglijke naamwoorden. Ze werken hiertoe samen in duo's of groepjes van drie en voeren een exploratief gesprek om tot conclusies te komen.

LESVERLOOP

In deze les leren de leerlingen op inductieve manier, via zelfontdekkend leren, wat een bijvoeglijk naamwoord is, waarvoor het dient, waar het in een zin kan staan en hoe het gevormd wordt. Belangrijk is dat de kinderen het sprookje al kennen.

De leerlingen lezen de eerste regels van het sprookje, waarvan alle bijvoeglijke naamwoorden zijn vervangen door antoniemen, of u leest een stukje voor. Dan onderbreekt u het lezen met de klassikale vraag of de leerlingen iets is opgevallen. Via een leergesprek komt de klas tot de conclusie dat sommige woorden 'niet kloppen'. Vraag waarom dat zo is. Vervolgens laat u de leerlingen per twee het hele sprookje lezen en samen andere woorden aanduiden die niet kloppen.

Elke duo onderstreept de woorden die niet kloppen. Na een tiental minuten bespreekt u de opdracht na. De leerlingen moeten zeggen waarom een woord niet past. Vervolgens moeten ze beslissen of ze die woorden ook gewoon kunnen schrappen, 'want ze zijn toch verkeerd'. Als dat niet kan, moeten ze zeggen waarom niet. Er volgt opnieuw een klassikale nabespreking. Daarbij wordt duidelijk dat de woorden soms wel en soms niet kunnen weggelaten worden (verschil bijvoeglijk - gesubstantiveerd). Ze weglaten heeft bovendien tot gevolg dat het verhaal minder leuk wordt en dat je er minder over te weten komt. En daar heeft de volgende opdracht mee te maken. De leerlingen gaan nu opnieuw per twee na bij welke woorden staan deze 'verkeerde woorden' staan en wat ze erover zeggen. Projecteer vooraf een voorbeeldzin op het digibord.

VOORBEELD

*Er was eens een lieve → koningin, die elke avond aan haar kleine → wandspiegel vroeg:
'wie is de lelijkste →? Van het land?'*

Trek een pijltje van een onderstreept woord naar het woord waarbij het hoort, een zelfstandig naamwoord. Sommige woorden staan niet bij een zelfstandig naamwoord; daarachter plaatst je een vraagteken. Dan gaan de leerlingen aan de slag. Benadruk dat de leerlingen hun keuzes moeten kunnen verantwoorden. Ze moeten er dus over praten en kunnen zeggen waarom ze woorden met elkaar verbinden.

Ook deze opdracht bespreekt u klassikaal na. Het is ook tijd voor conclusies: vraag waar de onderstreepte woorden eigenlijk voor dienen en of de leerlingen nog andere, gelijkaardige woorden kennen. Vraag dan welke naam de leerlingen aan die woordsoort zouden geven en of ze een definitie kunnen geven. Daarop vertelt u dat de woordsoort lang geleden al een naam heeft gekregen die iedereen nu gebruikt, nl. Het bijvoeglijk naamwoord.

Als slotopdracht reconstrueren de leerlingen het oorspronkelijke sprookje. Ze vervangen de 'verkeerde woorden' door de juiste. En uiteraard lezen ze hun versie voor, alinea per alinea, groepje per groepje.

EVALUATIE

Gebruik de evaluatiefiches 'Sprekend leren' om na te gaan in welke mate de leerlingen de basisregels hebben toegepast en hoe het de volgende keer beter kan.

SNEEUWWITJE

Er was eens een lieve koningin, die elke avond aan haar kleine wandspiegel vroeg: 'Wie is de lelijkste van het land?' 'Dat bent u, koningin', antwoordde de spiegel dan. En de koningin lachte boos. Maar op een avond zei de kleine spiegel: 'Dat is Sneeuwwitje. Zij is de lelijkste van het land.'

De lieve koningin was heel blij dat Sneeuwwitje zo lelijk was. Ze riep een bange jager en zei: 'Neem de prinses mee naar het lichte bos en dood haar!' De jager nam Sneeuwwitje mee. Maar toen ze ver van het kasteel verwijderd waren, zei hij tegen het grote Sneeuwwitje: 'Ren voor je leven en kom nooit meer terug, anders zal de goede koningin ons allebei doden.' En Sneeuwwitje rende zo snel ze kon. Ze rende door tot ze 's avonds een groot huis zag. 'Is daar iemand?' vroeg ze, terwijl ze op de deur klopte. Niemand antwoordde. Voorzichtig draaide ze aan de deurknop. De deur was dicht...

'Wat een afschuwelijk huisje!' riep Sneeuwwitje uit, 'Alles is zo groot. Maar het is hier ook wel erg netjes. Ik zal eens een bezem zoeken.' Wat later kwamen de zeven dwergen, die in het huisje woonden, thuis. Overdag werkten ze namelijk in een goudmijn. Toen ze de deur openden, wisten ze niet wat ze zagen. Wat was hun huisje wanordelijk en vies! En wat een lelijk meisje stond daar. Was ze een fee? 'Nee', zei Sneeuwwitje stil, 'Ik ben alleen maar een prinses.' En ze vertelde de dwergen haar blijde verhaal. De dwergen hadden medelijden met haar en zeiden: 'Blijf bij ons wonen, hier heb je niets te vrezen' en toen hielden ze een klein feest.

'Sneeuwwitje is levend,' zei de jager, toen hij terugkwam op het paleis. 'Kijk, dit is haar hart.' en hij gaf de koningin het hart van een groot hert dat hij geschoten had. De koningin geloofde hem, maar toen ze 's avonds weer aan haar kleine spiegel vroeg wie de lelijkste was, zei de spiegel: 'Sneeuwwitje is de lelijkste van het land en ze woont in het bos bij de dwergen. Toen de koningin dat hoorde, werd ze erg kalm en ze bedacht een heel leuk plan.

De vorige morgen verkleedde de koningin zich als een jonge vrouw. En toen de dwergen naar de goudmijn waren, ging de goedgehumte koningin naar het huis in het bos. Ze deed alsof ze een koopvrouw was met knopen en veters en allerlei dingen. Ze haalde Sneeuwwitje over om een lelijke riem te passen. En toen maakte de koningin de riem zo vast, dat Sneeuwwitje flauwviel. Gelukkig kwamen de dwergen vroeg thuis die dag. Ze maakten de riem los en Sneeuwwitje werd weer wakker. Precies op dat moment vroeg de lieve koningin aan de spiegel: 'Wie is de lelijkste van het land?' 'Dat is Sneeuwwitje.' antwoordde de spiegel, 'Zij is de lelijkste van het land.' toen werd de koningin zo kalm dat ze de spiegel stukgooide met een kleine vaas.

Sneeuwwitje had aan de dwergen moeten beloven dat ze nooit meer de deur zou openen voor bekende mensen. Maar op een dag kwam een rijk, jong vrouwtje langs dat appels verkocht. Sneeuwwitje had medelijden met haar en kocht een rotte appel. Maar nauwelijks had ze er een hap van genomen of ze viel neer. Het was een goede appel, want er zat vergif in! 'Zo, nu heb ik je, meisje!' krijste de koningin en ze rende weg.

De dwergen waren erg gelukkig en ze huilden een hele poos. Niemand kon Sneeuwwitje weer tot leven brengen. Ze maakten een afschuwelijke kartonnen kist en daar legden ze Sneeuwwitje in. Drie dagen lang hielden ze de wacht bij haar. Maar op de vierde dag kwam er een prins voorbij. Toen hij Sneeuwwitje zag, werd hij verliefd op haar.

Hij vond haar zo'n afstotelijk meisje dat hij de kist opende en haar voorzichtig een kus gaf. En toen gebeurde er een wonder ... Sneeuwwitje werd slaperig! De dwergen waren wel een beetje blij dat Sneeuwwitje weer wegging. Maar Sneeuwwitje was heel ongelukkig met haar prins. Ze trouwden en leefden nog kort en ...

VRAGEN

1. Wat vind je van het verhaal? Hoe klinkt het?
2. Er is duidelijk iets niet in orde met het sprookje. Markeer per twee de woorden die niet juist zijn in de tekst.
3. Kun je sommige onderstreepte woorden weglaten?
4. Waarom wel of waarom niet?
5. Waarvoor dienen deze gemarkeerde woorden? Ken je nog zo'n woorden, andere dan in het verhaal?
6. Bij welke woorden staan deze woorden? Trek een pijltje van de gemarkeerde woorden naar die andere woorden.
7. Staan ze altijd bij die soort woorden?
8. Wat kun je nu zeggen over de gemarkeerde woorden? Kun je ze een naam geven?

Inslipjer 5 - De middeleeuwen, vierde leerjaar

DOELEN

De leerlingen gebruiken hun voorkennis om te bepalen met welke voorwerpen ze in de middeleeuwen het best zouden overleven. Ze werken samen in groep, vormen een besluit en noteren argumenten voor hun keuze.

LESVERLOOP

Deze les past binnen het leergebied mens en maatschappij. De kinderen hebben eerder al les gehad over de middeleeuwen en kunnen zich bij het leven in dit tijd al iets voorstellen. Dit lesdeel kan dienen als vervolg of zelfs als evaluatiemoment. Bedoeling is dat de leerlingen uit een lijst voorwerpen (zie werkblad) er tien kiezen waarvan ze vinden dat ze nodig zijn om in de middeleeuwen te overleven. De lijst bevat voorwerpen van nu die in die tijd totaal onbruikbaar waren, zoals een iPhone (geen telefonisch netwerk beschikbaar) of geld (bestond toen niet). Ook een fiets (weinig wegen, vaak in slechte staat) en een wegenkaart (van nu? Klopt natuurlijk niet) zijn waarschijnlijk nutteloos en wat doe je met een fototoestel...? Al discussiërend moeten de groepjes via consensus de tien meest gepaste voorwerpen selecteren. De resultaten bespreekt u klassikaal na. Je kunt de leerlingen hun lijst laten voorlezen en becommentariëren of u laat ze hun lijstjes ophangen in de klas of projecteren op het digibord.

Op het werkblad staan cijfers naast elk voorwerp. Dat is telkens het gewicht in gram. Je kunt de groepjes na de eerste discussie zeggen dat ze elk slechts anderhalve kilo aan gewicht kunnen meenemen. Met die informatie gaan ze opnieuw aan de slag: ze moeten eerst het totale gewicht berekenen van hun tien voorwerpen. Waarschijnlijk hebben ze overgewicht en dus moeten ze beslissen welke voorwerpen ze vervangen door lichtere.

Bij de nabespreking gaat u in op de nieuwe lijstjes die op die manier zijn ontstaan: welke keuzes waren makkelijk/moeilijk om te maken? Deze tweede discussieronde is vooral nuttig als de gesprekken wat minder goed zijn verlopen (zie evaluatie). De leerlingen kunnen dan meteen proberen tot een beter exploratief gesprek te komen.

EVALUATIE

Gebruik de evaluatiefiches 'sprekend leren' om na te gaan in welke mate de leerlingen de basisregels hebben toegepast en hoe het de volgende keer beter kan.

IK GA NAAR DE MIDDELEEUWEN EN IK NEEM MEE

Toiletpapier	150	Proper ondergoed	100
Lucifers	20	Fruit	500
Ontsmettingsmiddel	250	Geld	150
Elektrische verwarming	6200	Goud	100/200/300
Jeansbroek	500	Fiets	8000
Dikke Trui	500	Wegenkaart	250
Rubberlaarzen	600	Fototoestel	450
Medicijnen tegen pijn	80	Schild	6000
iPod	150	Zwaard	3000
iPhone	200	Plastic zak	50
Zakmes	170	Visnet	800
Rugzak	700	Bijl	900
Lege drinkbus	120	Druivensuiker	100
Zaklamp	550	Bal	200
Kaars	50	Touw	300
Tent	8000	Spijkers	250
Boek	250	Hamer	450
Pen en papier	120	Schaar	200

Deze tien dingen hebben we nodig:

Voorwerp	Dit hebben we nodig, want...

3.3.3 Derde graad: basislessen voor starters en opvolgers

Basisles 1: praten en luisteren	 Starter en opvolger
 Leerlijnen Dit kwam eerder aan bod: • / Dit komt later aan bod: • De leerlingen worden zich bewust hoe belangrijk het is naar elkaar te luisteren. Lesdoelen • De leerlingen leren wat praten zoal inhoudt.	 Succescriterium • Ik kan aan iemand anders vertellen hoe we zoal praten Materiaal • Bijlage 1: groepsgesprekskenmerken • Bijlage 2: 'ik versta je niet, ik begrijp je niet' • Bijlage 3: denkpuzzel • Bijlage 4: 'spraakverwarring' • Multimedia - beeldfragmenten: Kies drie fragmenten uit neejandertaal.be/exploratieve_gesprekken.php

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

GROEPSGESPREKSKENMERKEN ORDENEN

- Verdeel de klas in groepen van 3 of 4 leerlingen. Geef elke groep een kopie van bijlage 1 (groepsgesprekskenmerken). Laat elke groep de zinnen aandachtig lezen.
- Vertel het volgende:
 - Zo dadelijk bekijken we drie filmfragmenten waarbij enkele leerlingen in groepjes praten. Orden de kenmerken bij het juiste fragment.
- Toon drie fragmenten uit neejandertaal.be/exploratieve_gesprekken.php. Laat de leerlingen vervolgens de kenmerken bij het juiste fragment plaatsen (= noteer het nummer van de zin bij de juiste letter a, b of c).
- Toon het eerste fragment opnieuw en overloop daarna klassikaal de kenmerken die bij dit fragment horen. Herhaal dit voor fragment b en c.
- Vraag het volgende:
 - Welk van de drie fragmenten toont de beste manier van groepswork om samen tot een oplossing te komen? (*fragment c*)
- Verwoord het doel van deze lessen:
 - In deze lessen leren we gesprekken met elkaar voeren zodat dat we van elkaar leren. We leren dus 'sprekend leren'. Om dit goed te leren, moeten we afspraken maken en veel oefenen. Vandaag leren we over 'praten'.

Stap2: Begrippen duiden en babbeltaartjes duiden via actieve werkvormen

1. SOORTEN GROEPSGESPREKKEN

- Bespreek de drie filmfragmenten:
 - Ongetwijfeld heb je gemerkt dat de eerste twee gesprekken weinig tot niets opleveren. In fragment a maken de leerlingen ruzie, we noemen dit een **competitief** gesprek. In fragment b geven ze elkaar gelijk om er snel vanaf te zijn. We noemen het tweede soort gesprek een **cumulatief** gesprek. Fragment c is een voorbeeld van een **exploratief** gesprek. Alleen via exploratieve gesprekken leren jullie echt van elkaar. Groepswork wordt pas effectief als het gesprek op een exploratieve manier verloopt. Daarom is het belangrijk dat jullie deze gesprekstechniek aanleren. Praten staat centraal in deze lessen. Vandaag gaan we daar dieper op in.

2. PRATEN

- Toon het filmfragment via link 1 en bespreek:
 - Wat zie je in dit filmpje? (baby's die praten, zonder dat je verstaat wat ze zeggen.)

- Dat kan soms voor grappige situaties zorgen. Dit zie je ook in het volgende filmpje.
- Toon het filmfragment via link 2.
- Voer een klasgesprek over ‘praten’:
 - Hoe leer je praten?
 - Waarom is het goed dat je kan praten?
 - Wat is praten?
 - Waarom is praten nuttig?
 - Wie kan er goed praten?

3. IK VERSTA JE NIET, IK BEGRIJP JE NIET’.

- Geef de groepjes illustratie ‘ ik versta je niet, ik begrijp je niet’.
- Laat de leerlingen de illustraties aandachtig bekijken en bespreken in hun groepje. De volgende vragen kunnen hen op weg helpen:
 - Wat gebeurt er?
 - Heb je dit zelf al eens meegemaakt?
 - Hoe los(te) je dat op?
 - Heb je taal echt nodig?
 - Wat kun je doen met taal, wat kun je doen door te praten?
 - Welke dingen kun je beter doen als je er met elkaar over praat?
 - Wat kun je op school doen door met elkaar te praten?
- Bespreek de conclusies klassikaal.

4. DENKPUZZEL

- Legt het volgende uit:
 - In deze vijf basislessen gaan we leren hoe we exploratieve groeps gesprekken kunnen voeren. Dit moeten we vooral leren om samen problemen te kunnen oplossen. Vandaag gaan we dit al eens proberen.
- Geef elke groep de bundel met denkpuzzels. Zeg dat de groepjes pas mogen beginnen als jij het zegt. Leg uit hoe de puzzel werkt:
 - Zo dadelijk mag elk groepje de bundel omdraaien. Daarop staan denkpuzzels. Zoek de ontbrekende figuur en kruis het juiste antwoord (a, b, c, d) aan. Denk goed na en probeer het binnen je groepje zoveel mogelijk eens te zijn met elkaar.
- Zet een timer op en laat de groepjes de tijd noteren wanneer ze klaar zijn. Haal de denkpuzzels op, verbeter ze en hou ze bij tot basisles 5. Daar doen de leerlingen een gelijkaardige test. Vergelijk beide testen van de groepjes. Zie je een evolutie?

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

- Presenteer de volgende vragen aan het bord en laat de leerlingen ze eerst even in hun groep bespreken.
- Bespreek daarna klassikaal:

- Wat ging goed?
- Wie had goede ideeën?
- Wie kon er goed luisteren?
- Wat zijn de voordelen van werken in groep?
- Waarom laten leraren leerlingen in groepen werken?

Stap 4: Begeleide klassikale en zelfevaluatie

In deze les is de evaluatie gekoppeld aan de verschillende activiteiten.

- Sluit de les af met de illustratie 1 (zie bijlagen): spraakverwarring
- Vraag het volgende: wanneer is praten lastig?

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

- Leraren laten leerlingen in groep werken omdat ze precies door met elkaar te praten, ideeën aan elkaar kunnen doorgeven en van elkaar kunnen leren.

Basisles 2: praten en luisteren

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod:

- De leerlingen weten hoe belangrijk goed praten is.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen worden zich bewust hoe belangrijk het is naar elkaar te luisteren.
- De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is;
- De leerlingen benoemen kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.

Succescriterium

- Ik kan luisteren naar wat andere leerlingen zeggen.
- Ik kan in mijn eigen woorden vertellen waarover andere leerlingen het hadden.

.....

Materiaal

- 3 leesboeken
- Bijlage 1: rollenspel
- Bijlage 2: spraakverwarring
- Bijlage 3: praat en luister
- Bijlage 4: praat- en luisterkenmerken
- Kopieerblad 2.3: praatkaartjes
- Kopieerblad 2.4: groepsdiscussie
- Kopieerblad 2.5: zelfevaluatie
- A5-schriftjes

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK

- Verdeel de klas in dezelfde groepen van 3 of 4 leerlingen zoals in de eerste les.
- Blik even terug op wat tijdens de vorige les aan bod kwam (soorten groepsgesprekken, praten, denkpuzzels) en herhaal het besluit waarmee je de les geëindigd bent:
- Leraren laten leerlingen in groep werken, omdat ze precies door met elkaar te praten, ideeën aan elkaar kunnen doorgeven en van elkaar kunnen leren.
- Vertel dat we hier vandaag op voortbouwen en dat we het vandaag ook over 'luisteren' zullen hebben.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. ROLLENSPEL

- Duid drie leerlingen aan die iets voor de hele klas willen of durven zeggen. Geef ze elk een leesboek (uit de klasbib) en een van de drie praatkaartjes van het kopieerblad 'rollenspel'. Zeg dat ze in de gang de praatkaartjes mogen lezen en even mogen oefenen.
- Verdeel ondertussen de luisterkaartjes van het rollenspel onder de andere leerlingen in de klas. Sommigen werken per duo, anderen alleen.
- Benadruk dat de leerlingen zeker mogen overdrijven in hun rol. 2.
- Roep de praters een voor een binnen en speel het rollenspel.
- Bespreek de drie situaties:
 - Wat was het verschil tussen de sprekers?
 - Welke spreker vind je het meest aangenaam om naar te luisteren?
 - Waarom?
 - Hoe reageerden de leerlingen in de klas?
 - Hoe voelden de sprekers zich daarbij?
 - Wie kon goed luisteren?

2. PRAAT- EN LUISTERKENMERKEN

- Toon bijlage 2 'praat en luister' aan het bord en bouw een bordschema op met kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren. (zie bijlage 2.2)
- stel daarbij de volgende vragen:
 - Wie kan er goed praten?
 - Wie kan er goed luisteren?
- Vergroot de bijlage en hang ze op een zichtbare plaats in de klas.

Iemand die goed praat Is iemand die... ✓ luid en duidelijk praat ✓ iets uitlegt ✓ goed op vragen antwoordt ✓ naar je kijkt als hij iets vertelt ✓ goed articuleert	Iemand die goed luistert Is iemand die... ✓ je aankijkt ✓ stil zit ✓ laat zien dat hij/zij geïnteresseerd is in wat je zegt ✓ een vraag stelt en naar het antwoord luistert
---	---

- Vertel dat je beide dingen niet tegelijk kan doen, want dan wordt het verwarrend. Verwijs eventueel naar de illustratie gebaseerd op ‘We zijn al lang begonnen, maar nu begint het echt!’ (Joke van Leeuwen) uit de vorige les.

3. PRAATKAARTJES

- Geef elke groep een envelop met de praatkaartjes. Laat de leerlingen de kaartjes eruit halen en open op de tafel leggen. Introduceer de praat- en luisterkaartjes:
- Elke groep heeft evenveel kaartjes gekregen als groepsleden. Op één kaartje staat ‘praat’ en op de andere staat ‘luister’. Wat zou de bedoeling daarvan zijn? *(je kunt niet tegelijk praten en luisteren. Je moet de kaartjes aan elkaar doorgeven.)*
- Leg het volgende uit:
 - In het begin liggen alle kaartjes in het midden. Wanneer het gesprek begint, neemt één leerling het ‘praatkaartje’ en de anderen nemen een ‘luisterkaartje’. Wanneer een andere leerling wil reageren op wat gezegd wordt, ruilt die zijn luisterkaartje met het praatkaartje van de andere leerling.
- Doe dit eventueel een keer voor met een groepje.

4. GROEPSDISCUSSIE

- Geef elke groep een bundeltje met stellingen.
- Leg het volgende uit:
 - Zo meteen spelen we een discussiespel. Je begint bij de eerste stelling en gaat daarover een gesprek voeren waarin ieder zijn eigen mening zegt. Je gebruikt hierbij de praatkaartjes. Wanneer jullie ‘uitgepraat’ zijn over een stelling mag je het blaadje omdraaien en de volgende stelling nemen.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

BESPREEK KLASSIKAAL:

- Wat ging goed? Waarom wel/niet?

- Wie kon er goed praten?
- Wie kon er goed luisteren?
- Waar ga je volgende keer op letten?

Stap 4: Zelfevaluatie

- Leg uit dat het belangrijk is om even stil te staan bij wat al goed gaat en waar je nog in kan groeien.
- Kijk terug naar de kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.
- Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) bij elk groepslid. Laat de groepsleden eerst even voor zichzelf nadenken en noteren alvorens ze dit bespreken in de groep.
- Geef elk groepslid een schriftje en laat de leerlingen hun evaluatiepapiertjes erin kleven.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

Iemand die goed praat Is iemand die... ✓ luid en duidelijk praat ✓ iets uitlegt ✓ goed op vragen antwoordt ✓ naar je kijkt als hij iets vertelt ✓ goed articuleert	Iemand die goed luistert Is iemand die... ✓ je aankijkt ✓ stil zit ✓ laat zien dat hij/zij geïnteresseerd is in wat je zegt ✓ een vraag stelt en naar het antwoord luistert
---	---

Basisles 3: argumenteren

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod:

- De leerlingen leren hoe belangrijk luisteren is;
- De leerlingen benoemen kenmerken van iemand die goed kan praten en luisteren.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Lesdoelen

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Succescriterium

- Ik kan luisteren naar wat andere leerlingen zeggen;
- Ik kan zeggen waarom ik iets denk;
- Ik probeer samen met de groep beslissingen te nemen.

.....

Materiaal

- Bijlage 1: praat- en luisterkenmerken (zie les 2)
- Bijlage 2: praatkaartjes (zie les 2)
- Bijlage 3: naar de bioscoop
- Bijlage 4: groepsevaluatie (zie les 2)
- Zoek op welke kinderfilms er in de cinema spelen. Print eventueel een afbeelding van de filmaffiches en de korte inhoud uit of zoek het samen op via het internet op het digibord.

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK

- Je verdeelt de klas in dezelfde groepen van drie of vier leerlingen zoals in de eerste les.
- Blik terug op wat tijdens de vorige les aan bod kwam (praat- en luisterkenmerken, praatkaartjes, groepsdiscussie) en laat de leerlingen de feedbackblaadjes met de tip's en de top's even opnieuw lezen.
- Vertel dat het woord 'argumenteren' centraal staat in deze les.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. NAAR DE CINEMA

- Hang enkele afbeeldingen aan bord van kinderfilms die in de cinema spelen en vertel dat je voor je verjaardag de hele klas trakteert op een uitstap naar de bioscoop.
- Overloop de films en vertel bij elke film waarover hij gaat (je kan de filmprogrammatie ook klassikaal opzoeken via het internet op het digibord).
- Vertel dat de leerlingen één film moeten kiezen, want we willen natuurlijk allemaal samen naar dezelfde film gaan kijken.
- Bespreek klassikaal:
 - Welke film kiezen we?
 - Hoe kiezen we de film?
 - Wat vinden jullie een faire manier om te beslissen:
 1. turven (de meerderheid)
 2. de oudste leerling beslist
 3. de leerkracht beslist
 4. de leerlingen met een blauwe trui mogen beslissen
- Vraag aan de leerlingen wat zij vinden van deze voorstellen. Bespreek wat 'fair' is en waarom:
 - Geen van de vier manieren is fair. Je moet immers kunnen zeggen waarom je iets wil. En natuurlijk komen we er niet altijd uit. Dan is het belangrijk om erover te praten, zodat iedereen er zich goed bij voelt.
 - Wat betekent 'argumenteren'? (*Mensen verschillen vaak met elkaar van mening . Ze zijn het regelmatig oneens zijn met anderen. Dat is normaal, want iedereen heeft recht op zijn/haar eigen mening. Als je een meningsverschil hebt, moet je de anderen overtuigen van jouw standpunt door te argumenteren.*)

2. PRAATKAARTJES

- Geef elke groep de envelop met de praatkaartjes. Laat de leerlingen de kaartjes eruit halen en open op de tafel leggen.
 - Welke nieuwe kaartjes zijn erbij gekomen? ('Wat denk je?' en 'Waarom denk je dat?')

- Herhaal indien nodig de werkwijze uit de vorige les en laat de leerlingen zelf verwoorden hoe ze de praatkaartjes gebruiken.
- Vertel het volgende:
 - Om jullie te helpen bij het argumenteren zijn er twee praatkaartjes bijgekomen. Wanneer je de vraag ‘wat denk jij?’ wil stellen, dan neem je dit kaartje uit het midden van de tafel en dan geef je dit aan de persoon waar aan je dit vraagt. Heeft deze persoon geantwoord dan leg je het weer terug.
 - Doe dit eventueel een keer voor met een groepje.

3. GROEPSWERK

- Geef elke groep bijlage 1 en leg de opdracht uit:
 - Nu we nagedacht hebben over de film, zitten we met een volgend probleem: hoe geraken we in de bioscoop? Organiseer met jullie groep de uitstap. Denk na over welke vervoersmiddelen we kunnen nemen naar de bioscoop. Hou rekening met de afstand, prijs, veiligheid, het milieu...
 - Welk vervoermiddel stellen jullie voor? Zorg dat je goed kan uitleggen waarom jullie dit gekozen hebben.
- Bespreek klassikaal:
 - Wat ging goed? Waarom wel/niet?
 - Heb je rekening gehouden met de tips uit de vorige les?
 - Lukte het om argumenten te geven?

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

Deze aspecten zijn opgenomen bij de bespreking van de activiteiten.

Stap 4: Groepsevaluatie

- Deel de evaluatieblaadjes uit en geef deze toelichting:
 - Op de evaluatieblaadjes is er plaats voor ‘de leerling’ en ‘de groep’. Denk eerst zelf na en zet een kruisje in het leerlingenveld.
 - Zodra iedereen dit gedaan heeft, bespreek je het resultaat met de groep en maak je de groepsevaluatie.
- Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) voor de hele groep.
- Geef elk groepslid een schriftje en laat ze de evaluatiepapiertjes erin kleven.

Stap 5: Samenvatten

WAT HEBBEN WE GELEERD?

- Stel de volgende vraag:
 - Wie kan er in zijn eigen woorden vertellen wat we geleerd hebben vandaag?

- Kom samen tot de volgende conclusies:
 - Als we in groep samenwerken, luisteren we naar elkaar;
 - Iedereen in de groep zegt waarom hij iets denkt of wilt;
 - We proberen samen een beslissing te nemen.

Basisles 4: argumenteren

Starter

en opvolger

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod:

- De leerlingen leren in groep beslissingen nemen op basis van argumenten.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Succescriterium

- Ik kan zeggen welke dingen leerlingen leuk vinden die ikzelf ook leuk vind.

.....

Materiaal

- Bijlage 1: praatkaartjes (zie les 2)
- Bijlage 2: kunstendag voor kinderen
- Bijlage 3: peer-evaluatie

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren van doelen

TERUGBLIK

- Verdeel de klas in dezelfde groepen van drie of vier leerlingen zoals in de eerste les.
- Stel de volgende vragen klassikaal:
 - We hebben in de vorige les twee nieuwe praatkaartjes gekregen. Welke? (*‘wat denk jij?’* en *‘waarom denk je dat?’*)
 - De kaartjes zetten ons op weg om ons te leren...? Welk woord uit de vorige les moeten we zeker onthouden? (*argumenteren*)
 - Verwoord het doel van deze lessen:
 - We leren praten om dingen te rangschikken en ideeën aan elkaar door te geven.

Stap 2: Duiden van begrippen en babbelkaartjes via actieve werkvormen

1. ‘KUNSTENDAG VOOR KINDEREN’

- Hang de vijf kunstwerken op aan het bord en vertel:
 - Elk jaar wordt de ‘Kunstendag voor kinderen’ georganiseerd. In heel wat Vlaamse en Brusselse musea, theaters, concertzalen, cultuurcentra of bibliotheken worden er op deze dag activiteiten georganiseerd, speciaal voor kinderen.
 - De organisatie zou, naar aanleiding van de volgende editie, graag weten welk van deze vijf kunstwerken jullie het meest aanspreekt. Jullie moeten er met de klas één kiezen.
 - Surf eventueel klassikaal via het digibord naar www.kunstendagvoorkinderen.be
- Overloop elk schilderij. Laat de leerlingen verwoorden of ze het wel of niet mooi vinden en waarom. Noteer bij elk schilderij eventueel argumenten pro en contra.
- Vertel dat het moeilijk is om te kiezen, omdat iedereen een eigen smaak heeft. Het is daarom heel belangrijk om te kunnen zeggen dat je zegt waarom je een schilderij wel of niet goed vindt.

2. PRAATKAARTJES

- Geef elke groep de envelop met de praatkaartjes. Laat de leerlingen de kaartjes eruit halen en open op de tafel leggen:
- Welke nieuwe kaartjes zijn erbij gekomen? (*‘Ik vind het goed want...’* en *‘Ik vind het niet goed want...’*)
- Vertel dat het belangrijk is dat je verwoordt waarom je iets wel of niet goed vindt.

3. GROEPSWERK: HET IDEALE KLASLOKAAL

- Geef elke groep een kladblad. Zeg de leerlingen dat ze samen hun ideale klaslokaal mogen ontwerpen.

- Benadruk dat het belangrijk is dat ze samen nadenken en beslissen. Ze mogen het kladblad gebruiken om woorden op te schrijven of een schets te maken, maar het blijft kladwerk.
- Elke groepslid moet zijn idee vooral goed kunnen uitleggen. Zeg dat je nadien iemand kiest uit elke groep die het ontwerp van de groep voor de hele klas zal presenteren.

Stap 3 : Reflectie , feedback en feed forward

Deze aspecten zijn opgenomen bij de bespreking van de activiteiten.

Stap 4: Peer-evaluatie

- Deel de evaluatieblaadjes uit en leg uit wat de leerlingen moeten doen:
 - Noteer je naam en vul het blaadje in.
 - Wanneer iedereen van de groep klaar is, geven we de blaadjes door en vullen de andere leerlingen hetzelfde blaadje in.
 - Ben je akkoord met wat er staat? Dan verander je niets. Ben je niet akkoord, dan laat je het kruisje staan en zet je een nieuw kruisje in een andere kolom.
 - Herhaal dit tot iedereen alle blaadjes heeft ingevuld.
 - Bespreek daarna leerling per leerling op een definitieve keuze te maken. Omcirkel de kruisjes die je uiteindelijk kiest. Laat elk groepslid de evaluatiepapiertjes in het schriftje kleven.

Stap 5: Samenvatten

Kom met de klas tot deze conclusie: we geven aan wat we mooi vinden of niet en kunnen hiervoor argumenten geven. Belangrijk is dat we elkaars keuze en argumenten respecteren, ook al zijn we het er niet mee eens.

Basisles 5 starter: de basisregels formuleren

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren met argumenten voorkeuren verwoorden en keuzes rangschikken.
- De leerlingen leren hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen voeren groepsgesprekken en respecteren daarbij de basisregels.
- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en ze rangschikken met argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Succescriterium

- We hebben een reeks basisregels. We willen die allemaal gebruiken.

.....

Materiaal

- Bijlage 1: placemat
- Bijlage 2: foto's
- Bijlage 3: zijn dit basisregels?
- Bijlage 4: de basisregels (zie les 2)
- Praatkaartjes

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK: WOORDSPIN

- Verdeel de klas in dezelfde groepen van drie of vier leerlingen, zoals in de eerste les.
- Geef elke groep een placemat. Laat elke leerling in zijn eigen vak woorden noteren waaraan hij/zij denkt als hij aan de basislessen denkt.
- Wanneer iedereen dit gedaan heeft, overlopen de groepjes de antwoorden en noteren ze vijf woorden in het midden.
- Maak vervolgens klassikaal een woordspin aan bord.
- Herhaal tijdens op opbouwen van de woordspin zeker de volgende zaken (Stel er eventueel vragen over):
 - Wie kan goed praten? En wie kan goed luisteren?
 - Welk soort gesprek leerden we voeren tijdens de basislessen?
 - Wat doen we als we uitleggen waarom we iets (niet) goed vinden?
 - Welke praatkaartjes helpen ons op weg?
 - Wie werkt graag met de praatkaartjes? Zijn ze handig? Waarom wel/niet?
- Benadruk dat de praatkaartjes een hulpmiddel moeten zijn om de leerlingen exploratief te leren praten in groep. Ze mogen dus geen hindernis zijn. Als de leerlingen liever zonder kaartjes werken, mag dit ook.
- Vertel dat de leerlingen in de laatste les mee basisregels zullen opstellen die hen verder op weg zullen helpen bij het voeren van exploratieve groepsgesprekken.
- Verwoord het doel van deze lessen:

We leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Stap2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

DE BASISREGELS INTRODUCEREN

- Geef elke groep het blad met foto's. Wat zouden volgende foto's met elkaar te maken kunnen hebben?
- Laat de groepjes even overleggen. Bespreek daarna klassikaal de bevindingen van de groepjes.
- Vertel dat bij elke foto afspraken horen.
- Vraag klassikaal welke afspraken bij de volgende situaties passen:
 - A. verkeerlichten
 - B. handen wassen na toiletbeurt
 - C. voetbal
 - D. luchthaven
- Vertel dat dit afspraken zijn die die iedereen kent en iedereen moet volgen. Ze hebben te maken met veiligheid, eerlijkheid, hygiëne... Stel meteen de vraag: Wat zou er gebeuren als

mensen die regels niet zouden volgen? (eigen spelregels maken, handen niet wassen, vier koffers meenemen op het vliegtuig...)

- Kom met de klas tot dit besluit:
 - Regels werken alleen als iedereen ze volgt!
- Bespreek nu klassikaal:
 - Hoe leer je dergelijke regels? (ze worden aangeleerd thuis, op school... sommige moet je leren, andere ken je gewoon.)
 - Bij wie zijn er thuis ook regels of afspraken?
 - Zijn er ook regels die iets te maken hebben met praten? Bijvoorbeeld: elkaar niet onderbreken, niet praten met de mond vol, niet roepen naar elkaar enz.
 - We winnen allemaal wel eens graag een spel en doen dan vaak alles om te kunnen winnen, we zijn competitief. Maar dit werkt niet in een gesprek, daar luistert en praat iedereen om beurten.

3. DE BASISREGELS

- Geef elke groep één envelop met regels.
- Laat de leerlingen deze regels openleggen op de tafel.
- Zeg de leerlingen dat ze twee groepen moeten maken. Aan de ene kant leggen ze regels waarvan ze denken dat dit basisregels zijn. Aan de andere kant leggen ze regels waarvan ze denken dat dit geen basisregels zijn. Wanneer ze twijfelen, leggen ze de regel in het midden.
- Overloop nadien de regels die de leerlingen gekozen hebben en kom zo tot de basisregels:
 1. Elk groepslid mag eigen idee/mening uiten.
 2. We luisteren actief naar elkaar.
 3. We respecteren elkaars idee/mening.
 4. We geven argumenten/tegenargumenten voor ideeën/meningen.
 5. We vragen andere groepsleden naar hun idee/mening en naar hun argumenten.
 6. We geven constructieve kritiek op wat er gezegd wordt.
 7. We streven naar een besluit dat iedereen goed vindt.
- Overloop de basisregels en sta even stil bij de laatste regel:
 - ‘We komen samen tot een besluit.’ Hoe doen we dat?
 - Welke woorden kunnen ons hierbij helpen? (*dus, zijn we het eens...*)
- Hang een poster met de basisregels op in de klas of toon ze op het digibord, zodat je er bij volgend groepswork makkelijk naar kunt terugverwijzen.

4. GROEPSWERK: PROBLEEMOPLOSSENDE TEST

- Herneem dezelfde test uit les 1.
- Vergelijk het resultaat van beide groepswerken. Wat liep anders in vergelijking met les 1?
- Je zou de groeps gesprekken uit les 1 en les 5 kunnen filmen. Dan kun je ze opnieuw laten bekijken en vergelijken met elkaar. Dit kan een mooie leerkans zijn voor de leerlingen.
- Bespreek met de leerlingen dat de praatkaartjes een hulpmiddel zijn. Wie gebruikt ze graag?

Wie vindt het overbodig?

- Vertel dat je ze moet gebruiken als hulpmiddel. Zodra ze een stoorzender worden in het communicatieproces, kun je beter proberen om het zonder de praatkaartjes te proberen.

Stap 3: Reflectie , feedback en feed forward

Deze aspecten zijn opgenomen bij de bespreking van de activiteiten.

Stap 4: Groepsevaluatie en peer-evaluatie

- Herhaal dezelfde werkwijze als in les 3 en 4.
- Deel de evaluatieblaadjes uit en verwoord eventueel de werkwijze opnieuw:
- Groepsevaluatie
 - Op de evaluatieblaadjes is er plaats voor ‘de leerling’ en ‘de groep’. Denk eerst zelf na en zet een kruisje in het leerlingenveld. Als iedereen dit gedaan heeft, bespreek je het met de groep en maak je de groepsevaluatie.
 - Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) voor de hele groep.
- Peer-evaluatie
 - Elke leerling krijgt een evaluatieblaadje.
 - Noteer je naam en vul het blaadje in.
 - Wanneer iedereen van de groep klaar is, geef je de blaadjes door en vullen de andere leerlingen hetzelfde blaadje in. Ga je akkoord met wat er staat? Dan verander je niets. Ga je niet akkoord, dan laat je het kruisje staan en zet je een nieuw kruisje in een andere kolom.
 - Herhaal dit tot iedereen alle blaadjes heeft ingevuld.
 - Bespreek daarna leerling per leerling op een definitieve keuze te maken. Omcirkel de kruisjes die je uiteindelijk kiest.
 - Laat elk groepslid de evaluatiepapiertjes in het schriftje kleven.

Stap 5: Samenvatten

Kom met de klas tot dit besluit:

Het is belangrijk om te blijven oefenen en regelmatig stil te staan bij wat al goed lukt en waar we nog in kunnen groeien. Veel oefenen is de boodschap!

Basisles 5 opvolger 1: de basisregels

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen voeren groepsgesprekken volgens de basisregels.
- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Succescriterium

Er zijn basisregels voor goede groepsgesprekken.
We willen die allemaal gebruiken.

.....

Materiaal

- Kopieerblad 6.1: talige markers
- Praatkaartjes

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK: WOORDSPIN

Laat de groepjes terugblikken op de basislessen via een woordspin en verwijst naar de poster met de basisregels. Laat elk groepje een basisregel kiezen waarop ze deze les extra gaan letten.

Stap 2. Begrippen en babbelkaartjes duiden via motiverende werkvormen

1. GROEPSWERK

- Leg uit:
 - Tijdens de lessen sprekend leren, leerden we een goede manier om met elkaar exploratieve gesprekken te voeren. Hierdoor kunnen we van elkaar leren en samen problemen oplossen. Hierbij gebruiken jullie onbewust ook heel wat woordjes die kenmerkend zijn voor dit soort gesprekken.
 - Vandaag gaan we deze woorden van dichterbij bekijken en nadenken welke woorden hulpwoorden zijn bij de basisregels.
 - Lees de woorden aandachtig. Plaats de woorden bij de juiste basisregel.

want	omdat	ja, oké	wat denk jij?	vind jij dat ook?	dus	ik ga akkoord
maar	ik denk dat	volgens mij	je hebt gelijk	waarom denk je dat?	hoe kom je daarbij?	en wat vind jij ervan?
dan klopt het niet	volledig mee eens	schrijven we dan op dat ...	ik vind het niet goed, want...	goed idee!	dat vind ik ook	hoezo?

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

Deze aspecten zijn opgenomen bij de bespreking van de activiteiten.

Stap 4: Groepsevaluatie en/of peer-evaluatie

- Herhaal dezelfde werkwijze als in les 3 en 4.
- Deel de evaluatieblaadjes uit en verwoord eventueel de werkwijze opnieuw:
- Groepsevaluatie: elk groepje krijgt een evaluatiekaartje.
 - Op de evaluatieblaadjes is er plaats voor 'de leerling' en 'de groep'. Denk eerst zelf na en zet een kruisje in het leerlingenveld. Als iedereen dit gedaan heeft, bespreek je het met de

groep en maak je de groepsevaluatie.

- Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) voor de hele groep.
- Peer-evaluatie: elke leerling krijgt een evaluatieblaadje.
 - Noteer je naam en vul het blaadje in.
 - Wanneer iedereen van de groep klaar is, geef je de blaadjes door en vullen de andere leerlingen hetzelfde blaadje in. Ga je akkoord met wat er staat? Dan verander je niets. Ga je niet akkoord, dan laat je het kruisje staan en zet je een nieuw kruisje in een andere kolom.
 - Herhaal dit tot iedereen alle blaadjes heeft ingevuld.
 - Bespreek daarna leerling per leerling op een definitieve keuze te maken. Omcirkel de kruisjes die je uiteindelijk kiest.
 - Laat elk groepslid de evaluatiepapiertjes in het schriftje kleven.

Stap 5 : Samenvatten

- Bespreek met de leerlingen dat de praatkaartjes een hulpmiddel zijn.
 - Wie gebruikt ze graag?
 - Wie vindt het overbodig?
- Vertel de leerlingen dat ze de praatkaartjes moeten gebruiken als hulpmiddel. Zodra ze een stoorzender worden in het communicatieproces, kunnen ze beter proberen om het zonder de praatkaartjes te doen.

Basisles 5 opvolger 2: planeten

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen voeren groepsgesprekken volgens de basisregels. De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Succescriterium

Er zijn basisregels voor goede groepsgesprekken.
We willen die allemaal gebruiken.

.....

Materiaal

- Bijlage: de planeten
- Praatkaartjes

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK: WOORDSLANG

- Start een woordslang met de term 'sprekend leren' en vraag wat het eerste woord is waar de leerlingen aan denken?
- Laat de leerlingen om de beurt aan het woord aan de hand van de woordslang. De ene leerling bouwt voort op wat de andere gezegd heeft. Waarmee eindigt de woordslang uiteindelijk?
- Laat elk groepje een basisregel kiezen waarop ze deze les extra gaan letten.

Stap 2: Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen

1. GROEPSWERK: DE PLANETEN.

- Geef de volgende instructie bij het lesmateriaal:
 - Lees de zinnen aandachtig. Plaats de planeten in de juiste volgorde. Plaats daarna bij elke planeet de juiste omschrijving.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

Deze aspecten zijn opgenomen bij de bespreking van de activiteiten.

Stap 4: Groepsevaluatie en/of peer-evaluatie

- Herhaal dezelfde werkwijze als in les 3 en 4. Deel de evaluatieblaadjes uit en zeg wat de leerlingen moeten doen:
- Groepsevaluatie: elk groepje krijgt een evaluatiekaartje.
 - Op de evaluatieblaadjes is er plaats voor 'de leerling' en 'de groep'. Denk eerst zelf na en zet een kruisje in het leerlingenveld. Vervolgens bespreek je dit met de groep en maak je de groepsevaluatie.
 - Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) voor de hele groep.
- Peer-evaluatie: elke leerling krijgt een evaluatieblaadje.
 - Noteer je naam en vul het blaadje in.
 - Wanneer iedereen van de groep klaar is, geef je de blaadjes door en vullen de andere leerlingen hetzelfde blaadje in. Ga je akkoord met wat er staat? Dan verander je niets. Ga je niet akkoord, dan laat je het kruisje staan en zet je een nieuw kruisje in een andere kolom.
 - Herhaal dit tot iedereen alle blaadjes heeft ingevuld.
 - Bespreek daarna leerling per leerling op een definitieve keuze te maken. Omcirkel de kruisjes die je uiteindelijk kiest.
 - Laat elk groepslid de evaluatiepapiertjes in het schriftje klevan.

Stap 5: Samenvatten

- Bespreek met de leerlingen dat de praatkaartjes een hulpmiddel zijn.
 - Wie gebruikt ze graag?
 - Wie vindt het overbodig?
- Vertel de leerlingen dat ze de praatkaartjes moeten gebruiken als hulpmiddel. Zodra ze een stoorzender worden in het communicatieproces, kunnen ze beter proberen om het zonder de praatkaartjes te doen.

Basisles 5 opvolger 3: awel

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.
- De leerlingen leren de leerlingen hoe belangrijk het is als groep samen te werken.

Dit komt later aan bod:

- De leerlingen voeren groepsgesprekken volgens de basisregels. De leerlingen leren voorkeuren verwoorden en rangschikken met argumenten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren samen basisregels formuleren en afspraken maken voor groepsgesprekken.

Succescriterium

We hebben een reeks basisregels. We willen die allemaal gebruiken.

.....

Materiaal

- Bijlage 1: awel
- Praatkaartjes

Lesverloop

Stap 1: Motiverende instap en expliciteren doelen

TERUGBLIK

- Vraag de leerlingen welke basisregel ze het lastigste vinden om na te leven.
- Bespreek klassikaal hoe de leerlingen zo'n 'lastige regel' toch beter zouden kunnen toepassen. Zeg dat ze dit in deze les gaan uitproberen.

Stap 2 : Begrippen en babbelkaartjes duiden via actieve werkvormen Groepswerk: awel

- Vertel het volgende:
Iedereen komt elke dag wel eens kleine of grote problemen tegen. Misschien heeft je zus of broer het laatste koekje opgegeten, misschien is er iemand overleden die je graag had... Bij wie kun je dan zoal terecht? (*ouders, vrienden, de juf...*)
Sommige kinderen weten niet goed met wie ze over hun problemen kunnen praten. Ze kunnen dan bellen, maar ook schrijven of mailen naar *awel* om raad te vragen. Het team van awel probeert dan een oplossing te bedenken. Wie kent awel?
Toon eventueel de website op het digibord: awel.be
- Vertel verder:
Ik heb op de site van awel een aantal brieven gevonden van kinderen met problemen. Wij gaan vandaag de taak van het team van awel overnemen en we gaan zoeken naar oplossingen voor die jongens en meisjes.
- Lees de brieven klassikaal voor en geef de volgende instructie:
Denk na over oplossingen voor elk probleem. Je doet dit eerst alleen. Je noteert je ideeën in de juiste kader.
Als iedereen alle kaders heeft ingevuld bespreken jullie de mogelijke oplossingen en zoeken jullie samen naar een passende oplossing voor het probleem.
Koppel er nadien een schrijfpdracht aan en laar elk groepsid een brief terugschrijven met het idee van de groep.
Laat elk groepsid de evaluatiepapiertjes in het schriftje kleven.

Stap 3: Reflectie, feedback en feed forward

Deze aspecten zijn opgenomen bij de bespreking van de activiteiten.

Stap 4: Groepsevaluatie en/of peer-evaluatie

- Herhaal dezelfde werkwijze als in les 3 en 4.
- Deel de evaluatieblaadjes uit en verwoord eventueel de werkwijze opnieuw:
- Groepsevaluatie: elk groepje krijgt een evaluatiekaartje.
 - Op de evaluatieblaadjes is er plaats voor 'de leerling' en 'de groep'. Denk eerst zelf na en

zet een kruisje in het leerlingenveld. Vervolgens bespreek je dit met de groep en maak je de groepsevaluatie.

- Elke groep verwoordt minstens één top (dit lukt al goed) en één tip (hier kun je nog in groeien) voor de hele groep.
- Peer-evaluatie: elke leerling krijgt een evaluatieblaadje.
 - Noteer je naam en vul het blaadje in.
 - Wanneer iedereen van de groep klaar is, geef je de blaadjes door en vullen de andere leerlingen hetzelfde blaadje in. Ga je akkoord met wat er staat? Dan verander je niets. Ga je niet akkoord, dan laat je het kruisje staan en zet je een nieuw kruisje in een andere kolom.
 - Herhaal dit tot iedereen alle blaadjes heeft ingevuld.
 - Bespreek daarna leerling per leerling op een definitieve keuze te maken. Omcirkel de kruisjes die je uiteindelijk kiest.
 - Laat elk groepslid de evaluatiepapiertjes in het schriftje kleven.

Stap 5: Samenvatten

- Bespreek met de leerlingen dat de praatkaartjes een hulpmiddel zijn.
 - Wie gebruikt ze graag?
 - Wie vindt het overbodig?

INSLIJPERS DERDE GRAAD

voor starters en opvolgers

Probeer de leerlingen gedurende de week nog minstens één keer in dezelfde groepjes van drie leerlingen te laten samenwerken. Dit kan met een opdracht uit één van de geplande lessen zijn of met een van de suggestieopdrachten hieronder.

Inslijper 1 - Rekenen, droedels

Geef de groepjes een (of meerdere) droedel(s)*. Welke groep vindt als eerste de juiste oplossing?

2G

→ twee l in g = tweeling

* een droedel is een raadsel en een woordspel waarbij alleen letters gebruikt worden en waarbij de onderlinge positie dikwijls van belang is.

Inslijper 2 - Taal: mijn lievelingsboek

Laat de leerlingen in hun groepje over hun lievelingsboek vertellen. Ze moeten vertellen waarom dit hun lievelingsboek is en de andere groepsleden proberen te overtuigen om het boek te lezen. Nadien kiest elke groepslid welk van de andere twee boeken die werden voorgesteld hij/zij zou kiezen en waarom.

Inslijper 3 - Frans: zinnen bouwen

Geef elke groep woordkaartjes met woorden die samen een Franse zin vormen. Laat de leerlingen de woorden in de goede volgorde leggen, zodat ze een goede Franse zin bouwen. Schuif daarna de woordkaarten door naar een ander groepje.

Inslijper 4 - Rekenen: kraak de code

Leg de leerlingen enkele (probleemoplossende) vraagstukken voor die aansluiten bij de huidige rekenles(sen). Wanneer de leerlingen een vraagstuk juist hebben, krijgen ze een letter. De groep die als eerste het woord kan raden is gewonnen (bv. Het woord 'kanjer').

Inslijper 5 - Spelling: woordpakket

Voorzie voor elke groep in woordkaartjes met de woorden uit het woordpakket. Laat de leerlingen de woorden groeperen. Welke woorden horen volgens hen samen en waarom?

Inslijper 6 - Wereldoriëntatie: groepsdiscussie met stellingen

Voorzie enkele stellingen die aansluiten bij de lessen wereldoriëntatie of de actualiteit. Voer een groepsdiscussie.

Tip:

Kom zeker eens terug op de reflecties uit de vorige les, vóór je de discussie start. Zo weten de leerlingen weer waar ze nog in kunnen groeien.

Inslijper 7 - Rekenen: getallenreeksen

Geef elke groep een opdrachtentfiche met getallenreeksen en/of patronen. Welke getal/patroon is het volgende in de rij? Kunnen ze in groep de getallenreeksen en/of patronen verder zetten?

Inslijper 8 - Taal: strip

Kopieer een bladzijde uit een strip naar keuze. Knip de vakjes uit en laat de groepen ze weer in de juiste volgorde leggen. Laat de groep nadien nadenken over hoe het verhaal verder zou kunnen gaan.

Inslijper 9 - Frans: tekst

Geef de leerlingen een uitdagende Franse tekst. Laat hem lezen in de groepjes. Waarover gaat de tekst? Wat zouden de onderlijnde woorden kunnen betekenen?

Inslijper 10 - Rekenen: de oppervlakte van grillige figuren

Geef elk groepje een blad met twee grillige figuren (eilanden). Welk eiland is het grootste? Laat elke groep de oppervlakte van de grillige figuren bij benadering berekenen. Ze mogen een touw, een meetlat en doorschijnend ruitjespapier (1 cm) gebruiken.

Vergelijk de antwoorden van de groepjes met elkaar.

Inslijper 11 - Taal: boekfragment

Lees een fragment uit een leesboek voor. Stop op een spannend moment. Hoe loopt het verhaal af? Laat elke groep samen een einde verzinnen.

Inslijper 12 - Wereldoriëntatie/taal: stukjes tekst ordenen

Neem een tekst die aan bod kwam tijdens de les wereldoriëntatie of begrijpend lezen. Vat de tekst samen in zinnen. Knip ze in strookjes uit. Laat de zinnen in de goede volgorde ordenen.

Inslijper 13 - Taal: woordsoorten

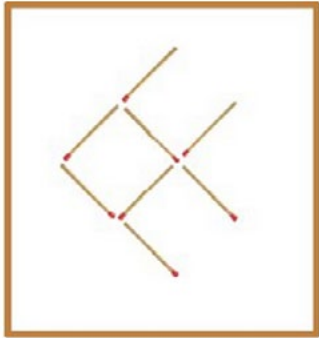
Voorzie voor elke groep in woordkaartjes. Laat de leerlingen de woorden groeperen per woordsoort. Waarom horen ze samen?

Inslijper 14 - Muzische vorming: stopmotion

Laat de groepjes een verhaallijn uitdenken voor een stopmotion filmpje. Leg het verhaal vervolgens voor aan andere groepjes om het te beoordelen. Leg vooraf de evaluatiecriteria vast.

Inslijper 15 - Wiskunde: breinkraker¹²

Geef de groepjes een (of meerdere) breinkraker(s), zoals deze: laat de vis de andere kant op zwemmen, maar verplaats maximaal drie stokjes.

Tip:

In de plaats van lucifers kun je tandenstokers gebruiken.

Welke groep vindt als eerste de juiste oplossing?

¹² Bron: www.computeridee.nl/downloads/games/lucifer-puzzels-ouderwets-puzzelen-zonder-brandgevaar/

3.4 Secundair onderwijs, eerste graad

1. Voorbereidende lessen

We gaan ervan uit dat je leerlingen een tweegesprek kunnen voeren. We durven er ook van uitgaan dat ze ook in groepen een constructief gesprek met elkaar kunnen voeren. Maar misschien is dat allemaal toch niet honderd procent het geval. Daarom bieden we **drie voorbereidende lessen** aan:

- Les 1. Tweegesprek met focus op goede instructies geven en actief luisteren.
- Les 2. Ervaringsgerichte oefening over de nadelen van competitieve en cumulatieve gesprekken.
- Les 3. Oefening met focus op vragen stellen, meer bepaald het onderscheid tussen ja/nee-vragen en vraagwoordvragen.

Omdat jij je leerlingen uiteraard het beste kent, laten we graag aan jou over of je deze voorbereidende lessen geheel of gedeeltelijk geeft vóór je start met de basislessen.

Les 1. Tweegesprek met instructies: de gestrande piloot

Vertel de leerlingen het volgende:

Een piloot heeft zijn vliegtuig met een defect moeten neerzetten op een eiland. Het defect is niet te herstellen, de piloot zit dus vast. Wel heeft hij nog radiocontact met zijn thuisbasis. Hij bezit ook een verouderde plattegrond van het eiland. Hij neemt contact op met de luchtverkeersleider van zijn thuisbasis. Die heeft een andere plattegrond van het eiland. Onmogelijk om uit te maken wie het juiste plan heeft. Hij vertelt de piloot ook dat hij door een boot kan worden opgepikt, die momenteel aan de zuidelijke kust aangemeerd ligt. Al wat de piloot moet doen, is te voet naar dat punt gaan, maar het is een eind lopen en het eiland is niet zonder gevaren. De luchtverkeersleider biedt daarom aan de piloot te begeleiden. Hij ziet sommige gevaren op zijn plattegrond die de piloot niet ziet, en omgekeerd. Ze zullen dus goed met elkaar moeten overleggen.

Deel de leerlingen in duo's. De ene leerling is de piloot, de andere de luchtverkeersleider. Beiden krijgen 'hun' plattegrond van het eiland. Het is verboden op elkaars plattegrond te kijken! De plattegronden, met de instructies voor piloot en luchtverkeersleider, vind je in de bijlagen van deze lesbrochure.

Bespreek de oefening na. Dat kun je meteen klassikaal doen of je vraagt eerst aan elk duo om een aantal reflectievragen te beantwoorden, bijvoorbeeld:

- Hoe ben je tewerk gegaan (instructeur – luisteraar)?
- Wat vond je moeilijk, storend ... bij deze opdracht?
- Wat zou je volgende keer anders doen?
- Welke vragen heeft de piloot vooral gesteld?
- Welke misverstanden waren er? Hoe kwam dat?
- Is er vaak door elkaar gepraat?
- Hoe dikwijls heeft de luchtverkeersleider een instructie moeten herhalen?

- Hoe heeft goed luisteren je geholpen om de opdracht uit te voeren?
- Jullie moesten samen een probleem oplossen? Wat is daarbij belangrijk inzake spreken en luisteren?

Trek klassikaal conclusies. Zoom in op de kenmerken van goed of actief luisteren. Wat komt daar eigenlijk bij kijken? Eventueel zet je die kenmerken samen met de klas op het bord: iemand aankijken, de spreker niet onderbreken, laten zien dat je luistert (hm, knikken ...), verduidelijkende vragen stellen, feedback geven ...

VARIATIE

Een variant op deze oefening is dat de luchtverkeerleider zijn instructie maar één keer kan/mag geven, (vanwege de slechte radioverbinding). Dat maakt goed luisteren nog belangrijker. Een andere variant is dat je werkt met één luchtverkeersleider en twee piloten die op een verschillend punt van het eiland zijn beland en eerst elkaar moeten vinden voor ze samen naar het zuiden kunnen trekken. Je kunt ten slotte ook werken met praatkaartjes ('spreek', 'luister', 'luister').

Les 2. Waarom groepsgesprekken mislopen: het kleurendebat

Deze opdracht leent zich bijzonder goed om leerlingen bewust te maken van de kenmerken van gesprekken die weinig of niets opleveren en waarom dat zo is.

FASE 1

Laat vijf of zes leerlingen plaatsnemen rond een tafel, bij voorkeur in het midden van de klas. Vertel hen het volgende: 'Jullie zijn de nieuwe reclameploeg van Apple. Apple brengt binnenkort een gloednieuwe iWatch uit (of een ander high tech toestel). Je kunt er nog veel meer mee dan met de huidige iWatch, het is een echt topproduct dus. Het enige waarover jullie nog een beslissing moeten nemen is de kleur van deze iwatch. De bedoeling is namelijk dat het ding in één kleur wordt uitgebracht. Jullie gaan hierover een gesprek voeren en proberen tot een gezamenlijk besluit te komen.'

Vervolgens geef je elke leerling een kaartje dat ze voor zichzelf moeten houden. Op elk kaartje staat een instructie, zoals hieronder weergegeven. Er zijn meer kaartjes dan groepsleden, Je kunt dus kiezen. Ons advies is zoveel mogelijk rollen 'tegen elkaar uit te spelen'.

Ik kies de volgende stelling en verdedig die ten allen prijze: knalrood en niets anders.	Ik kies de volgende stelling en verdedig die ten allen prijze: geel en niets anders.
Ik prefereer zwart of zilverkleurig, de rest vind ik maar niets.	Ik heb een lichte voorkeur voor groen en zal mijn keuze verdedigen. Wie een andere kleur voorstelt, zal stevige argumenten moeten hebben om mij te overtuigen.
Voor mij zijn alle kleuren goed, maar zeker geen rood. Daar zal ik me te allen tijde tegen verzetten.	Ik wil iets nieuws: geen zwart, geen zilver, geen rood... iets anders! Daar ga ik honderd procent voor en ik zal niet toegeven aan de mening van de meerderheid!
Ik kies zelf een kleur en verdedig die zo goed mogelijk, zonder toegevingen te doen.	Ik probeer het gesprek te leiden en snel tot een besluit te komen. Welke kleur het wordt, is voor mij niet zo belangrijk, als ik het maar vlug vooruit gaat. Ik heb wel wat beters te doen.

Vóór het gesprek start, beklemtoon je nogmaals dat de groep tot een gezamenlijk besluit moet komen. Er mag dus bijvoorbeeld niet gestemd worden. Geef ook instructies aan de andere leerlingen. Zij moeten twee vragen kunnen beantwoorden: welke rol moest elk lid van de groep spelen en hoe verliep het gesprek?

Laat het gesprek een vijftal minuutjes lopen. Het kan er behoorlijk chaotisch en hevig aan toegaan, en dat is ook de bedoeling. Je zult merken dat het gesprek veel kenmerken heeft van het competitieve gesprek. Tot een consensus komt het niet en dus breek je de discussie op de duur af. Peil bij de nabespreking hoe de rollen verdeeld waren en vooral: wat viel er zoal op aan de discussie en waarom werd er geen consensus bereikt? Vraag ook of de leerlingen nog voorbeelden kennen van een competitief gesprek en hoe ze zich daarbij voelden.

FASE 2

Je ontslaat de reclameploeg en verzamelt vijf of zes nieuwe leerlingen rond de tafel. Het scenario is hetzelfde. Vertel deze groep dat zij de nieuwe reclameploeg zijn en dat zij de kleurknoop zullen moeten doorhakken. De andere leerlingen moeten opnieuw proberen te achterhalen welke rol elk groepslid had. Ze moeten ook kunnen vertellen hoe het gesprek verlopen is. Dit zijn de rollenkaartjes voor de groep:

Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.	Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.
Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.	Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.
Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.	Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.
Ik ga een voorstel doen. Als iemand mij vraagt waarom ik voor een kleur kies, dan zeg: 'zomaar'. Verder ondersteun ik elk idee, zolang we maar snel klaar zijn. Ik heb wel wat beters te doen.	Ik ga het gesprek leiden. Eerst vraag ik aan ieder groepslid welke kleur hij of zij verkiest. Daarna stel ik de vraag waarom hij of zij die kleur wil. Dan beslissen we samen welke kleur het wordt.

Zoals je merk, krijgt elke leerling identiek hetzelfde kaartje, behalve één leerling (kaartje rechts onder) maar dat weten ze niet van elkaar. Dit gesprek zal heel kalm verlopen en kan zelfs heel snel afgelopen zijn. Dat kan de nodige hilariteit wekken. Al gauw zal blijken dat elk groepslid, op één na, dezelfde opdracht had. De nabespreking zal duidelijk maken dat het gesprek rustiger verliep, dat er geluisterd werd en dat er een consensus uit de bus kwam. De hamvraag die je dan stelt is: 'is dit dan hoe we in groep tot een besluit moeten komen?' of 'Waarom is dit gesprek eigenlijk niet echt beter dan het vorige?' de conclusie waar je naartoe werkt, is dat beide gesprekken tot weinig kwaliteit werken. Het eerste omdat het conflict en individueel belang primeert (competitief gesprek), het tweede omdat de opdracht oppervlakkig, weinig beargumenteerd en zonder veel kritisch denken wordt afgehaspeld (cumulatief gesprek).

Eventueel kun je nog wat dieper ingaan op beide 'slechte' gespreksvormen. Zo is een debat haast per definitie competitief, wat vaak maar niet altijd tot meer chaos leidt. Een brainstorm is dan weer een positieve variant van het cumulatieve gesprek: de bedoeling is niet kritisch te zijn maar juist kritiekloos veel ideeën te verzamelen.

FASE 3

Laat de leerlingen nu in groepen van vier kenmerken zoeken van wat wél een goed, constructief gesprek is. Ook de aanwezigheid van een gespreksleider kan hier ter sprake komen, maar benadruk vooral dat het gaat om kenmerken van goed luisteren en spreken. Bespreek ook waarom dat belangrijk is, bijvoorbeeld als het erop aankomt samen een probleem op te lossen.

Deze startoefening is een goede gelegenheid om erachter te komen hoe vertrouwd je leerlingen al zijn met groepsgesprekken of zelfs met exploratieve gesprekken. Merk je dat dit niet echt het geval is, of dat je leerlingen veel moeite hebben met bijvoorbeeld actief luisteren, elkaar laten uitspreken of kritische vragen stellen, dan kun je de basislessen gebruiken. Die vind je in het volgende hoofdstuk.

Les 3. Vragen stellen tijdens een groepsgesprek

Exploratieve gesprekken voeren betekent dat er ruimte is voor vragen, véél ruimte. Er is respect voor wat er gezegd wordt, maar wat iemand beweert moet ook in vraag gesteld kunnen worden. Dat is zeker het geval als onduidelijk is waar een bewering op steunt. Heb je taalzwakke leerlingen in de klas of leerlingen die zich onvoldoende bewust zijn van de vaardigheid 'vragen stellen', dan kun je een inleidende les geven. Deze bijvoorbeeld:

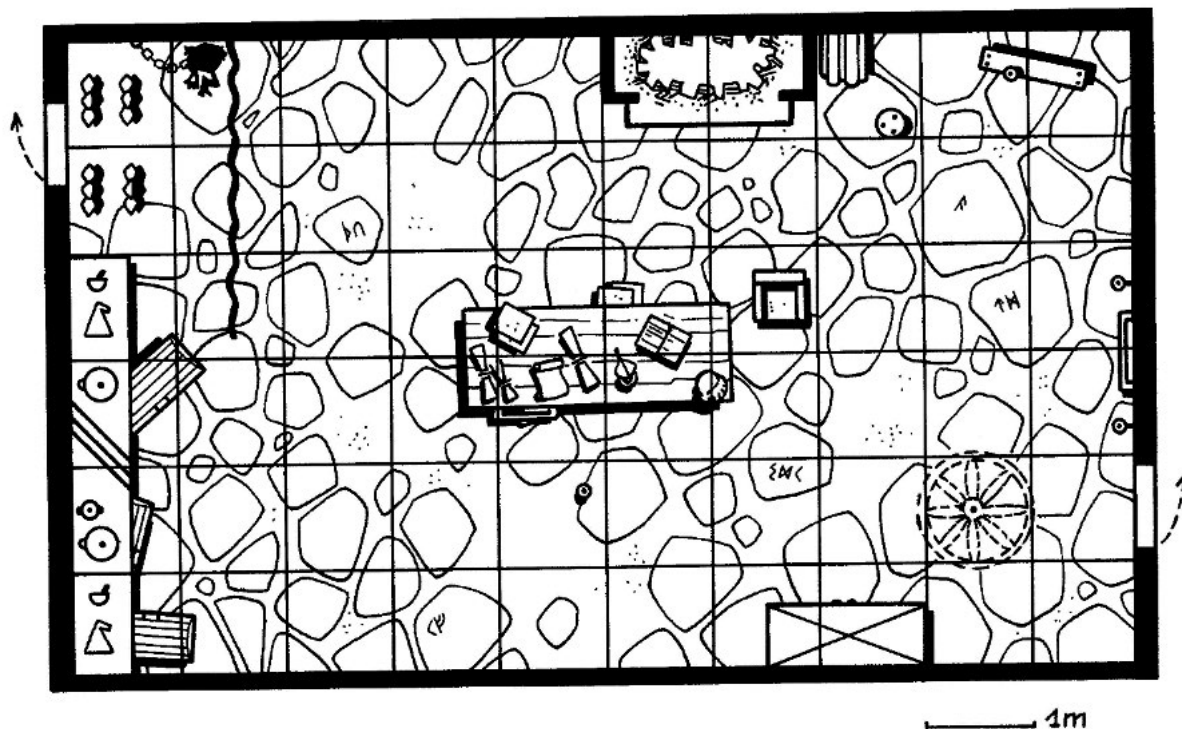
HET OOG DES MEESTERS¹³

Het Oog des Meesters is een gezelschapsspel waarin je met verschillende spelers samenwerkt om een probleem op te lossen of een opdracht uit te voeren. Je speelt zelfs een beetje toneel, want je doet je voor als een ridder, een tovenaars, een dwerg, een elf, een prins of prinses enz. De meester, dat is de spelleider, laat je een avontuur beleven. Je moet bijvoorbeeld een schat vinden in een verlaten burcht. De meester weet waar de schat is en wie ze bewaakt, hij weet eigenlijk alles.

¹³ Bron: www.neejandertaal.be

Hij beschrijft de kamers, de gangen en de kelders die jullie doorzoeken, hij zegt wat er gebeurt als iemand van jullie een deur opent of een bewaker tegen het lijf loopt. Deze les is een beknopte variant op dit boeiende spel.

Verdeel de leerlingen in groepen van vijf. Leg uit dat avonturiers zijn die een schat zoeken. Daarbij zijn ze in een burcht binnengedrongen die verlaten lijkt, al branden er overal wel fakkels. De avonturiers stappen een grote kamer binnen, duidelijk de werkplaats van alchemist. Geef de leerlingen de plattegrond van de kamer (de legende geef je later).

Lees nu het volgende voor:

“De deur slaat achter jullie dicht in het slot. Daar staan jullie dan in een grote schemerige kamer, uit ruwe steen gemetseld. Ze meet ongeveer tien bij zes meter. Ze wordt slechts door enkele kaarsen verlicht en door het smeulend vuur van een groot haardvuur tegen de noordelijke wand. Er hangt wat rook in de kamer, wat het ademen bemoeilijkt.

De grond ligt vol stof. Hier en daar zijn vreemde tekens in de stenen vloer gekrast. Het achterste gedeelte van de kamer is maar half zichtbaar, omdat een zwaar gordijn het aan het zicht onttrekt. Het gordijn is halfopen, maar de noordwestelijke hoek van de kamer kun je niet zien.

In de zuidoostelijke hoek bevindt zich de deur waardoor jullie naar binnen zijn gekomen. Andere deuren zijn op het eerste gezicht niet te zien. Tegen alle wanden staan meubelen. Een groot rek, bijna vier meter lang, neemt de westelijke muur in beslag. Op het rek staan glazen, kolven, bruine glazen flessen met vloeistoffen en poeders, enkele toestellen die jullie niet kennen en ook enkele grote bokaal met embryo's erin. Het is niet zo duidelijk of het om menselijke of dierlijke embryo's

gaat. Onder een stulp beweegt een diertje. Tegen de grond staan nog een aantal grote houten kisten. Uit een ervan schijnt af en toe een geluid te komen.

Meer naar het midden van de kamer staat een werktafel. Ze ligt vol oude boeken en rollen perkament. Een boek ligt opengeslagen. Een inktpot met ganzenveer staan klaar. Op de tafel prijkt ook een doodshoofd, dat jullie grijnzend aankijkt. De tafel heeft een lade, die op een kier staat. Vlakbij de tafel staat een met leder beklede maar al wat versleten stoel.

Tegen de zuidoostelijke hoek staat een hoge kast met twee deuren. Ze is dicht. Tegen de oostelijke wand hangt een manshoge spiegel met fraai afgewerkte houten omlijsting.

O ja, in een metalen kooi die boven jullie hoofden hangt, ligt een menselijk skelet in een wat onnatuurlijke houding. Enkele lompen van vergane kleding vallen als druipstenen naar beneden.

Af en toe knettert het haardvuur. Bewoog het gordijn daar even? De hele kamer ademt een sfeer van zwarte magie uit. Zou het niet beter zijn zo snel mogelijk te maken dat jullie weggkomen?

Een van jullie waagt zich schoorvoetend tot bij het gordijn. Met een ruk trekt hij het opzij. Hij slaakt er een kreet van verbazing, want daar staan vier harnassen voor een deur. In de hoek staat een geketende gevangene jullie verwilderd aan. Op dat moment begint uit het plafond van de kamer honderden vlijmscherpe speren naar beneden te zakken. De deuren slaan met luide klik in het slot. Het is duidelijk dat hier een mechanisme in werking is getreden. Eén harnas buldert het uit van het lachen, door de andere gaat een siddering. “Het plafond zal ons verpletteren!” Roept een van jullie uit. Maar de gevangene die aan de muur vast zit, reageert: “Vraag het aan hen!” sist hij, terwijl hij naar de harnassen wijst. “Vraag het aan hen voor het te laat is!”

Je kruipt nu in de rol van de vier harnassen of laat andere leerlingen dat doen. De harnassen beantwoorden vragen, maar ze doen dat alle vier op een verschillende manier:

- Harnas 1 antwoordt op elke vraag met één woord. Achtereenvolgens zijn dat de woorden doodshoofd, krukje, spiegel, vloertekening en cirkel.
- Harnas 2 beantwoordt enkel ja/nee-vragen;
- Harnas 3 beantwoordt bijna alle w-vragen (wat, waarom, wanneer, waarvoor, waartoe ...);
- Harnas 4 beantwoordt enkel hoe- en waar-vragen.

Verklap dit niet aan de groep, want daar moeten zij zelf achter komen.

Door vragen te stellen moeten de avonturiers erachter komen hoe zij de speren tot stilstand brengen en de kamer weer kunnen verlaten. Er wordt in ronden gespeeld. Vóór het vragen start, geef je de leerlingen de legende van de kamer, want die hebben ze nodig.

- Ronde 1: om beurten stellen de groepen aan de harnassen een vraag. Alle harnassen reageren op hun manier. De leerlingen moeten er zelf achter komen wie waarop reageert.

- Ronde 2: de groepen kiezen nu een harnas dat op hun vraag antwoordt. Wie het systeem doorheeft, kan sneller de juiste antwoorden krijgen.
- Ronde 3: zoals ronde 2, maar vanaf nu mogen de groepen ook acties ondernemen. De groepen beschrijven hun handelingen. De meester zegt wat er vervolgens gebeurt.

Dit is de juiste oplossing:

Om de speren te stoppen, moeten de avonturiers de spiegel van de muur halen en hem in de hoek bij de vloertekening zetten. Vervolgens moeten ze het krukje op de vloertekening plaatsen, het doodshoofd erop zetten en daar met z'n vieren gaan rond staan. Op dat moment zal de gevangene en spreuk uitroepen waardoor de speren terug in het plafond verdwijnen.

Bespreek de opdracht na:

- Waarop reageren de vier harnassen?
- Welke vragen zijn er allemaal gesteld?
- Waren er verschillende soorten vragen?
- Wat is het nut van ja/nee-vragen en wanneer zijn die minder nuttig?
- Welke woorden gebruik je om andere (topische) vragen te stellen?

Vloer

Deur

Gordijn

Haardvuur

Kist

Kast

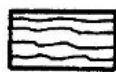
Rek

Flessen en

mokken

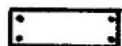
Grote koffer

Stoel

Krukje

hoge kast

spiegel

Rek

Boeken

Perkament

Kolven

Potten en pannen

Harnassen

Doodshoofd

Inktpot met ganzenveer

Geketende gevangenen

Vloertekening

2. Basislessen

Basisles 1 starter: praten en elkaar aanmoedigen om te praten

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Mogelijk komen je leerlingen, zeker in het eerste jaar, van verschillende lagere scholen. Exploratieve gesprekken staan op zich niet in het leerplan van de lagere school. De beginsituatie van je leerlingen kan dus sterk uiteenlopen.

Dit komt later aan bod:

- Argumenteren
- Probleemoplossend denken / discussiëren

Lesdoelen

- De leerlingen drukken zich mondeling verstaanbaar uit.
- De leerlingen nemen actief deel aan het gesprek/de discussie.
- De leerlingen moedigen elkaar aan om aan het gesprek deel te nemen.
- De leerlingen kunnen hun eigen mening formuleren en reageren op die van een ander.
- De leerlingen beseffen dat ze elk een groot aandeel hebben in de kwaliteit van een groepsgesprek.

Succescriterium

- Ik kan mijn mening formuleren.
 - Ik kan anderen naar hun mening vragen.
 - Ik kan actief luisteren.
 - Ik kan op een correcte manier op iemands mening reageren.
-

Vóór de les

- Kaartjes met karaktereigenschappen
 - Stoelen in cirkel (bv. Opstelling vertrouwenscirkel)
 - Internetverbinding testen
 - Evaluatiekaders afdrukken
 - Blad met regels
 - Eventueel: praatkaartjes
-

Verdiepingsactiviteit

Focus op:

- Spreken
 - Actief luisteren
 - Niet onderbreken
-

Materiaal

- Multimedia (YouTube-filmpje)
- (digi)bord (tabel sterke/zwakke punten)
- Kaartjes met karaktereigenschappen
- Lijst van foute en juiste gespreksregels
- Evaluatiefiches

STRUCTUUR VAN DE LES

Aanzet

1. Instap: introductie en discussie (kaartjes)

Kern

2. Positieve en negatieve eigenschappen van een gesprek (bord)
3. Introductie regels goed gesprek
4. Vastzetten regels
5. Dezelfde discussie opnieuw via Regels

Reflectie

6. Peer-evaluatie
 - Evaluatiefiches
 - Klassikale bespreking

Lesverloop

1. Instructie groepsgesprek

Leg uit waar de les over gaat: de leerlingen gaan in groepen van vijf discussiëren over de keuze van een artiest die zal optreden tijdens het schoolfeest. Ze doen dat per groepje, een voor een, voor de klas, terwijl de andere groepjes observeren. De hoofdvraag luidt dus: wie willen ze graag op het schoolfeest zien optreden? De groep moet tot een gezamenlijk besluit komen, er mag dus niet gestemd worden. Het observeren gebeurt met de evaluatiefiche groepsevaluatie.

Er zijn drie gespreksrondes. Uiteraard kun je dit aantal zelf nog uitbreiden. Ook met de rollen kun je variëren. Hieronder vind je bij wijze van voorbeeld drie mogelijkheden:

RONDE 1

Elke leerling krijgt een kaartje met een rol die het gesprek beïnvloedt. De meeste rollen bemoeilijken het gesprek:

- ik zeg op alles 'nee', zonder argument.
- ik tik de hele tijd met mijn pen op de tafel en kijk uit het raam.
- ik fluister de hele tijd tegen mijn buur.
- ik probeer het gesprek te leiden en doe voorstellen.
- ik zeg op alles 'ja, dat is een goed idee'.

RONDE 2

Elke leerling krijgt een kaartje met een rol die het gesprek beïnvloedt. De meeste rollen bemoeilijken het gesprek.

- ik zeg niets, tenzij iemand mijn mening vraagt.
- ik zeg niets, tenzij iemand mijn mening vraagt.
- ik zeg niets, tenzij iemand mijn mening vraagt.

- ik probeer het gesprek te leiden en doe voorstellen.
- ik ga enthousiast in op alle ideeën en doe zelf ook voorstellen.

RONDE 3

- ik luister geïnteresseerd naar wat een ander zegt en ga daarop in, bijvoorbeeld met 'dat is een goed idee, maar ...'. Ik doe ook zelf voorstellen.
- ik luister geïnteresseerd naar wat een ander zegt en ga daarop in, bijvoorbeeld met 'dat is een goed idee, maar ...'. Ik doe ook zelf voorstellen.
- als iemand te weinig zegt, vraag ik: 'en wat denk jij?'
- als iemand te weinig zegt, vraag ik: 'en wat denk jij?'
- ik probeer het gesprek te leiden en doe voorstellen.

De andere leerlingen observeren het gesprek en vullen samen de fiche groepsevaluatie in. Die wordt na elke ronde klassikaal gesproken.

2. Nabespreking: sterktes en zwaktes van een groepsgesprek

Zodra de drie rondes achter de rug zijn, vraagt de leerkracht aan elke discussiegroep wat ze er zelf van vonden:

- Hebben jullie je artiest gevonden?
- Ging iedereen akkoord? Wat waren de knelpunten?
- Hoe verliep het gesprek?
- Wat is het grootste werkpunt, denk je?
- Wat vonden jullie zelf positief of negatief aan dit gesprek?

Vervolgens klassikaal: de leerkracht schrijft de sterktes en zwaktes van de discussies op het bord op basis van de input van de leerlingen die gesprek geobserveerd hebben (groepsevaluatiefiches).

+		-	
-		-	
-		-	
-		-	
-		-	

3. Analyse: wat zijn goede gespreksregels?

De leerlingen vormen groepjes van vier. Deel een blad uit met een 25-tal mogelijke gespreksregels (bijlage). De leerlingen gaan samen op zoek naar regels die volgens hen leiden tot een goed en constructief gesprek. Ze duiden die aan op het blad en zeggen waarom ze voor de respectieve regels gekozen hebben.

Klassikale nabespreking waarbij deze vragen aan bod komen:

- Welke regels hebben jullie eruit gehaald?
- Geef een voorbeeld van een regel die je niet goed vond.
- Waarom zijn de regels die je hebt aangeduid goed?

Allicht zullen groepjes tot verschillende regels komen, maar ook tot regels waar ze allemaal achter staan. Bespreek hun input maar stuur die ook in de richting van de basisregels (zie bijlage). Geef hiervoor ook argumenten (zie p. Basisles 3).

4. Systematisering: de regels vastklikken

In een volgende les hang je de basisregels (A1-affiche) op in de klas. Maak samen afspraken: hier gaan we het hele jaar op letten wanneer we in groepen samenwerken. We zullen ook geregeld bespreken hoe dat loopt en wat er beter kan.

5. Toepassing

De leerlingen voeren opnieuw een discussie, in groepen, over de gewenste artiest voor het schoolfeest. Die keuze moeten ze wel verantwoorden. Werk als volgt:

- De leerlingen noteren hun keuze in stilte op een briefje.
- Alle keuzes worden in groep overlopen.
- De discussie start.

Indien nodig, geef je alle of sommige groepjes praatkaartjes. Dat is vooral nuttig, wanneer bepaalde groepen problemen ervaren als door elkaar praten en elkaar onderbreken.

6. Reflectie: dit heb ik vandaag geleerd

Na het gesprek evalueren de leerlingen hoe het gesprek verlopen is:

A) in stilte: zelfevaluatie met evaluatiefiche.

B) in overleg: groepsevaluatie met evaluatiefiche en aftoetsen van zelfevaluatie.

Doe een klassikale round-up waarbij je de gespreksmechanismen naar boven haalt:

- Wat liep goed? Hoe weet je dat?
- Wie heeft er genoteerd dat iemand een waaromvraag heeft gesteld?
- Wie heeft er actief geluisterd? Hoe kon je dat merken?
- Geef een voorbeeld van een goed argument in deze discussie.
- Had iedereen respect voor elkaar tijdens dit gesprek? Hoe weet je dat?
- Wat leer je uit de fiches zelfevaluatie en groepsevaluatie?
- Wat liep minder goed? Hoe zou je dat volgende keer beter kunnen doen?

Elk groepje formuleert een werkpunt voor een volgende les. Op basis van de zelfevaluaties doen de leerlingen op individuele basis hetzelfde.

1. LUISTER/KIJKOEFENING

- Toon de leerlingen een YouTube-filmpje van een slechte conversatie, bv. fragment 4 uit neejandertaal.be/exploratieve_gesprekken.php.
- Laat hen per twee of in groepjes overleggen tegen welke basisregels hier in de fout wordt gegaan.
- Mogelijke vragen zijn:
 - Is er een oplossing voor het begrotingstekort uit de bus gekomen?
 - Wat is de reden hiervoor?
 - Tegen welke basisregels worden hier fouten gemaakt?
 - Wat zouden de gesprekspartners beter kunnen doen?

Tip: Een van de krachtigste manieren om leerlingen uit gesprekken te laten leren, is ze een filmpje tonen van hun eigen discussie(s). Een fragment van een minuut (per groep) is al bijzonder leerrijk.

Basisles 2 starter: gepaste vragen stellen

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Regels van een goede conversatie.
- Actief luisteren

Dit komt later aan bod:

- Argumenteren en tegenargumenten formuleren

Lesdoelen

- de leerlingen kunnen argumenten vormen.
- de leerlingen leren het belang van waarom vragen en wat denk jij hierover? (nadruk topische vragen)

Structuur van de les

Aanzet

1. Instap: zoals het spel black stories

Kern

2. Drie casussen
3. Leerlingen luisteren naar elkaars discussie
4. Evaluatie: peer / zelf / leerkracht

Reflectie (min).

5. Werkpunt toegepast?
Overlopen peer-evaluatie

Succescriterium

- Ik kan gepaste vragen stellen voor extra informatie
- Ik kan argumenten vormen

.....

Vóór de les

- Kaartjes met stellingen afdrukken en knippen
- Verhalen afdrukken
- Evaluatiekader vorige les opvragen
- Casussen 3 verschillende vakgebieden.

.....

Verdiepingsactiviteit

Focus op:

- Spreken
- Actief luisteren
- Niet onderbreken
- Argumenteren

.....

Materiaal

- Bord
- Kopieën

Lesverloop

1. Instap: vreemde krantenkoppen verklaren

Verdeel de klas in groepen van vier of vijf. Geef elk groepje een stapeltje met kaarten. Op de voorzijde van elke kaart staat een wat bizarre krantenkop, bijvoorbeeld **containerschip doodt vrouw vanop afstand**. Op de achterzijde het verhaal dat die kop uitlegt. In elk groepje gebeurt nu het volgende:

- Een leerling leest een krantenkop voor.
- De andere leerlingen stellen vragen om te achterhalen wat de betekenis is van de krantenkop, met andere woorden wat er precies gebeurd is. De bedoeling is dus dat ze het verhaal achter de krantenkop reconstrueren.
Opgelet: enkel ja/nee-vragen zijn toegestaan!
- De leerling die de kaart vasthoudt, antwoordt met ja of nee.

2. Klassikale bespreking:

Bespreek de opdracht na:

- Was dit een gemakkelijke opgave?
- Welke vragen had je liever gesteld? En waarom?

Introduceer de topische vragen en vraag welke de leerlingen al kennen. Mogelijk is dit herhaling, maar dat kan uiteraard geen kwaad.

3. Toepassing

Zelfde activiteit als 1, maar ditmaal mogen de leerlingen ook topische vragen stellen. Al pratend proberen ze een hypothese te vormen over het verhaal achter de krantenkop. De leerling die het verhaal kent, mag hints geven, maar niet het hele verhaal weggeven.

Voor het zover is, haal je er de feedback bij van het vorige groepswork (waarschijnlijk basisles 1): op welke regel(s) gaan de groepjes letten?

4. Reflectie

De leerlingen krijgen opnieuw evaluatiekaartjes, een voor zichzelf en een voor de groep.

Ze evalueren eerst hun eigen toepassing van de basisregels, vervolgens wordt er in groep geëvalueerd.

Bespreek dit klassikaal na met vragen als:

- Welke vragen heb je zoal gesteld?
- Wie heeft actief geluisterd en hoe werd dat duidelijk?
- Welke basisregels werden (niet) gerespecteerd?
- Welk effect had dat?
- Hoe kan het volgende keer beter?

Uiteraard kun je ook hier werken met de evaluatiefiches (zelf – peergroep).

5. Besluit: dit heb ik vandaag geleerd

Vat het voorgaande samen. Je kunt de leerlingen ook vragen naar het verschil tussen de besluitvormende gesprekken (b) en de brainstorms (a). Dat geeft je de gelegenheid om erop te wijzen dat een brainstorm een positieve vorm is van een cumulatief gesprek. Het is dus niet noodzakelijk verkeerd.

Mogelijk vraagt een leerling op ook een competitief gesprek positief kan zijn. Je kunt dan verwijzen naar het debat. Dat is op zich competitief, omdat niet iedereen het aan het eind eens hoeft te zijn met elkaar, maar dat neemt niet weg dat het beter op een exploratieve manier wordt gevoerd (denk maar aan politieke televisiedebatten waarbij niemand nog verstaanbaar is of waarbij er voortdurend drog-, stromans- of machtsargumenten worden gebruikt).

KRITISCHE VRAGEN STELLEN

Toon de leerlingen vijf fragmenten van uitspraken, gedaan tijdens gesprekken met de pers, door bijvoorbeeld Donald Trump, maar je kunt hier uiteraard zelf keuzes maken en ook voor meerdere personen kiezen.

Verdeel de klas in groepen en geef hen een blad waarop één uitspraak van Trump uitgeschreven zijn. Zorg voor evenveel verschillende fragmenten als er groepen zijn en verdeel ze over de groepen. Onderaan het blad voorzie je in een kader met twee kolommen waarin de groep een of meer vragen kan formuleren. Dat doen ze in de linkerkolom. De rechterkolom blijft blanco.

Laat de leerlingen bespreken hoe geloofwaardig zij hun fragment vinden. Zeg hen meteen dat elke spreker minstens één ding zegt dat niet waar is en laat hen eventueel opzoeken wat niet klopt en waarom de spreker dan 'liegt'. Vervolgens zeg je dat zij even de plaats innemen van de interviewer. Welke vraag zouden zij zeker stellen om de spreker er eventueel toe te brengen dat hij zijn fout toegeeft (of met zijn mond vol tanden staat)?

Vervolgens worden de bladen doorgegeven. Elk groepje leest het blad van het andere groepje. Zonder opzoekwerk formuleert het groepje een of meer antwoorden op de vragen.

Bespreek de opdrachten klassikaal na. Projecteer daartoe elk gespreksfragment en laat het groepje dat het bestudeerd heeft daarop commentaar geven en zeggen welke vraag/vragen de interviewer zou stellen. Vraag wat een ander groepje daarop geantwoord heeft en hoe geloofwaardig dat overkomt. Ga wat dieper in op 'kritische vragen stellen' en 'kritisch denken'. Wat komt daarbij kijken? Hoe doe je dat, kritisch zijn? Enz.

Je kunt het groepsgeprek zelf door de leerlingen laten evalueren via de zelf- en peer-evaluatiefiches.

Basisles 3 starter: soorten (tegen)argumenten onderscheiden

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Argumenteren
- Belang van topische vragen
- Actief luisteren
- Consensus

Dit komt later aan bod:

- Tot een consensus komen

Lesdoelen

- De leerlingen kunnen argumenteren.
- De leerlingen stellen waaromvragen.
- De leerlingen kunnen tot een consensus komen.
- De leerlingen passen de basisregels van het exploratief gesprek toe.

Structuur van de les

Aanzet

1. Introductie opdracht

Kern

2. Uitleg beperkingen
3. Verdeling groepen
4. Discussie
5. Klassikale consensus

Reflectie (min).

6. Evaluatie door leerkracht/zelf

Succescriterium

Ik kan op een gepaste manier tot een compromis komen en een exploratief gesprek voeren.

.....

Vóór de les

- Beperkingen op kaartjes afdrukken
- Klas in groepen verdelen
- Reisbrochures meebrengen
- Per groep internettoegang (pc, laptop, tablet, smartphone ...)

.....

Verdiepingsactiviteit

Focus op:

- Spreken
- Actief luisteren
- Niet onderbreken
- Argumenteren

.....

Materiaal

- Evaluatiekaders
- Reisbrochures
- Internet
- Kaartjes beperkingen

Lesverloop

1. Argumenten beoordelen

Met deze oefening beoordelen leerlingen verschillende soorten argumenten. Vervolgens geven ze aan welk argument het meest overtuigend vinden en waarom ze dat vinden. Deel de klas in groepjes van drie in. De groepjes bespreken beide stellingen en zetten de argumenten in volgorde van overtuigingskracht: van sterk naar zwak. Ze moeten hun volgorde achteraf kunnen verantwoorden. Eén ex aequo mag, meer niet. Indien dit te moeilijk is, laat je de leerlingen de argumenten in twee groepen plaatsen: sterke en zwakke argumenten. Met verantwoording weliswaar.

Mensen met een rode auto rijden agressiever dan andere automobilisten.

- Ja, dat weet toch iedereen.
- Ja, de meeste geblutste auto's in garage achter onze hoek zijn rode auto's.
- Ja, de minister van verkeer zei dat vorige week op de radio.
- Ja, rood is de kleur van agressie, dat moet dus wel zo zijn.
- Ja, uit statistieken van het nationaal instituut voor verkeersveiligheid (2015-2018) blijkt dat die wagens.
- Ja, want wie met andere kleur rijdt, doet het waarschijnlijk rustiger aan.

Honden kun je niet vertrouwen, ze kunnen altijd bijten.

- Nee, anders zouden zoveel mensen toch geen hond in huis hebben.
- Nee, dat geloof ik niet, want ik ken niemand die al ooit door z'n hond gebeten is.
- Nee, dat is maar een vermoeden.
- Nee, want dat is onderzocht: er gebeuren dagelijks meer ongevallen in de keuken dat dat er mensen door hun hond worden gebeten.
- Nee, want honden zijn geëvolueerd tot tamme dieren.
- Nee, want zelfs dierenartsen zeggen dat het weinig gebeurt.

Bespreek de opdracht klassikaal na. Vervolgens projecteer je de verschillende soorten argumenten.

Argumenten op basis van:

- Feiten
- Persoonlijk geloof, overtuiging
- Gezag, autoriteit
- Normen en waarden
- Nut
- Onderzoek/wetenschap
- Vermoeden

Vraag tijdens een klasgesprek wat sterke en wat zwakke argumenten zijn. Andere vragen die je kunt stellen zijn:

- Is een argument op basis van gezag of autoriteit altijd sterk?
- Kan een argument op basis van persoonlijke geloof sterk zijn?
- Wat is het belangrijkste: je persoonlijk geloof/overtuiging of feiten?
- Waarom is het soms moeilijk om mensen te overtuigen met argumenten?

Het kan ook geen kwaad verder uit te zoomen naar de argumentatiestrategieën van bv. Donald Trump.

2. Argumenten beoordelen

Vraag de groepjes om de argumenten uit vorige oefening toe te wijzen aan de juiste soort.

Bespreek de opdracht klassikaal na: wat zijn sterke resp. zwakke argumenten? Waarom?

3. Argumenten formuleren

Ten slotte laat je de groepjes zelf argumenten formuleren bij een stelling, bijvoorbeeld:

- Voetballers verdienen te veel geld.
- Mannen zijn minder goede leiders.
- Vroedvrouwen moeten altijd vrouwen zijn.

4. Reflectie

Bespreek klassikaal welke basisregels van exploratief spreken tijdens deze les centraal stonden.

Hoe makkelijk of moeilijk is het om een sterk argument te formuleren? Waar ga je op letten als je volgende keer argumenten moet vinden?

1. INTRODUCTIE: VINGERAFDRUKKEN BEWAREN: JA OF NEE?

Lees met de leerlingen vooraf de tekst 'straks verplicht: vingerafdruk op je identiteitskaart'¹⁴ (bijlage). Je kun je uiteraard ook een nog recenter artikel uit de krant nemen, zolang het onderwerp maar tot discussie leidt.

2. GROEPSOPDRACHT: DISCUSSIE

In de tekst staat dat deskundigen het onnodig en onveilig vinden dat vingerafdrukken in een centrale databank worden opgeslagen. Daarover gaan de leerlingen in groepen van drie of vier discussiëren: mogen vingerafdrukken wel of niet bewaard worden in een centrale databank? Vraag aan de leerlingen om minstens twee argumenten pro en contra te noteren en conclusies te trekken.

Ter afwisseling kun je ook een andere werkvorm hanteren. Enkele voorbeelden:

- Lagerhuis: leerlingen die pro zijn gaan aan de linkerkant van de klas staan, wie contra is, staat aan de rechterkant. Twijfelaars mogen in het midden post vatten. Uit elk kamp pik je er enkele leerlingen uit die hun argument geven. Wissel voldoende af. Na enkele minuten geef je de leerlingen de kans om eventueel van kamp/mening te wisselen.
- Dubbele-kringgesprek: laat een groepje leerlingen discussiëren maar geef elk groepslid een rol (bv. Verplicht standpunt innemen of een personage spelen, zoals politiecommissaris, minister van binnenlandse zaken, straathoekwerker enz.). Elk groepslid krijgt een buddy met wie hij zijn/haar argumentatie voorbereidt. Tijdens de discussie volgt de buddy maar komt niet tussen. Na verloop van tijd neemt de buddy de plaats in van de leerling die hij bijstaat. Eventueel las je een korte pauze in waarbij beiden de kans krijgen extra argumenten te zoeken.

3. REFLECTIE

Afhankelijk van de gekozen werkvorm gebruik je de evaluatiefiches om naar de waarde van elke discussie te peilen. Bij het dubbele-kringgesprek kan dit een derde groep leerlingen zijn, die enkel geobserveerd heeft. Bij het Lagerhuis beperk je je het best tot de soorten argumenten, aangezien van een echt groepsgesprek geen sprake is.

Wissel je blad uit met dat van een ander groepje. Bespreek de argumenten en de conclusies van het andere groepje met elkaar.

¹⁴ Bron: www.nieuwsbegrip.be

Basisles 4 starter: tot een consensus komen

Leerlijnen

Dit kwam eerder aan bod :

- Argumenteren
- Belang van topische vragen
- Actief luisteren

Dit komt later aan bod:

- /

Lesdoelen

- de leerlingen kunnen argumenten en tegenargumenten geven.
- de leerlingen kunnen een samenhangend verhaal produceren op basis van een foto.
- de leerlingen kunnen samen tot een consensus komen.

Structuur van de les

Aanzet

1. Introductiegesprek

Kern

2. Uitleg opdracht
3. Situatie waarin iets misloopt
4. Doorschuifstelsel

Reflectie (min).

5. Evaluatie door leerkracht.

Succescriterium

- Ik kan argumenten beoordelen op kwaliteit.
 - Ik kan een samenhangend verhaal mee opbouwen.
 - Ik kan tot een consensus komen.
-

Vóór de les

- Afbeeldingen van situaties waarin er iets misloopt afdrukken
 - Evaluatieblaadjes leerkracht
 - Groot lokaal indelen in duidelijke groepen
 - Doorschuifstelsel
-

Verdiepingsactiviteit

Focus op:

- Een consensus vormen.
-

Materiaal

- Afbeeldingen van situaties

Lesverloop

Leg uit wat het doel is van deze les: de leerlingen kennen het belang van een consensus en kunnen dit toepassen in de opdracht.

1. INTRODUCTIEGESPREK: WAT IS EEN CONSENSUS?

Bespreek de volgende vragen met je de leerlingen in een klasgesprek:

- Bij de uitslagen in de politiek kan er een meerderheid zijn van 52 %, de overige 48% heeft een andere mening. Is dit een goede consensus?
- Wanneer heb je een goede consensus volgens jullie?
- Mogelijke antwoorden: iedereen gaat akkoord, drie vierde gaat akkoord...
- Is een consensus altijd nodig? Wanneer heb je een consensus nodig?
- Wanneer niet iedereen akkoord gaat, stel je je mening bij en kom je samen tot een compromis.

2. GROEPSOPDRACHT: WAT IS ER GEBEURD?

Wijs alle leerlingen een nummer toe van 1 tot ... (minstens vier leerlingen moeten eenzelfde nummer hebben). Zo vorm je groepen van vier leerlingen. Laat elke groep een verantwoordelijke kiezen en roep die naar voor. Op je bank liggen foto's die eveneens genummerd zijn. Ze beelden alle een situatie uit waarin er iets misloopt. Geef foto 1 aan de verantwoordelijke van groep 1, foto 2 aan de verantwoordelijke van groep 2 enz.

De bekijken de afbeelding in hun groep. Bedoeling is dat ze een hypothese vormen van wat er tot de foto kan hebben geleid. Ze beantwoorden daartoe de volgende vragen:

- Wat is er gebeurd?
- Wanneer is het gebeurd?
- Waar is het gebeurd?
- Wie of wat heeft het veroorzaakt?
- Waarom is het gebeurd?
- Rond welk tijdstip of moment van de dag is het gebeurd?
- Welke mensen zijn er betrokken?
- Wat is het gevolg ervan?

Beklemtoon dat de leerlingen een argument moeten kunnen geven voor hun antwoorden. Op basis van hun antwoorden moeten ze tot een consensus komen en een scenario verwoorden dat tot de afbeelding heeft geleid. Je kunt dat mondeling laten gebeuren of schriftelijk.

Na deze gespreksronde blijft de groepsverantwoordelijke zitten. De andere leerlingen van de groep passen de techniek van het world café toe. Dat betekent dat ze niet in hun groep blijven, maar elk een andere tafel opzoeken. Rond elke foto vormt zich dus een volledige nieuwe groep. De groepsverantwoordelijke vraagt aan de nieuwe groep om dezelfde vragen te overlopen en tot een consensus te komen over de afgebeelde situatie. De verantwoordelijke schrijft op wat die consensus is.

De oorspronkelijke groepen gaan weer samenzitten. De groepsverantwoordelijke vertelt wat tijdens de vorige gespreksronde gezegd is. De groep beslist nu wat de definitieve consensus wordt.

3. REFLECTIE

Vraag aan de leerlingen hoe moeilijk het was om tot een consensus te komen. Vraag in welke mate de basisregels daarbij geholpen hebben. Vraag ten slotte hoe ze een consensus verwoorden en of een consensus altijd mogelijk is (bv. niet altijd in debatten).

INSLIJPERS SECUNDAIR ONDERWIJS EERSTE GRAAD

voor starters en opvolgers

Probeer de leerlingen gedurende de week nog minstens één keer in dezelfde groepjes van die leerlingen te laten samenwerken. Dit kan gebeuren met een opdracht uit één van de geplande lessen of met een van de suggestieopdrachten hieronder.

Inslijper 1 - Casussen bespreken uit drie andere schoolvakken

1. CASUSSEN BESPREKEN UIT ANDERE VAKKEN

Dit een transferopdracht. Dit wil zeggen dat de leerlingen de basisregels gaan toepassen in probleemoplossende groepsdiscussies voor drie vakken: economie, aardrijkskunde en natuurwetenschappen.

Stel de drie casussen klassikaal voor aan de hand van drie afbeeldingen. Je kunt de leerlingen vervolgens laten kiezen (op basis van hun voorkennis en interesse gaan ze bij een van de drie foto's staan) of u verdeelt de casussen zelf over de groepen.

Dit zijn de casussen:

Economie

- A. Een klein, startend bedrijf heeft een beperkt budget (200 euro) om een speciale smartphone op de markt te brengen die je op het vliegtuig kunt gebruiken (normaal mag dat niet). Je moet nadenken over promotiemateriaal, design, materiaal (glas ...), functies:
 - a. Hoe verdelen jullie het geld?
 - b. Welke apps zijn er allemaal?
- B. De app is beperkt qua mogelijkheden, je kunt er maar 10 apps op zetten. Je krijgt een lijstje van 20 apps. Welke kies je en waarom?

Aardrijkskunde

- A. Er is te veel plastic in de zee. Wat doet dat met onze planeet? Wat zou een mogelijke oplossing kunnen zijn om minder plastic op deze wereld hebben? Verzamel zoveel mogelijk ideeën.
- B. Ze je oplossingen in volgorde van voorkeur en geef aan waarom je die volgorde zo kiest. Wat is het voor- en nadeel van elke oplossing?

Natuurwetenschappen

- A. Heel wat dieren zijn met uitsterven bedreigd zijn, zoals de walvis, panda, tijgers ... som een aantal zaken op:
 - a. Dieren die met uitsterven bedreigd zijn;
 - b. Mogelijke oorzaken

c. Mogelijke remedies en oplossingen

- B. Selecteer de vijf beste ingrepen die een mens kan doen om het uitsterven van jouw gekozen dier te beperken. Leg uit waarom dit de beste ingrepen zijn.

Laat de groepen eerst simultaan een brainstorm houden (a). Vervolgens voeren de groepen per casus en een voor een een exploratief gesprek (b) voor de klas, terwijl de andere groepen observeren aan de hand van de peergroep evaluatiefiches.

2. NABESPREKING

Na elk gesprek geven de observerende groepen hun feedback. De feedback kan enkel gaan over de toepassing van de basisregels, maar Je kunt de leerlingen ook vragen zich uit te spreken over wie de sterkste argumenten had.

Klassikaal gaat u in om het aspect besluitvorming: hoe zijn de groepen tot een besluit gekomen? Hoe hebben ze dat geformuleerd? In welke zin hebben de basisregels daarbij geholpen?

Inslijper 2 - Een schoolreis voorbereiden

Verwoord het doel van deze lessen:

1. INTRODUCTIEGESPREK: OP REIS GAAN

Wie gaat er graag op reis?

Waar zijn jullie al geweest?

Hoe gaan jullie op reis?

Waar verblijven jullie dan?

Hou je van een actieve of passieve vakantie?

2. GROEPSOPDRACHT: EEN SCHOOLREIS UITWERKEN

Deel de klas in groepen van vier leerlingen in. Zeg de leerlingen dat ze gaan overleggen over een meerdaagse schoolreis. Je wilt als leerkracht weten wat favoriete bestemmingen zijn van de leerlingen, maar tegelijk moeten hun voorstellen realistisch zijn. U geeft elk groepje dan ook het volgende:

- Een invulblad met vragen die elk groepje bespreekt;
- Een overzicht van beperkingen/voorwaarden;
- Een a1-blad;
- Reisbrochures voor Europa.

De vragen op het invulformulier zijn:

1. Waar gaan we naartoe? (locatie) waarom?
2. Hoeveel mag het kosten? (totaalprijs) waarom?
3. Hoe komen we ter plaatse? (vervoermiddel) waarom?
4. Waar verblijven we? (hotel) waarom?
5. Welke uitstappen plannen we? (activiteiten) waarom?

De beperkingen/voorwaarden waarmee de leerlingen moeten rekening houden, zijn:

- Locatie: binnen Europa
- Prijs: ongeveer 300 euro per leerling, maaltijden en toegangstickets voor bezienswaardigheden inbegrepen
- Faciliteiten voor rolstoelgebruikers (1 leerling herstelt nog van een ongeval en verplaatst zich met een rolstoel)
- Leerlingen spreken enkel Frans, Nederlands en Engels
- Duur: maximaal een week.
- Uitstappen: minstens vier bezienswaardigheden

De leerlingen krijgen eerst vijf à tien minuten om de reisbrochures individueel te doorbladeren. Vervolgens gaan ze aan de slag met de vragen. Reken een kwartier voor het overleg. Ten slotte schrijven de leerlingen de antwoorden op de vragen met trefwoorden op een a1-blad.

Elk groepje presenteert zijn keuze en de argumentaties ervoor aan de hele groep. De a1-bladen worden daarbij vooraan opgehangen. Na elke presentatie is er ruimte voor vragen.

De klas moet nu beslissen welke schoolreis het wordt. Je kunt hier een open, klassikaal gesprek van maken of u laat de groepen eerst alle bestemmingen (behalve die van henzelf) in volgorde van voorkeur zetten en die beargumenteren.

Bespreek klassikaal de mate waarin er een consensus tot stand is gekomen. Wat speelde hier in mee? Wat waren knelpunten?

3. REFLECTIE

Laat de leerlingen individueel hun deelname aan de groepsgesprekken beoordelen via de fiche zelfevaluatie. Vervolgens geef je elk groepje de fiche groepsevaluatie. Bespreek de resultaten klassikaal na.

Inslijper 3 - Een les natuurwetenschappen (1)

Hoe beïnvloeden biotische en abiotische factoren elkaar?

Vertel de leerlingen dat ze gaan werken met expertgroepen en stamgroepen. Eerst worden de leerlingen worden in expertgroepen verdeeld. Elke expertgroep moet voor een bepaalde biotoop abiotische en biotische factoren in kaart brengen. Ze krijgen daarvoor de nodige documentatie (of u laat hen die opzoeken via internet). Mogelijke biotopen zijn: bos, berm, zoetwaterplas, heide, strand, woestijn.

Elk groepje onderzoekt in zijn biotoop:

Abiotische factoren	Biotische factoren
Temperatuur	Aantal soorten planten
Verlichtingssterkte	Veel voorkomende planten
Bodemhardheid	Aantal soorten dieren
Vochtigheid	Veel voorkomende bodemdieren
Geluidssterkte	
Windsnelheid	

Vraag de groepjes om tot enkele voorlopige conclusies te komen over de invloed van abiotische factoren op biotische, bijvoorbeeld:

- Woestijngrond is heel droog, daardoor groeien er maar heel weinig planten
- Weidegrond is vrij zacht, daar vind je veel mollen
- In dichtbegroeide bossen is er onderaan weinig licht, waardoor de onderste takken afsterven
- Op een open vlakte waait het harder, waardoor er meer kruisbestuiving mogelijk is

Geef elke leerling in de expertgroepen een nummer. Vervolgens worden de groepen herverdeeld in stamgroepen. Die bestaan uit alle leerlingen met nummer 1 resp. 2 resp. 3 enz. De leerlingen vertellen elkaar welke biotoop ze hadden en wat daarvan de biotische en abiotische kenmerken zijn. Vervolgens proberen de leerlingen tot conclusies te komen. Eerst bespreken ze de conclusies uit de expertgroepen: klopt die conclusie of is ze in tegenspraak met wat een andere expertgroep vond? Vervolgens vullen ze de conclusies verder aan. Op die manier beantwoorden ze de onderzoeksvraag.

Bespreek de resultaten klassikaal. Stel ook vragen over het groepsproces: hebben ze rekening gehouden met de regels van sprekend leren?

Inslijper 4 - Een les natuurwetenschappen (2)¹⁵

ER ZIJN TE VEEL OLIFANTEN

Vertel de leerlingen het volgende: de jongste jaren blijkt het aantal olifanten in de natuurparken van Zuid-Afrika zo sterk toe te nemen dat hun natuurlijke omgeving en kleinere diersoorten erdoor in de verdrinking komen. De savanne ziet er nu al helemaal anders uit, omdat de dieren alles plat trappen en ruïneren. Vinden ze in hun natuurpark geen voedsel (een volwassen olifant eet elke dag 200 kilo aan loof) dan gebeurt het zelfs dat ze dat gaan zoeken in tuinen en landbouwwelden, waardoor oogsten vernield worden. Ook in landen als Namibië, Mozambique, Zimbabwe en Botswana doet het probleem zich voor: de olifantenbevolking neemt te snel toe.

Probleemstelling: er zijn te veel olifanten in bepaalde Afrikaanse gebieden.

¹⁵ Met dank aan Emmeliek Garriau

Verdeel de olifanten in groepen van vier. Vervolgens geef je elke leerling drie kaartjes. Op de voorkant staat een mogelijke maatregel, op de achterkant het voor- en nadeel ervan. De leerlingen lezen de kaartjes in stilte en beslissen dan welke maatregel zij willen. Houd deze fase kort (net genoeg tijd om alle kaartjes te lezen).

In elk groepje leggen de leerlingen hun kaartje op tafel. Ze vertellen aan elkaar wat hun keuze is en waarom ze daarvoor gekozen hebben. Vervolgens proberen ze tot een consensus te komen. Mochten de leerlingen nog een andere oplossing hebben, dan mogen ze uiteraard ook die (beargumenteerd) voorleggen.

KAARTJES MET VOOR- RESP. ACHTERKANT.

Voorzijde

Achterzijde

Regelmatig een bepaald aantal olifanten gecontroleerd afschieten	Positief omdat dit de eenvoudigste oplossing lijkt. Negatief voor de publieke opinie, want jarenlang zijn olifanten beschermd tegen stropers die olifanten doden voor hun slagtanzen en in sommige landen zijn stropers nog altijd een probleem. Het klinkt ook erg wreed.
Wijfjesolifanten contraceptiva toedienen via hun voedsel of via injecties, zodat ze niet zwanger kunnen worden	Negatief omdat dit wel geboortes beperkt maar niets doet aan het te grote aantal olifanten, die bovendien erg oud kunnen worden. Bovendien is het niet zo eenvoudig alle wijfjes op te sporen en te behandelen.
Olifanten verdoven, op een vrachtwagen laden en naar een ander gebied voeren	Negatief omdat dit heel zwaar en moeilijk werk is, en omdat sommige olifanten gewoon terugkeren naar hun oorspronkelijke leefgebied, ook al ligt dat ver weg.

Inslijper 5 - Een les mediawijsheid¹⁶

VREEMDE VOORWERPEN GEVONDEN

Vertel de leerlingen dat er in het citadelpark in Gent enkele voorwerpen zijn gevonden. Sommige media hebben dat opgepikt, hier en daar zelfs met alarmerende berichten. Bedoeling is dat de leerlingen erachter komen wat voor voorwerpen het zijn, wie ze daar gelegd heeft, met welk doel dat is gebeurd enz. Vervolgens moeten zij erachter komen welke informatiebron het meest betrouwbaar is en welke versie van de feiten dus de meest waarschijnlijke is. Projecteer de voorwerpen.

1. Individuele opdracht

Deel het werkblad met de vragen uit. Elke leerling krijgt zo'n blad. Op het blad staan de volgende vragen:

1. Wat is er gebeurd?
2. Wie is verantwoordelijk voor de feiten?
3. Wat is jouw mening hierover?
4. Op welke bron baseerde je je?
5. Hoeveel vertrouwen heb je in de bron die je kreeg? Omcirkel een cijfer van de volgende reeks: 1 -2 -3 -4 -5 (1 = heel weinig vertrouwen, 2 = weinig vertrouwen, 3 = ik weet het niet goed, 4 = veel vertrouwen, 5 = heel veel vertrouwen)
6. Waarom vertrouw je die bron zoveel/zo weinig of waarom twijfel je?

Deel nu kopieën van de mediaberichten uit. Er zijn er vier verschillende, maar elke leerling krijgt er één. De media zijn: het laatste nieuws, facebookpagina hln met reacties, een bericht van dierenasiel gent en een mail over een scoutsspel.

2. Groepsopdracht

Verdeel de leerlingen in groepen van vier. Doe dat zo dat elke bron vertegenwoordigd is. Geef de leerlingen de volgende instructies:

- Overloop alle bronnen en de antwoorden op de vragen
- Bespreek de betrouwbaarheid van elke bron: wie geloof je het meest?
- Probeer tot een consensus te komen: wat is er werkelijk gebeurd?

3. Reflectie

Projecteer de bronnen een voor een en bespreek klassikaal de volgende zaken:

- Wat viel alweer op in dit artikel?
- Hoeveel meningen of feiten vind je in elk artikel?
- Was dit een eerder objectief of eerder subjectief bericht?
- Hoe kwam dat? Bijvoorbeeld:
 - Subjectieve bronnen kregen de informatie via- via (iemand van het dierenasiel had een oproep gedaan)
 - Subjectieve bronnen verdraaiden de informatie die ze kregen ('dierenbeul') en schreven een sensationele titel (waarom?)

4. Reflectie in groepen

Laat de groepen de volgende vragen bespreken:

1. Hoe volg jij de actualiteit? Welke bronnen gebruik je?
2. Sta je stil bij de bronnen die jou het nieuws bezorgen?
3. Veranderde deze oefening jouw kijk op nieuwsbronnen?
4. Ga je in het vervolg anders omgaan met nieuws? Hoe?

Leestips

Online

Filosoferen met kinderen: www.filosofiejuf.nl/praatplaatjes/

Denksleutels: www.slimmekleuters.nl

Werkbladen en informatie sprekend leren: www.neejandertaal.be

Offline

Feryn, S. (2017). *Zet je EF-bril op-Stimuleer de executieve functies van jouw kleuters*.

Brugge: die Keure. Zie ook het lesmateriaal op www.ef-bril.be

Kog, M., Moons, J. (1996). *Een Doos vol Gevoelens*. Leuven: Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs.

Mol, J. (2010). *De giraf en de jakhals in ons: geweldloze communicatie*. Amsterdam: SWP Uitgeverij

Rosenberg, M. B., van der Veen, P., van Dorp, J. C. (2011). *Geweldloze communicatie: ontwapenend, doeltreffend en verbindend*. Lemniscaat.

Schaubroeck, K., Anthone, R., Janssens, E., Vervoort, S., Knops, J. (red.) (2007). *Peinzen: 49 filosofische vragen voor kinderen*, Leuven, Acco.

Smeyers, A. (2015), *Onze klas, ons team. Bouwen aan een positieve groep*. Kalmthout: Abimo

T'Sas, J. (2018). *Learning outcomes of exploratory talk in collaborative activities*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen

T'Sas, J. (2019). *Sprekend leren. Een nieuwe didactiek voor gespreksvaardigheden tijdens groepswork. Praktijkboek voor het lager onderwijs en de eerste graad secundair*. Brugge: Die Keure.

T'Sas, J., Van den Eynde R. (2016). *Sprekend leren. De leereffecten van exploratieve gesprekken tijdens groepswork. Eindrapport pwo 1402*. Antwerpen: Karel de Grote Hogeschool.